

ISBN 978-966-308-999-7

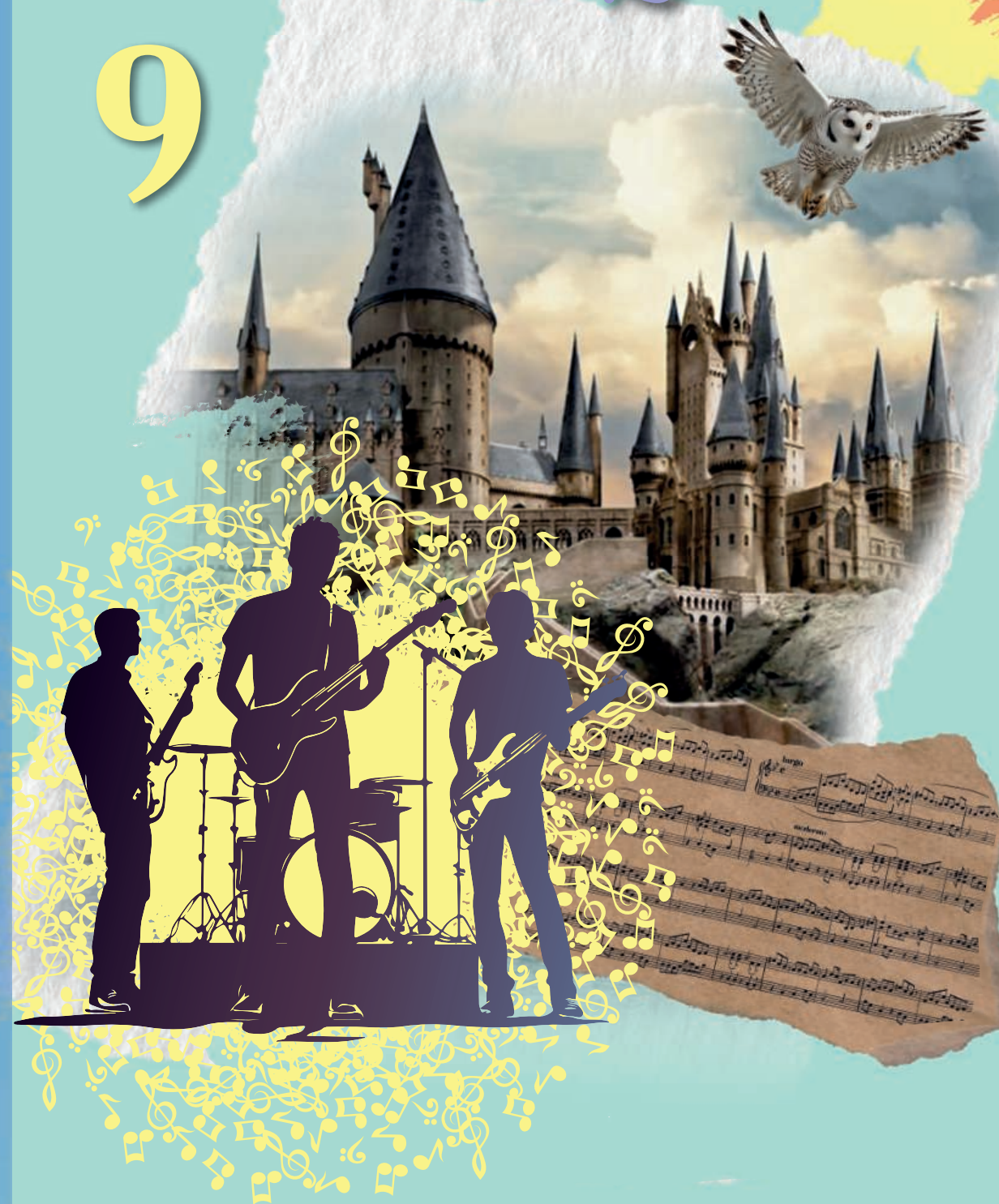
9 789663 089997

2026
Галина Кізілова, Лариса Гринишина
9 МИСТЕЦТВО

Галина Кізілова, Лариса Гринишина

МИСТЕЦТВО 9

Галина Кізілова, Лариса Гринишина

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Тернопіль
Астон
2026**

УДК 7.01(075.2)
К38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

У підручнику подано навчальний матеріал за модельною навчальною програмою «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» (авт.: О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, В. Г. Власова, Л. М. Гринишина, Г. О. Кізілова, О. В. Лобова, Л. Й. Назар)

Кізілова Г. О., Гринишина Л. М.

К38 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 9 класу закладів загальної середньої освіти / Г. О. Кізілова, Л. М. Гринишина. — Тернопіль : Астон, 2026. — 176 с. : іл.

ISBN 978-966-308-999-7

У підручнику подано навчальний матеріал за модельною навчальною програмою «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» (авт.: О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, В. Г. Власова, Л. М. Гринишина, Г. О. Кізілова, О. В. Лобова, Л. Й. Назар).

Видання містить навчальний матеріал, розвивальні і творчі завдання, спрямовані на досягнення очікуваних результатів навчання за змістовими лініями мистецької освітньої галузі. Матеріал підручника дібрано з метою формування і розвитку загальнокультурної компетентності та предметних компетентностей з музичного й образотворчого мистецтва.

УДК 7.01(075.2)

Інтерактивний електронний додаток можна переглянути за покликанням <https://cutt.ly/DrGunVuW> або QR-кодом.

ISBN 978-966-308-999-7

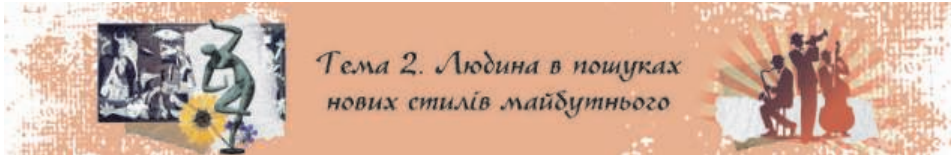
© Кізілова Г. О., Гринишина Л. М., 2026
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2026

Зміст

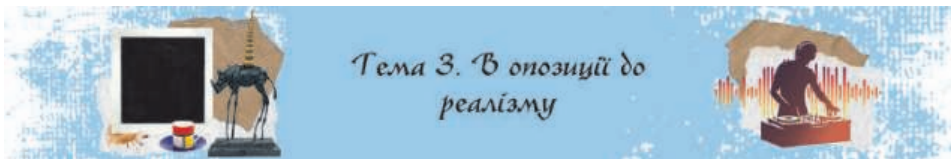
Тема 1. Строкатість художніх облич сучасного мистецтва

- 1–2. У передчутті змін..... 8,12
- 3. Модерн: сутність і національні прояви.
Модерн в українській архітектурі 16
- 4. «Злам шаблонів» 20

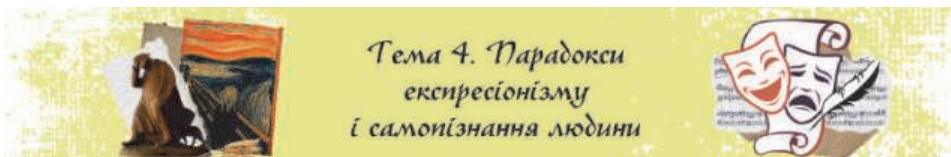
Тема 2. Людина в пошуках нових стилів майбутнього

- 5. Новий тип освоєння культурного простору. Футуризм.
Кубізм. Кубофутуризм 25
- 6. Новий тип освоєння культурного простору.
Конструктивізм. Конструктивізм в українській сценографії 29
- 7. Ідеї урбанізму в музиці 33
- 8. Місто як сцена: нові форми традиційної культури 37

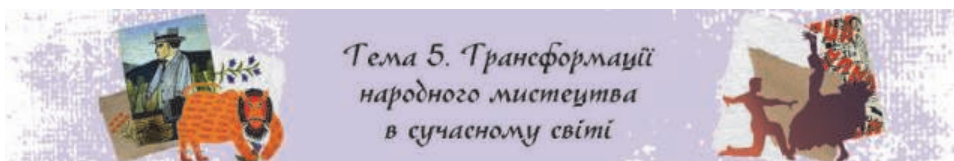
Тема 3. В опозиції до реалізму

- 9. Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку.
Абстракціонізм. Супрематизм 42
- 10. Протиставлення прийнятим стандартам
художнього смаку. Сюрреалізм 46
- 11. Ілюзії і підсвідомі образи в музиці 50
- 12. Звук як простір: природа, техніка й експеримент
у сучасній музиці 54

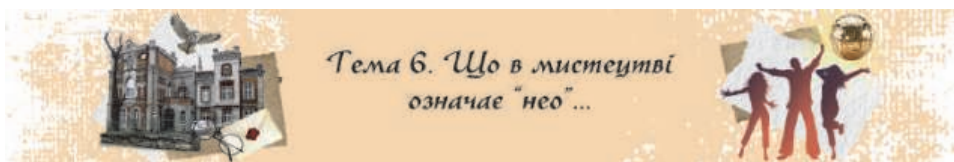
Тема 4. Парадокси експресіонізму ї самопізнання людини

- 13. Трагедійність світосприйняття експресіоністів 59
- 14. Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм
у живописі та графіці 63
- 15. Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм
у скульптурі та архітектурі 67
- 16. Документалістика в різних видах мистецтв
традиційної культури 71
- Пригадаймо найцікавіше 75

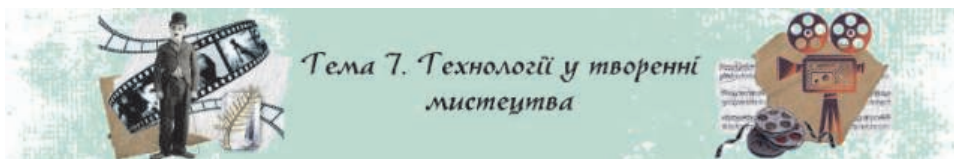
*Тема 5. Трансформації
народного мистецтва
в сучасному світі*

17. Народне мистецтво крізь призму світовідчуття сучасної людини..... 79
 18. Творчі пошуки ХХ століття. Фовізм. Орфізм. Дадаїзм. Ар-деко..... 83
 19. Народне підґрунтя творчих пошуків ХХ століття.
 Бойчукізм. Наївне мистецтво..... 87

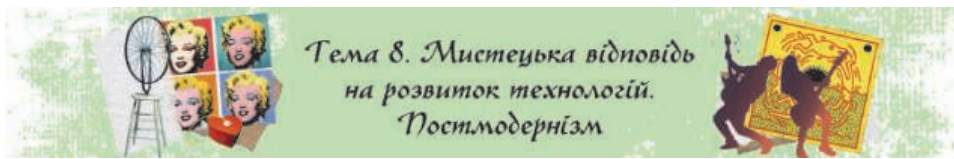
*Тема 6. Що в мистецтві
означає "нео"...*

20. Натхнення минулим: новий погляд на «старі» стилі..... 92
 21. Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі.
 Неовізантизм. Неоготика..... 96
 22. Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі.
 Неокласицизм. Неоренесанс. Неомавританський стиль 100
 23. Духовні жанри в українській музиці: національна
 традиція від візантизму до ХХІ століття 104

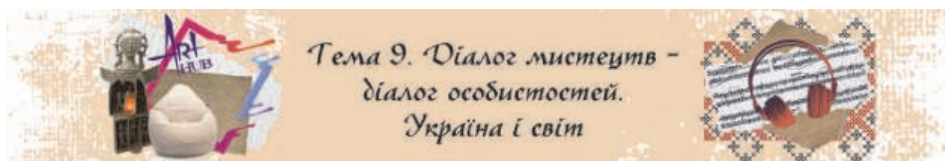
*Тема 7. Технології у творенні
мистецтва*

24. Кінематограф — відкриття, що змінило світ.
 Види і жанри кіномистецтва 109
 25. Кінематограф — відкриття, що змінило світ.
 Складові кінематографа 113
 26. Виразність кіно: від німого до звукового 117
 27. Внесок українців у розвиток світового кіно 121

*Тема 8. Мистецька відповідь
на розвиток технологій.
Постмодернізм*

28. Полістилістика постмодернізму 126
 29. Іронічність і пародійність постмодернізму.
 Кінетичне мистецтво. Поп-арт 130
 30. Поза межами авангардизму: гіперреалізм, концептуалізм,
 мінімалізм. Фотомистецтво 134
 31. Полістилістика постмодернізму. Рок-музика. Медіамистецтво 138

32. Мистецтво змінює уявлення про Україну і світ	143
33. Динаміка та різноплановість сучасного мистецтва	147
34. Сучасне мистецтво та цифровізація мистецьких здобутків	151
35. Україна на мистецьких просторах світу	155
Пригадаймо найцікавіше	159
Додатки	163
Словник мистецьких термінів.....	169

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Поміркуй

Сприймаємо,
аналізуємо

Проектна
діяльність

Перевір себе

Твоя творчість

Дізнайся
більше

Питання для
обговорення

КОЛЬОРИ НА ПОЗНАЧЕННЯ РІВНІВ:

Початковий

Середній

Достатній

Високий

Відповідні кольори запитань на підсумкових уроках позначають рівень опанування матеріалу.

До дев'ятикласників і дев'ятикласниць!

Ти зростаєш, і разом з тобою зростає твоє бачення прекрасного. Мистецтво стає частиною твого життя, і з кожним днем ти все більше помічаєш його присутність у всіх сферах людської діяльності. Цей підручник стане твоїм помічником на шляху до світу натхнення, він допоможе тобі досягнути розвитку мистецтва, що відбувся протягом XX століття. Ти здивуєшся багатогранності його проявів і зрозумієш його силу у відображенні людської особистості. Зростає у мистецтві!

Стелла Чен. «Відкрий себе»

*«Природа — храм живий, де символів ліси
Спостерігають нас і наші всі маршрути».*

Шарль Бодлер

«Я чую вітер нових днів».

Григорій Чупринка

Тема 1. Строкатість художніх облич сучасного мистецтва

1

У передчутті змін

Мистецтво — це не лише картини в музеях чи музика на сцені. Це те, що живе поряд, надихає нас і сприяє духовному зростанню. Мистецтво радує і бентежить, воно дає розуміння прекрасного, яке ми сприймаємо індивідуально. Як важливо навчитися його не просто бачити чи чути, а розуміти його мову: кольори, форми, символи, рух!

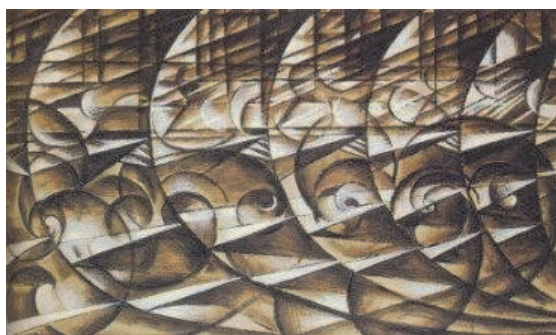
Пригадай, які види мистецтва ти знаєш. З якими видами мистецтва в тебе асоціюються ці зображення? Які зображення можна дібрати іншим видам мистецтва?

Ми підійшли до буремного XX століття, коли людство пережило дві світові війни, розвиток технологій, урбанізацію й появу нових ідеологій. Все це глибоко вплинуло на свідомість митців. Стрімкий розвиток суспільства сприяв зародженню великої кількості різноманітних мистецьких напрямів і шкіл, які кардинально відрізнялися від попередників. Замість спокійної краси класицизму чи емоційної глибини романтизму художники почали шукати нові форми вираження. Відомий художник XX ст. Пабло Пікассо говорив: «Мистецтво — це не відображення реальності, а засіб бачити її інакше».

Саме в цю епоху мистецтво стає сміливим, провокаційним, передовим. Так, наприкінці XIX – на початку XX століття в Європі зароджується новий стиль — **модернізм** (з італійської — «осучаснений»). Він є своєрідним «бунтом» проти правил академізму, реалізму та класичних форм.

Особливості модернізму:

- ❖ **розрив із традиціями:** відмова від традиційного зображення світу — нові способи бачення життя;
- ❖ **індивідуалізм:** головним є внутрішній стан митця;
- ❖ **свідоме мистецтво:** мистецтво має виходити за межі практичного, бо воно формує духовні та естетичні цінності;
- ❖ **ускладнення форми:** форма важливіша за зміст;
- ❖ **пошук нового:** постійні експерименти з технікою, кольорами, простором;
- ❖ **урбанізація і техніка:** художники звертаються до тем міста, машин, нової епохи.

Джакомо Балла. «Швидкість автомобіля»

Жорж Брак. «Музичні інструменти»

Передвісником модернізму стає імпресіонізм, який можна вважати раннім модернізмом.

Пригадай особливості імпресіонізму. Виконай завдання за покликанням <https://cutt.ly/vrWgqqt0> або QR-кодом.

Модернізм — це мистецька течія, яка включає такі напрями:

- ✓ **символізм** — передача митцем не події, а сенсу, емоції, уявлення про світ через символи;
- ✓ **модерн** (ар-нуво) — пошук краси і стилю в усьому: у лінії, орнаменті, архітектурі, повсякденних речах;
- ✓ **експресіонізм** — емоційне, іноді драматичне зображення реальності через спотворені форми;
- ✓ **кубізм** — розбиття об'єктів на геометричні форми;
- ✓ **футуризм** — захоплення рухом, технікою, енергією міста;
- ✓ **дадаїзм** — радикальна відмова від сенсу, логіки, структури, естетики;
- ✓ **супрематизм** — абстрактна форма, що базується на геометричних фігурах;
- ✓ **сюрреалізм** — фантазії, сни, підсвідомість;
- ✓ **абстракціонізм** — повна відмова від фігуративного зображення.

Швидкоплинність життя XX століття призводила до швидких змін поглядів і в мистецтві. Так, місточком між імпресіонізмом і модерном стає **символізм**. Цей мистецький напрям зародився у 80-ті рр. XIX століття в літературі. Його основною ідеєю стали пошуки митцями глибинних смислів, асоціацій щодо значень предметів, явищ, почуттів.

Символ — таємна ідея, прихована в довколишньому світі, речах, природі, а також у потойбічних сферах, які передаються лише мовою мистецтва. Так, яскравим прикладом такої взаємодії може слугувати творчість литовського митця початку XX століття Мікалоюса Чюрльоніса, з якою ми знайомилися у восьмому класі.

Пригадай, яку ідею поєднання різних мистецтв використовував Чюрльоніс у своїй творчості. Обери ті твори, автором яких він є, за покликанням <https://cutt.ly/1rWgswX> або QR-кодом.

Американський композитор Чарлз Айвз створив чимало композицій символістичного характеру, що вирізняються космізмом. У своїх творах він використовував різноманітні просторові ефекти. Так, у камерній композиції, яку згодом почали називати «Космічний пейзаж» («Запитання без відповіді») для струнних, дерев'яних духових і соло труби (1908), він створює звучання тиші. Сам автор зазначав у партитурі: «Струнні грають весь час ррр (три піано) без зміни темпу. Вони повинні відтворити «мовчання друїдів, котрі нічого не знають, не бачать і не говорять». Труба інтонує «вічне питання буття» і промовляє його тим самим тоном щоразу».

Чарлз Айвз (1874–1954)

Прослухай твір **Чарлза Айвза «Запитання без відповіді» («Космічний пейзаж»)** <https://cutt.ly/hrWgc1Ye>
Вислови власні враження.

В українській культурі багато митців захопилися символізмом і використовували його у своїх творах. Серед українських композиторів-символістів (риси символізму простежуються в пізній творчості М. Лисенка, В. Барвінського та С. Людкевича) особливе місце належить братам Якименкам. Ім'я старшого брата, Федора Якименка (Теодор Акіменко), лише зараз повертається в український музичний простір. У своїх творах він поєднував кришталево-делікатні засоби виразності з новими модерними елементами та українськими фольклорними мелодіями.

Федір Якименко
(1876–1945)

Ознайомся із життєвим і творчим шляхом Федора Якименка за покликанням <https://cutt.ly/srWgmhyV> або QR-кодом.

Прослухай «Три п'єси на українські теми» Федора Якименка. <https://cutt.ly/0rWgWuZ4>

Вислови власні враження від творів.

Які образи ти уявляєш, коли слухаєш цей твір? Які засоби виразності використовує композитор для створення образів? Чи відповідають ці образи народним мелодіям, які покладено в основу п'єс?

Які ознаки символізму ти вирізняєш у цьому творі? Добери візуальні символи до цих образів (на бажання).

Молодший брат Федора Якименка взяв псевдонім Яків Степовий, надихнувшись віршем «Степ» Миколи Чернявського. Його твори насичені патріотичною тематикою, що є ознакою саме українського символізму. Один із найвідоміших його творів — фортепіанна мініатюра «Прелюд пам'яті Шевченка», у якій автор створює образ-символ Кобзаря. У вокальній творчості Яків Степовий обирає переважно тексти українських поетів, наповнені глибокими душевними переживаннями, яскравими образно-символічними настроями. У відомому драматичному солоспіві «Степ» постають символи «мертвого степу» і «бажаного грому», що асоціюються з безмежною тугою, глибокими внутрішніми переживаннями, з народними вольностями та просторами України. У ньому також простежується ідея **національної пам'яті**, що перегукується із символікою козацького минулого.

Яків Степовий
(1883–1921)

Ознайомся із життєвим і творчим шляхом Якова Степового за покликанням <https://cutt.ly/UrWgRzLA> або QR-кодом.

Прослухай твори Якова Степового:

«Прелюд пам'яті Шевченка».

<https://cutt.ly/erWgAuZ8>

Романс на слова Миколи Чернявського «Степ».

<https://cutt.ly/drWgAl2U>

Романс на слова Тараса Шевченка «Ой три шляхи широкії».

<https://cutt.ly/SrWgA0Q7>

Вислови власні враження від прослуханих творів.

Які образи ти уявляєш, слухаючи ці твори? За допомогою яких засобів виразності розкриваються ці образи?

Які символи створив композитор у цих творах? Чи є вони патріотичними і чому? Добери відповідні візуальні символи до образів (на бажання).

Модернізм залишив глибокий слід у мистецтві, вплинувши на подальший розвиток різних його видів мистецтва та на свідомість людей.

Вивчаючи мистецтво у 8 класі, ти дізнався, яким цікавим був процес культурного розвитку людства від моменту його зародження і до початку бурхливого та яскравого ХХ століття. Щоб продовжити вивчення мистецьких процесів, важливо відновити в пам'яті найважливіші особливості вивчених у 8 класі мистецьких стилів.

Зістав назву стилю з відповідним визначним твором мистецтва. Назви стилі у хронологічному порядку. Які стилі не названо?

Добери пропущені в описах слова: канони, мегалітичні, пафос, фрески.

Мистецтво
Давнього Єгипту

Античне
мистецтво

Первісне
мистецтво

Мистецтво
бароко

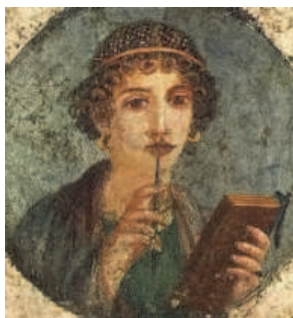
Три гранітних статуї
фараона Сенусерта III

Скульптура цієї цивілізації мала суворі _____. Головні об'єкти зображень — царі та цариці.

Стоунхендж

Ці _____ споруди були першими проявами архітектури, слугували для здійснення обрядів і спостереження за небесними тілами.

Зразок фресок Помпеї

Досягненням давньоримського монументального живопису були _____, на яких можна знайти майже всі відомі жанри живопису.

Пітер-Пауль Рубенс. «Святий Георгій та дракон»

Для живопису цієї доби характерні бурхливий _____ та зображення пристрастей, схвильовані рухи тіл.

Сьогодні поговоримо про **символи і символізм** в образотворчому мистецтві.

Мистецтво завжди було мовою символів. Від стародавніх наскельних малюнків до сучасних інсталяцій художники і художниці використовують символічні образи для передачі ідей, емоцій та цінностей. Символи перетворюють простий об'єкт чи зображення на щось глибоке, запрошуючи глядачів долучитися до глибших роздумів.

Дізнайся про символічне значення знайомих тобі об'єктів у творах живопису за покликанням <https://cutt.ly/grWgMDku> або QR-кодом.

Символізм в образотворчому мистецтві — це стиль і напрям, у якому художники використовують приховані знаки, алегорії і символи для передачі глибоких, часто філософських або містичних ідей. Митці часто звертаються до міфологічних та біблійних сюжетів, зображують людські почуття: любов страждання, а також до містики, що додавала їхнім творам загадковості.

Основними рисами символізму в образотворчому мистецтві є:

- ❖ зображення власних емоцій, переживань та світогляду, а не реального світу;
- ❖ загадковість і таємничість;
- ❖ емоційність та ірраціональність.

Гюстав Моро.
«Едіп і Сфінкс»

Арнольд Беклін.
«Острів мертвих»

Звернися до словника мистецьких термінів і пригадай значення понять: «алегорія», «містика», «ірраціональність».

Розгляньмо окремі приклади використання символів. Природа (дерева, квіти, небо) слугувала засобом передачі певних емоцій або ідей, наприклад, осінь як символ старості або смерті.

Джон Констебл. «Прибережний пейзаж із сонцем, що пробивається крізь хмари»

Схарактеризуй емоції, які викликає в тебе образ неба у творі. З якою метою, на твою думку, художник відвів йому стільки місця в композиції?

*П'єр Пюві де Шаванн.
«Пісня пастуха»*

*Вільям Блейк.
«Великий архітектор»*

Жіночі образи часто символізували щось таємниче, як-от любов, смерть або саму природу; міфологічні істоти (ангели, демони) були покликані передавати містичні або духовні ідеї, так само як і зображення снів чи магічних ритуалів.

Значення об'єктів у творах символістів може змінюватися відповідно до культурного та історичного контексту. Один і той самий символ може мати різні інтерпретації залежно від походження художника, переконань аудиторії або епохи, в яку було створено твір мистецтва.

Розглянь твори одного з найвідоміших представників символізму в живописі — Гюстава Моро за покликанням <https://cutt.ly/urEYZ3cq> або QR-кодом.

Яскравим представником символізму в Україні є Юхим Михайлів, який створював живописні пейзажі, натюрморти, символічно-філософські композиції, тематичні картини, книжкові ілюстрації, афіші. Його творчості притаманні багатозначність художньої мови та філософсько-поетичний алегоризм.

Як ти розумієш образи, зображені на картинах Юхима Михайліва?

Юхим Михайлів.
«За завісою життя»

Юхим Михайлів.
«Заковане мистецтво»

Елементи символізму присутні також у творчості багатьох українських митців: Михайла Жука, Миколи Бурачека, Анатолія Петрицького, Олекси Новаківського, раннього Павла Ковжуна, Роберта Лісовського, Льва Геца, Осипа Сорохтея.

Символізм в образотворчому мистецтві вплинув на подальший розвиток мистецтва, зокрема на появу таких напрямів, як експресіонізм, абстрактний експресіонізм і супрематизм, які також використовували символіку, але в більш абстрактній формі.

Подискутуйте в групах і складіть перелік об'єктів, які вважають символами в українській культурі. Які символи інших культур вам відомі?

Створи пейзаж або натюрморт із використанням символів. Презентуй свій задум.

Варіант виконання: обери твір символізму, інтерпретуй закладену в ньому ідею та порівняй власну інтерпретацію з версією однокласника / однокласниці.

Як тільки почнеш помічати символічні деталі у творах, ти побачиш, як багато історій можна розповісти за допомогою мазків пензля.

Модерн: сутність і національні прояви. Модерн в українській архітектурі

Кожне нове покоління митців і мисткинь прагне змінити існуючі канони й додати в мистецтво щось нове та сучасне. Так, у Європі та Північній Америці між 1890 та 1910 роками виник стиль, назва якого перекладається як «сучасний». Ідеться про **модерн** (ар-нуво) — один з найяскравіших стилів у світовому мистецтві. Його основними ознаками стали вишуканість жіночих образів, витонченість вигинів і звивистих ліній, природні мотиви (рослини, птахи, тварини, язика полум'я тощо) та звернення до ремесел.

Розглянь зразки творів модерну й знайди в них зазначені вище ознаки стилю.

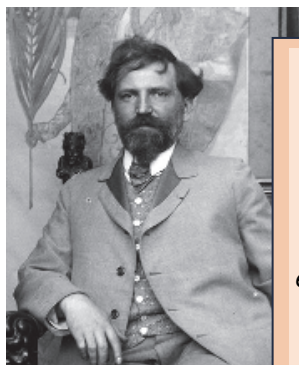
Віктор Орта.
«Особняк Тасселя»

Обрі Бердслі. Ілюстрація
до твору «Трістан та Ізольда»

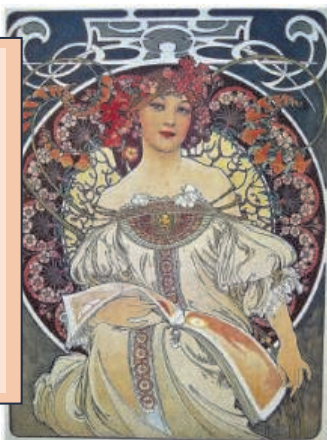
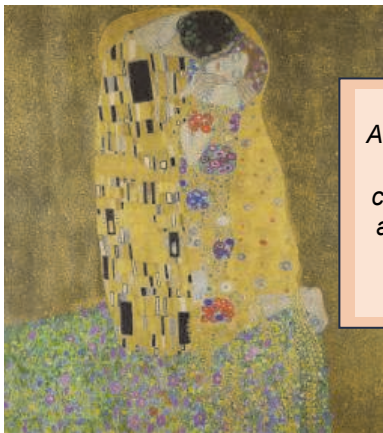
Багатоликий модерн у кожній країні набував національних рис та особливих назв. Так, у Франції його називали **ар-нуво** («нове мистецтво»), в Австрії, Чехії, Польщі, Україні та Словаччині — **сецесією**, в Британії — **модерн**, у Сполучених Штатах — **тіффані** (за прізвиськом найвідомішого представника Чарльза Льюїса Тіффані), у Німеччині — **югендстилем**. У різних країнах спільними ознаками архітектури модерну стали умисно примхливі форми, асиметрія та вільне планування. Видатними архітекторами модерну вважають Віктора Орта та Анрі ван де Вельде (Бельгія), Ектора Гімара (Франція), Чарльза Макінтоша (Шотландія), Антоніо Гауді (Іспанія), Отто Вагнера, Йозефа Ольбріха і Йозефа Гофмана (Австрія), Ернесто Базіле (Італія). Їхній творчості сприяли нові технології та матеріали промислового виробництва.

З поняттям «модерн» асоціюються імена Антоніо Гауді, Густава Клімта і Альфонса Мухи, чия творчість znana у всьому світі й продовжує викликати незмінний інтерес у поціновувачів мистецтва.

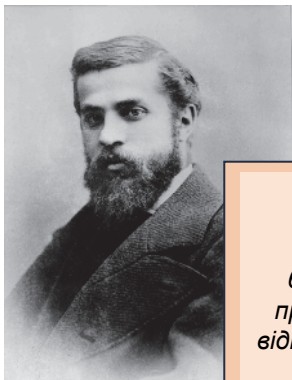
Альфонс Муха

Чеський живописець, театральний художник-декоратор, книжковий ілюстратор і майстер плаката. Центром композиції його неповторних робіт зазвичай є молода вродлива жінка у вільному одязі, з розкішним волоссям, обрамлена багатими декоративними елементами.

Густав Клімт

Австрійський художник і графік. Його творам властиві символічність, орнаменталізм, алегоричність, використання яскравих кольорів, дрібного візерунка і золота.

Антоніо Гауді

Іспанський архітектор і дизайнер. Його роботи базуються на наслідуванні природи. Для них характерні відмова від прямих ліній, яскраві кольори, міцні інноваційні конструкції, що нагадують живі організми.

Дізнайся більше про твори і життєвий шлях цих геніальних митців за покликанням <https://cutt.ly/yrWg4I7p>, <https://cutt.ly/arWg5oxU>, <https://cutt.ly/BrWhoTRR> або QR-кодом.

Неоціненний внесок у розвиток фотографії і становлення її як окремого напрямку в мистецтві зробив американський фотограф Альфред Стігліц. Він перший почав знімати у складних погодних умовах — під час снігопаду, дощу чи вночі, що раніше вважалося неможливим для тогочасної техніки.

Альфред Стігліц. «Термінал»

Український модерн знайшов свій вияв у малярстві (живописі), книжковій ілюстрації, архітектурі, скульптурі та декоративно-ужитковому мистецтві. Йому були властиві орнаментальність, символізм, пластичність, декоративність, а також вплив стилю бароко. З'явилося поняття **українського архітектурного модерну**, який відрізнявся від європейського модерну використанням природних кольорів (синього, зеленого, білого, червоного), українських народних мотивів та елементів, поєднанням в архітектурі будівель прямокутника і трапеції. Ключовими фігурами українського архітектурного модерну стали Владислав Городецький, Ігор Левинський і Василь Кричевський.

Будинок Полтавського губернського земства

Серед будівель у стилі модерн в Україні є будинок Полтавського губернського земства (1903), спроектований Василем Кричевським.

Зразком модерну є також Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Натхненний українською спадщиною, архітектор Костянтин Жуков створив виразний образ будинку, який увібрав у себе експресивні мотиви Західної України в поєднанні з європейським модерном.

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Обговоріть у групах причини всесвітньої популярності стилю модерн. Дослідіть ареал поширення та особливості розвитку стилю на території України.

Олекса Новаківський.
«Сучасна Леда»

Звернімося до українського модерну в живописі, який представлений іменами Всеволода Максимовича, Олекси Новаківського, Абрама Маневича та Михайла Жука. Живописцем модерну, українського зокрема, притаманний «культ прекрасного заради прекрасного», іноді вишукано красива форма стає набагато важливішою за зміст.

Перлиною українського модерну вважають монументальну роботу Михайла Жука «Біле і чорне», яку пронизують сила та могутність, неймовірний символізм і напруга. Варто згадати також ім'я Віктора Зарецького — представника української неосецесії.

Віктор Зарецький.
«Ой, кум до куми залицявся»

Михайло Жук. «Біле і чорне»

Чому, на твою думку, Віктора Зарецького називали «українським Клімтом»? Які ознаки вказують на належність його творів до стилю модерн?

Дізнайся більше про творчість і життєвий шлях Михайла Жука та Віктора Зарецького за покликанням <https://cutt.ly/qrW2fxoT>, <https://cutt.ly/2rW2hTv3> або QR-кодом.

Виконай ескіз театральної афіші в стилі Альфонса Мухи.

Варіант завдання: виконай графічну ілюстрацію до вірша на вибір у стилі Обрі Бердслі.

Стиль модерн існував недовго, розвивався дуже стрімко і продовжує надихати нові покоління творчих людей.

Саме наприкінці XIX – на початку XX ст. в США та Німеччині зароджується новий вид хореографії, який назвали «танцем модерн». Його поява мала різні варіанти назв: вільний танець, дункан, танець босоніжок, ритмопластичний танець, виразний, експресіоністський, новий художній. Але в США стали використовувати термін «танець модерн» для позначення сценічної хореографії, яка заперечила традиційні балетні форми. Спільним для представників цього танцювального напрямку був намір створити нову хореографію, яка відповідала б запитам XX століття. Основні його принципи: відмова від канонів, втілення нових тем і сюжетів оригінальними танцювально-пластичними засобами.

Хоч яким сильним було прагнення повністю відійти від балету, представники модерного танцю зрештою все ж прийняли окремі технічні елементи.

Як все почалося?

Уявіть, що танець перестає бути тільки виступом і стає мовою душі. Саме це — модерн: танець, де кожен рух передає емоцію, відчуття, думку. Цю ідею створив відомий французький театральний педагог і теоретик сценічного руху Франсуа Дельсарт, який стверджував, що тільки жест, звільнений від умовності і стилізації (зокрема музичної), здатний правдиво передавати всі нюанси людських переживань. Вперше це реалізували дві американські танцівниці.

Однією із засновниць цього хореографічного напрямку стала Айседора Дункан, саме вона вважала, що танець має бути вільним, як природа, у стилі античної Греції. Її мистецтво не мало спільних рис з будь-якою хореографією. Техніка не була складна, але невеликою кількістю рухів і позицій танцівниці передавала найтонші відтінки емоцій, створюючи неповторні образи. Дункан не створила власної школи. Але вона ввела в хореографію імпровізацію, танець босоніж, відмову від традиційного балетного костюма, звернення до симфонічної і камерної музики. Цей напрям отримав назву дунканізм.

Айседора Дункан, 1896

Ознайомся із життєвим і творчим шляхом Айседори Дункан за покликанням <https://cutt.ly/rrWgFv1p> або QR-кодом.

Переглянь танцювальну композицію у виконанні Айседори Дункан за покликанням <https://cutt.ly/YrWgGbF6> або QR-кодом.
Вислови своє враження.

Ще однією новаторкою в мистецтві хореографії стала Лої Фуллер. У 1892 році вона виступала в Парижі з танцем «Сerpантин», який будувався на ефектному поєднанні вільних рухів тіла, що відповідали розвитку музики, та костюма — величезних, освітлених різноколірними прожекторами кодр.

*Танець «Сerpантин»
Лої Фуллер*

Переглянь кінофрагмент танцю «Сerpантин» у виконанні Лої Фуллер. Запис 1902 р.
<https://cutt.ly/erWgHABc>

Вислови свої враження від переглянутого.
Чи є в сучасній хореографії щось подібне? Що є спільного із сучасною художньою гімнастикою?
Порівняй танець із балетною хореографією. Що спільного в танцях Дункан і Фуллер? Які з цих рухів ти б використав / використала для власного самовираження в танці?

У цей час з'являється ритмопластичний танець, в основі якого лежить система ритміки швейцарського композитора Еміля Жака-Далькроза. Вона поєднує рух, музику і відчуття ритму з метою розвитку в людини музичності, координації та глибокого емоційного сприйняття звуку. Грета Пан, учениця Далькроза, інтегрувала цю систему в танцювальні школи. В її постановках музика панувала над танцем. У Німеччині та Швейцарії школи Далькроза стали осередками підготовки танцівників модерну.

*Еміль Жак-Далькроз
(1865–1950)*

Провідним теоретиком танцю модерн виступив австрійський хореограф Рудольф фон Лабан, який виклав свою концепцію у праці «Кінемографія» (1928). Його часто називають батьком сучасної хореографії, він започаткував науку про танець. Його система аналізу руху сьогодні використовується не лише в танці, а й у терапії, психології і спорті. У 1920–30-х роках Лабан організовував величезні масові рухові перформанси в Німеччині, де рух був формою соціального і художнього вираження. Найбільш повно ідеї Лабана були реалізовані в його постановці «Мерехтливі ритми» (без музичного супроводу,

1925). Продовжили удосконалювати та розвивати хореографію в Німеччині послідовники й учні Лабана — Курт Йосса, Мері Вігман та інші.

Переглянь фрагменти з танцювальної драми **Рудольфа фон Лабана «Живий ідол»**. Вислови своє враження.
<https://cutt.ly/CrWgLyqJ>,
<https://cutt.ly/grWgZoHA>

*Рудольф фон Лабан
(1879–1958)*

Так, Мері Вігман втілила у своїй Дрезденській школі танцю ідею танцю як мистецтва душі. Її хореографія вирізнялась експресивністю, містичністю, для цього вона використовувала грим, маски, нестандартні ритми, перкусію. Курт Йосс поєднав виразний танець і театральну драматургію, наповнивши хореографію символами, алегоричними образами, костюмами.

До різновидів танцю модерн належать **контемпорарі (contemporary)** — сучасна гілка модерну з елементами йоги, акробатики — та **постмодерн**, який за своєю сутністю ще вільніший, іноді навіть схожий на перформанс.

Танцю модерн уже понад століття, але його роль у сучасному мистецтві й суспільстві залишається надзвичайно актуальною, гнучкою та живою. Він не просто вижив — він еволюціонував і зараз є ключовою формою художнього самовираження в усьому світі, зокрема й в Україні.

Переглянь зразки сучасного контемпорарі та порівняй із танцем модерн.
Олафур Арнальдс. Композиція «Це місце було притулком». <https://cutt.ly/irWgX0Yx>
Періс Кавана. «Об'єднані в горі».
<https://cutt.ly/orWgVrrU>

У багатьох країнах танець модерн використовують у реабілітаційних програмах, арттерапії, соціальних проєктах (з переселенцями, ветеранами та іншими).

Досліди важливість використання цього танцю для твого місця проживання. Опиши такий проєкт.
Обери для себе:
- контемпорарі на моїй малій батьківщині;
- контемпорарі як арттерапія.

І ще декілька понять у мистецтві XX століття. Модернізм і авангардизм — це не просто модні «ізви», а дві важливі, але різні культурні сили, які іноді перетинаються, іноді — розходяться. Будемо розбиратися!

Якщо говорити про модернізм, то ти вже знаєш, що це велика історико-культурна епоха в мистецтві, що тривала з кінця XIX до середини XX століття, що вирізняється пошуком нових форм мистецтва та відмовою від традицій.

Якщо розглядати авангардизм, то це напрям у межах модернізму, який відзначається своєю радикальністю та схильністю до експериментів.

Авангардизм (від французького *avant-garde* — «передовий загін») — це узагальнювальний термін для різних течій мистецтва, що виникли наприкінці XIX та на початку XX століття. Ці течії відрізняються від традиційних художніх форм і прагнуть до новаторства, руйнування встановлених правил та пошуку нових способів вираження. І хоча ця течія є складовою модернізму, іноді вона кидає виклик і йому.

Загалом, митці-модерністи, починаючи з 1880-х років і до 1950–1960-х років, прагнули осмислити нову реальність через нову естетику. Так, незважаючи на появу нових стилів, мистецькі засоби виразності залишалися ті самі: динаміка, мелодичні лінії, форми імпресіонізму, символізму, модерну та інші. Митці часто через філософське осмислення прекрасного критично, але з пошаною ставилися до традиційного в мистецтві.

Пік розквіту авангардизму припадає на 1910–1930-ті роки, коли в мистецтві прагнули зруйнувати «старе» і створити принципово «нове» — шокує та провокативне, настільки далеке від «прекрасного», що пересічний глядач не може зрозуміти його і сьогодні (кубізм, футуризм, дадаїзм, супрематизм, конструктивізм). Тому в основі авангардистських напрямів були зазвичай напрями політичні та ідеологічні маніфести, наприклад: «Знищимо старе! Створимо з нуля!».

І про це ти дізнаєшся далі.

Френсіс Пікабіа. «Танці біля джерела»

Якщо говорити мовою символів, то модернізм — це великий корабель змін, а авангардизм — ракета, яка виривається вперед і пробиває межі дозволеного.

*«Я палко кохаю життя міста —
залізні ритми і гуркіт заводів».*

Михайль Семенко

*«Ми оспівуємо шум моторів і ритм машин —
нову музику світу».*

Філіппо Томмазо Марінетті

Тема 2. Людина в пошуках нових стилів майбутнього

5

Новий тип освоєння культурного простору. Футуризм. Кубізм. Кубофутуризм

«Майбутнє вже тут!», — стверджували футуристи, які разом з представниками кубізму, кубофутуризму та конструктивізму поспішали змінити мистецтво на початку ХХ століття. Дізнаймося більше про їхні ідеї та творчість.

Розглянь твори засновників футуризму. В якій з робіт більше динамізму? У якій з робіт бачимо кілька площин, які накладаються та взаємодіють? Чому ці роботи можна назвати сміливими?

Умберто Боччоні.
«Одночасні бачення»

Карло Карра.
«Похорон анархіста Галлі»

Футуризм — це авангардний напрям у мистецтві, який виник на початку ХХ століття в Італії та охопив літературу, образотворче мистецтво, музику й інші види мистецтва. Характерні ознаки напрямку:

- ✓ оспівування технологій, швидкості та індустріалізації;
- ✓ використання сміливих, яскравих кольорів;
- ✓ динамічні лінії та форми, що створюють відчуття руху й енергії;
- ✓ зображення машин, автомобілів та інших символів сучасності;
- ✓ експериментування з нетрадиційними матеріалами, як-от метал і скло;
- ✓ відмова від традиційних мистецьких норм і технік, зокрема правил перспективи; створення нових способів представлення простору;
- ✓ використання абстрактних і геометричних форм для відображення сучасного світу;

- ✓ використання тексту й типографіки для передачі ідей сучасності та прогресу;
- ✓ крайній формалізм, де форма та структура твору важливіші, ніж зміст.

Ознайомся з творами Умберто Боччоні. Знайди серед них ті, що відповідають описаним вище ознакам, за покликанням <https://cutt.ly/urW21ziQ> або QR-кодом.

Знаковою фігурою футуризму був епатажний український художник Давид Бурлюк, нащадок запорозьких козаків. Митець приніс принципи футуризму (динамізм, антиестетизм, епатаж) в українське мистецтво початку XX століття. Він був не лише художником, а й поетом, теоретиком мистецтва та критиком, активно формуючи новий погляд на мистецтво. Бурлюк — це приклад всесвітньо відомого митця, який підкорив світ, але залишався вірним українським корінням, популяризуючи їх у США та Європі.

Давид Бурлюк. «Час»

Давид Бурлюк. «Козак Мамай»

Дізнайся більше про талант та оригінальність творчості Давида Бурлюка за покликанням <https://cutt.ly/6rW2Q0Xa> або QR-кодом.

Знайдіть у словнику мистецьких термінів поняття «епатаж». Обговоріть у групах і презентуйте приклади епатажу в мистецтві. Чому, на вашу думку, епатаж часто властивий творчим людям?

Давида Бурлюка варто розглядати як ключову постать в історії українського авангарду та світового мистецтва XX століття. Його творчість охоплює широкий спектр стилів і технік, від імпресіонізму до кубізму та футуризму, поєднуючи експерименти з яскравим українським колоритом і національним підґрунтям. Він був не лише художником, а й активним організатором мистецького життя, що сприяло поширенню нових ідей і стилів.

Прагнучи ще більше відірвати мистецтво від дійсності, митці та мисткині продовжили експерименти з формою і ракурсом. Шляхом розкладання всіх предметів і форм на прості геометричні фігури та їх перекомбінування відповідно до задуму вони прагнули прийти до створення інтелектуального й аналітичного живопису. Так виник мистецький напрям **кубізм**.

Заглибся в історію та ідейну основу кубізму за покликанням <https://cutt.ly/nrERQekz> або QR-кодом.

У картинах у стилі кубізму не діють правила світлотіні та перспективи: зображення складається з переплетення геометричних форм. Створюється враження, що картина — це пазл, який потрібно скласти подумки. Ідеї кубізму щодо організації простору, передачі об'єму та зміни конструктивних елементів знайшли своє продовження в ряду течій у сучасній архітектурі і дизайні.

Жорж Брак. «Мандоліна»

Розглянь твір Жоржа Брака. Чи можна вважати зображення мандоліни невідомим, спотвореним? Опиши свої враження від споглядання цього твору. Які емоції викликає в тебе його кольорова гама?

Серед найвидатніших митців XX століття — іспанський і французький художник, один із засновників кубізму **Пабло Руйс Пікассо**. Він буквально змінив обличчя тогочасного мистецтва. Життєвий шлях Пікассо ліг в основу фільмів та багатьох мистецьких досліджень. У його творчих пошуках було кілька періодів, серед яких, зокрема, «блакитний» (період злиднів і депресії) і «рожевий» (життєрадісний та оптимістичний).

Пабло Пікассо. «Арлекін»

Не втрачай можливість познайомитися з творчістю Пабло Пікассо за покликанням <https://cutt.ly/krW9qVb1> або QR-кодом.

Наслідком поєднання італійського футуризму і французького кубізму стала поява **кубофутуризму**. Саме українські авангардні живописці об'єдналися в цій мистецькій течії. Зокрема, гордістю українського авангардного мистецтва є всесвітньо відомий скульптор-кубофутурист, живописець, графік Олександр Архипенко. До представників цього напрямку належить і Олександр Богомазов.

Олександр Архипенко. «Боксери»

Серед зачинателів європейського кубізму і футуризму була Олександра Екстер — українська художниця греко-єврейського походження. Вона була ілюстраторкою, дизайнеркою, сценографкою та педагогинєю.

Олександра Екстер. Кубофутуристична композиція (гавань)

Олександра Екстер. Натюрморт

Дізнайся більше про творчість Олександри Екстер, Олександра Архипенка та Олександра Богомазова за покликанням <https://cutt.ly/ArW2Ohhc>, <https://cutt.ly/UrW2GrFL>, <https://cutt.ly/FrERO5B2> або QR-кодом.

Створи кубістичне зображення предмета на вибір.
Варіант завдання: виконай пластичний образ у стилі кубізму.

Футуризм, кубізм і кубофутуризм стали справжнім викликом у мистецтві й показали його силу в прагненні до експерименту та сміливих пошуків творчості майбутнього.

Новий тип освоєння культурного простору. Конструктивізм. Конструктивізм в українській сценографії

У період індустріалізації творча та інженерна думки були спрямовані на те, щоб отримати продукти, яким були б властиві простота, зручність та економічність. Тож не дивно, що велика увага приділялася вдосконаленню конструкцій як основи майбутнього промислового продукту чи мистецького твору. Виникає стиль, який проявився насамперед в архітектурі, — **конструктивізм**.

Дізнаймося більше про Луїса Генрі Саллівана — американського архітектора, першопрохідця раціоналізму, батька американського модернізму. Його вважають творцем хмарочосів і концепції органічної архітектури. Його бачення нової архітектури буквально змінило обличчя тогочасної Америки. Саме йому належить вислів «форма йде слідом за функцією».

Центр Саллівана

Як ти розумієш вислів Луїса Саллівана? Чи актуальний він сьогодні?

Технічною основою будівництва хмарочосів у середині 1880-х років стало масове виробництво сталі. Відтак архітектори і будівельники могли створювати високі, стрункі будівлі з міцним і відносно легким сталевим каркасом. Решта будівельних елементів — стіни, підлоги, стелі та вікна — підвішувалися до каркаса, який тримав вагу. Це дозволило не тільки будувати вищі будівлі, а й робити набагато більші вікна, щоб більше денного світла потрапляло у внутрішні приміщення. Внутрішні стіни стали тоншими, що створило більше корисної і придатної для оренди площі.

Будинок Вейнрайт

Дізнайся, якими були перші хмарочоси ззовні та зсередини та яка увага приділялася їх орнаменталії, за покликанням <https://cutt.ly/urERH4XW> або QR-кодом.

В Україні прикладом будівлі у стилі конструктивізму є будівля Держпрому в Харкові, перший радянський 13-поверховий хмарочос, збудований упродовж 1925–1928 років.

Чи доводилося тобі бачити подібні споруди в інших містах? Яким, як правило, є цільове призначення таких споруд?

Будинок Держпрому в Харкові

Яскравою особистістю, яка змінила архітектурне обличчя Києва, був Флоріан Юр'єв. Його ідеї про синтез мистецтв, музики і кольору втілилися в архітектурі у вигляді його найвідомішої споруди — Інституту інформації («Тарілки на Либідській»). У співавторстві з Левом Новиковим у 1971 році Флоріан Юр'єв розробив проєкт будівлі Інституту науково-технічної інформації, в якому була передбачена спеціальна концертна зала з ідеальною акустикою. Інноваційна зала зовні нагадувала гігантську літаючу тарілку, завдяки чому швидко стала пам'яткою Києва.

Інститут інформації

Дізнайся більше про грані таланту Флоріана Юр'єва за покликанням <https://cutt.ly/lrERLKKW> або QR-кодом.

Конструктивізм не міг не торкнутися ще одного виду мистецтва — театру, адже конструкції сцени та декорацій є важливими складовими цілісної картини сприйняття театрального дійства. Спалах інтелектуальної і творчої енергії на початку 20-х років ХХ століття в Україні призвів до великого піднесення в літературі та породив досі неперевершений театр «Березіль» Леся Курбаса. Творчий тандем Леся Курбаса, Вадима Меллера, Анатолія Петрицького забезпечив «Березолі» славу прогресивного європейського театру.

Леся Курбас

Вадим Меллер

Анатоль Петрицький

Познайомся з новаторськими ідеями театру «Березиль» за покликанням <https://cutt.ly/0rERCs3D> або QR-кодом.

Розглянь декорації до вистав театру «Березиль». Пригадай, у чому полягає особливість декорацій-конструкцій. Які можливості вони відкривають для режисера-постановника та акторів?

*Сцена з постановки п'єси Майка Йогансена, Миколи Хвильового, Остапа Вишні
«Алло на хвилі 477 у театрі»
в театрі «Березиль»*

*Сцена з постановки п'єси Миколи Куліша
«Мина Мазайло» в театрі «Березиль»
(режисер Леся Курбас)*

Засновником театру був **Лесь (Олександр) Курбас** — режисер і драматург, який розпочав одну з найславетніших сторінок в історії української культури.

Вадим Меллер — геніальний театральний художник, сценограф-новатор. Він першим в українському театрі застосував принципи конструктивізму для організації сценічного простору. Митець максимально використовував знаки, символи в костюмах і сценографії; лаконізм і функціоналізм його декорацій перегукувався з найновішими європейськими тенденціями.

Анатоль (Анатолій Галактіонович) Петрицький — головний художник Молодого театру Лєся Курбаса. Оформив більшість вистав театру, а саме: «Осінь», «Кандіда», «Затоплений дзвін», «Різдвяний вертеп» тощо.

Вадим Меллер. Ескіз костюма до балету «Маска» Ф. Шопена

Вадим Меллер. Ескіз костюма графа Альмавіви до вистави «Весілля Фігаро» П. Бомарше

Познайомся з особистістю Лєся Курбаса ближче та розглянь ескіз декорації Вадима Меллера за покликанням <https://cutt.ly/ZrERB4Cx>, <https://cutt.ly/wrER1PVH> або QR-кодом.

Виконай ескіз костюма до вистави «Один день з життя мого класу».

Варіант завдання: створи кольорові образи літер у стилі Флоріана Юр'єва.

Мистецтво завжди йде в ногу з часом, конструктивізм став відображенням раціонального мислення людини початку ХХ століття.

Початок ХХ ст. позначився стрімкою урбанізацією — масовим переселенням селян до міст та швидким зростанням їх людності. Цей період також характеризується масштабною індустріалізацією, електрифікацією, появою автомобілів, фабрик, метро, літаків. Все це є свідченням наукового й промислового прогресу та зміни суспільних відносин. Людина опиняється в новому середовищі: місто — гучне, ритмічне, механічне, анонімне.

Звісно, це все мало великий вплив на розвиток музичного мистецтва. Нові підходи до звуковидобування, засоби виразності, зміст і функції мистецьких творів зумовили виникнення нових способів створення музики. Нове звучання міста — шум трамваїв, машин, потягів, фабрик і заводів, а також міського побуту — музика цирку, розваг, кафе, танцювальних майданчиків — складові музичного урбанізму. Цей напрям став найбільш радикальним у просторі модернових течій. Іноді це сприймається як прогрес, однак чимало мистецтвознавців відносять цей напрям до низової міської культури.

В урбаністичній музиці головним засобом виразності є не мелодія, а шум. Саме в цей період композитори починають використовувати шум як елемент музичної мови. Так, у Маніфесті шумової музики (1913) Луїджі Руссоло (1885–1947) — відомого італійського композитора, художника-футуриста, йдеться про те, що «в містах звучить нова музика (ембієнт) — шуми двигунів, фабрик, сирен». Він запропонував включати шуми в музику як повноправні звуки, а також створив електронний генератор шумів — інтонаруморі.

Луїджі Руссоло.
«Музика», 1911–1912

Дізнайся більше про особливості звучання інтонаруморі за покликанням <https://cutt.ly/PrEIQeW3> або QR-кодом.

Одним із пропагандистів урбаністичної музики вважають французького композитора Еріка Саті (1866–1942), який заперечував музичний символізм та імпресіонізм, воліючи, щоб музика була «простою і доступною, як табуретка на кухні», «непомітною, як шпалери на стінах, і зручною, як меблі». Його вважають батьком фонові — «меблевої» музики, яка передавала образи буденного життя, тому в ній і переважали назви: «Залізний килимок для

зустрічі гостей», «Шпалери в кабінеті префекта», «Звукова підлога», «Фіранка без вікна», «Три п'єси у формі груші» тощо. Усі ці твори будувалися з коротеньких, легких для сприйняття мелодійних зворотів та нескладних ритмів. Працюючи тапером у німому кіно, Саті створив чимало опусів кіномузики.

Прослухай твір Еріка Саті. Які ознаки «меблевої» музики присутні в ньому?

Ерік Саті. Гімнопедія № 1. <https://cutt.ly/srEIEVxS>

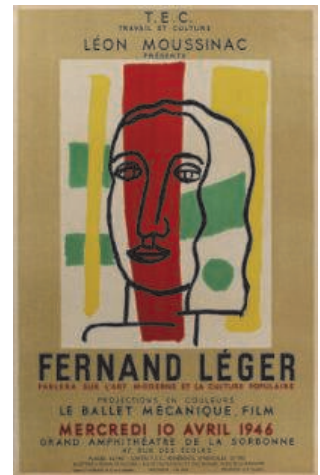

Навколо ідеї Еріка Саті виникає гурток композиторів-авангардистів із шести осіб (Артюр Онеґґер, Даріус Мійо, Франсіс Пуленк, Жорж Орік, Луї Дюрей, Жермен Тайфер), який називали «Шістка» (Les Six). Саме вони сповідували ідеї урбанізму, практичної (утилітарної) музики («хліба замість ананасів!»).

Група проіснувала недовго, але встигла впровадити в музичну культуру радикальні ідеї, які надалі мали великий вплив на творчість кожного з учасників.

Так, Артюр Онеґґер у своїх експериментах прагнув створити звук руху. Серед його робіт композиція «Регбі», що передавала хід спортивних подій, культова симфонічна картина «Пасіфік 231», яка відтворювала рух локомотива, що чітко відображало індустріальну добу. У 1949 році був знятий короткометражний фільм «Пасіфік 231» (режисер Жан Мітрі), який синхронізував музику Онеґґера з кадрами руху паровоза.

У творчості Джорджа Антейла машина стає головним героєм. Одним з найвідоміших творів цього композитора є балет «Механічний балет» (1924), який був написаний для фільму французького художника Фернана Леже разом із режисером Дадлі Мерфі, у якому «танцюють» механізми: молоти, пропелери, зубчасті передачі і навіть побутові предмети, що втілюють автоматизацію XX століття.

Фернан Леже. «Ballet»
(літографія, 1946)

Переглянь фрагменти фільмів, в основі яких лежать музичні твори.

«Пасіфік 231» за однойменним симфонічним етюдом Артюра Онеґґера. <https://cutt.ly/1rEIYzpv>
«Механічний балет» за однойменним твором Джорджа Антейла. <https://cutt.ly/jrEIII5f>

Вислови свої враження від творів.

Які образи розгортаються у твоїй уяві? Якими засобами виразності вони створюються?

Що спільного в цих творах? Які риси авангардизму є в цих творах? Чи присутній тут урбанізм? У чому він виражається?

Серед учасників «Шістки» був і композитор, твори якого вирізнялися «м'яким авангардизмом». Йдеться про Франсіса Пуленка (1899–1963), який руйнував межі між високим мистецтвом і легкою музикою. Використовував попкультуру, кабаре, рекламу. У його творчості можна зустріти нестандартні форми, а саме: оперу на одну виконавицю, пародії на месу тощо.

Франсіс Пуленк

Пауль Гіндеміт

Німецький композитор, альтист, диригент і музичний теоретик Пауль Гіндеміт (1895–1963) вводить поняття «музики для використання» — «Gebrauchsmusik». Для його творчості характерна строга поліфонія.

Риси авангардизму простежуються і в творчості українських композиторів. Одне з імен, яке замовчувалося в радянський період, — Всеволод Задерацький (1891–1953), композитор, піаніст, педагог, представник музичного модернізму. У його музичній мові яскраво поєднано поліфонію, гнучкі тональні зрушення та експресію.

Всеволод
Задерацький

Костянтин
Данькевич

Характерні риси музики урбанізму ми знаходимо і в неоромантичній музиці Костянтина Данькевича (1905–1984), який поєднує академічний стиль із елементами масової культури (пісні, марші, хори) і своїми творами служить соціальним та ідеологічним цілям.

Прослухай зразки музики епохи урбанізму.

Хор Франсіса Пуленка на слова Гійома Аполлінера «Білий сніг».

<https://cutt.ly/brEIOOpX>

1 частина «Концерт ангелів» із симфонії «Художник

Матіс» Пауля Гіндеміта. <https://cutt.ly/nrEIP7VI>

Всеволод Задерацький. Прелюдія та fuga № 2

ля-мінор для фортепіано. <https://cutt.ly/0rEISkam>

Увертюра до опери «Богдан Хмельницький»

Костянтина Данькевича. <https://cutt.ly/LrEID24y>

Вислови свої враження від творів.

Для якого виконавського складу вони написані? Які засоби виразності переважають у музичній мові цих творів?

Які риси урбаністичної музики є в цих творах?

Одним із напрямів урбаністичної музики є джаз, який народився в містах, передусім у Новому Орлеані, Чикаго, Нью-Йорку. Саме місто, з його шумом, ритмом, транспортом і натовпом, стало музичною «палітрою» джазу, який зароджується на початку XX століття в США, серед афроамериканської спільноти. Він поєднує в собі імпровізацію, емоційність, ритмічну складність і впливи різних культурних традицій (африканської, європейської, американської).

Спочатку джаз був музикою вулиць, барів, клубів, але поступово він виходить на велику сцену та проникає в класичну музику. Так, американський композитор, батьки якого емігрували з України, Джордж Гершвін (1898–1937) створює новий напрям, який об'єднує академічну і джазову музику, — симфоджаз, зокрема, його «Голуба рапсодія», або «Рапсодія в стилі блюз» для фортепіано з оркестром здобула величезну популярність. Він автор низки сценічних жанрів, у яких простежуються українські мотиви. Так, в опереті «Пісня полум'я» є «Козацька любовна пісня» (на мотив пісні «Їхав козак за Дунай»), в опері «Поргі і Бесс» — «Колискова Клари», яка споріднена з українською колисковою.

Джаз швидко поширився Європою. В Україні біля його витоків стояли Леонід Утьосов (Одеса), Юлій Мейтус (Харків), Дол Даубер (Чернівці). У 1930-х роках у Галичині розквітнув польський джаз (Генрик Варс, Генрик Голд та інші), функціонував хор Дана, джаз-банд «Ябцьо-джаз» (Львів).

Програма бродвейського мюзиклу «Girl Crazy», 1930

Прослухайте зразки джазової музики.

Джордж Гершвін. «Рапсодія в стилі блюз».

<https://cutt.ly/3rEIHQ85>

Джордж Гершвін. «I Got Rhythm», пісня з мюзиклу «Girl Crazy». <https://cutt.ly/UrEIKSVc>

Дол Даубер. Джазова симфонія. <https://cutt.ly/trENTewV>

Леонід Утьосов. «Українська рапсодія».

<https://cutt.ly/jrEHOTBG>

Вислови свої враження від творів.

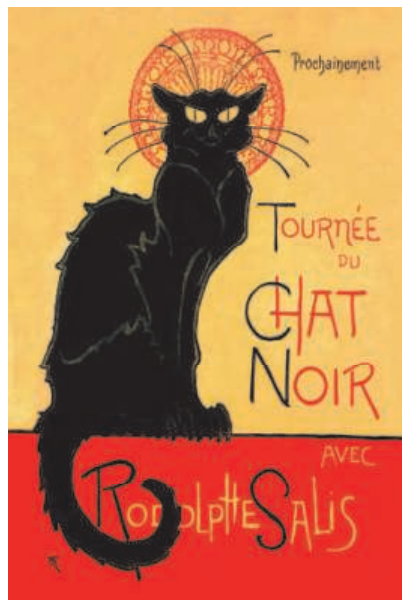
Які виконавські склади у цих творах? Які музичні образи передають ці твори? Якими засобами музичної мови вони створюються?

Які джазові особливості цих творів?

Урбанізм у музиці XX століття — це новий спосіб бачити світ, у якому шум, ритм, фрагментарність, техніка стали частиною естетики.

Місто сприяло зародженню популярної музично-хореографічної та пісенної творчості, яка розвивається в тісному зв'язку з побутом, дозволенням і масовою культурою. Основними її рисами є синтез пісні і танцю. Ця творчість залежала від впливу моди, технологій, популярної культури, орієнтувалася на широкі верстви населення. І хоча насамперед головною функцією була розважальність, з популярністю значення цих танців зростало, вони давали змогу самовиражатися, а іноді через них висловлювався протест проти існуючої моралі та суспільних відносин.

На межі XIX–XX століть місто та хореографія танцю-модерну сприяла зародженню нових форматів шоу: мюзиклу, ревію, кабаре, вар'єте. На сцені з'являються нові жанри хореографії. Так, у США на вулицях і в салонах на перше місце виходять швидкі, імпрізаційні танці з афроамериканським корінням — рагтайм і чарльстон. Поступово завойовує серця митців аргентинське танго. Крім нього, на європейських танцювальних вечорах звучать фокстроти, вальси. Відбувається зародження мюзиклу із танцювальних шоу зі співаючими артистами на Бродвеї. У Франції відкриваються кабаре та вар'єте, нового значення набуває шансон. У Російській імперії популярним стає міський романс.

Афіша кабаре Le Chat Noir у Парижі

Нові жанри розважальних шоу початку

XX століття. Перейди за покликанням

<https://cutt.ly/vrEHSOQz> або QR-кодом.

Жанрове різноманіття танцювальної музики початку XX століття. Перейди за покликанням

<https://cutt.ly/erEHDkos> або QR-кодом.

Ознайомся з музично-хореографічними тенденціями початку XX століття.

Чарльстон. Пікаділлійський танцювальний оркестр Майкла Лоу з дівчатами Гетсбі.

<https://cutt.ly/frEHCxyZ>

Огляд фокстроту в епоху джазу (1920–1930-ті роки). <https://cutt.ly/OrEHVUfT>

Скотт Джоппін. «Артист естради».

<https://cutt.ly/XrEH9bb>

Астор П'яццолла. «Лібертанго».

<https://cutt.ly/JrEHM45e>

Вислови свої враження від переглянутого.

Які з танців тобі відомі? Де використовують сьогодні цю хореографію? Чи є щось спільне між цими танцями і сучасною художньою гімнастикою?

Який зв'язок між цими танцювальними напрямками і джазом? Які з цих танців ти міг / могла б виконати?

Ще одним явищем міської культури, багатим на розваги та шоу, стає цирк. Основи сучасного цирку заклав англієць Філіп Естлі, відкривши в 1768 році перший кінний цирк. Його вистави включали кінні трюки, клоунаду, акробатику. На межі XIX–XX ст. цей колектив досяг вершини популярності і став схожим на те, що ми сьогодні вважаємо класичним циркум. Саме в цей час популярності набуває цирк шапіто — тимчасовий цирк, який може бути розташований у різноманітних місцях, наприклад, у наметах або просто неба. Шапіто — це легка театральна або циркова споруда у вигляді розбірної конструкції з брезентовою чи парусиновою покрівлею для пересувних вистав. Його перевагою була висока мобільність, він легко встановлювався на площах навіть у невеликих містах. До того ж, величезний тент створював казкову атмосферу, ніби окремий світ, що доповнював циркову магію на колесах — справжній мандрівний театр. Уперше великі тенти почали використовувати в Європі та США в 1800-х роках.

Цирк Кобзов. Київ

Видовища в цирку шапіто включають різні циркові номери: акробатику, жонглерство, еквілібристику, ілюзії та інші.

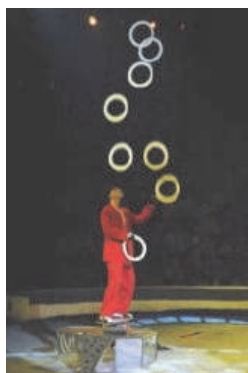
Цирк шапіто може супроводжуватися живим музичним оркестром або музичними номерами.

У цирку шапіто працюють різні циркові артисти: силачі, акробати, повітряні гімнасти, жонглери, еквілібристи, ілюзіоністи, фокусники та інші.

За яскравими номерами стоїть праця **величезної команди професіоналів** — не тільки артистів, а й техніків, дресирувальників, музикантів та інших спеціалістів.

Які циркові жанри представлені на цих зображеннях?

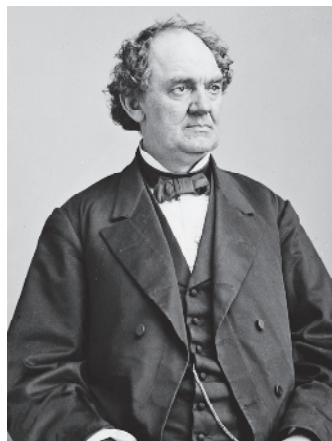

XX століття вважають «золотою ерою» шапіто. Саме в Америці з'явилися перші **величезні цирки шапіто**, з кількома аренами й цілими «цирковими поїздами», що перевозили артистів, тварин і обладнання.

Цирк початку XX ст. об'єднував кілька традиційних напрямів:

- ❖ жонглерство — віртуозне маніпулювання предметами;
- ❖ акробатику — повітряну гімнастику, балансування, піраміди;
- ❖ верхову їзду — трюки на конях;
- ❖ дресуру — виступи з дикими тваринами: левами, тиграми, слонами;
- ❖ клоунаду — гумористичні інтермедії з масками й гротеском.

У ті часи клоуни були чи не найвідомішими зірками — як-от легендарний французький Грок (Grock) або англієць Джо Грін. Такі цирки шапіто, як Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus у США, стали іконами розваг. Перший з'явився в 1907 році, коли цирк сім'ї Ringling купує свого конкурента — Barnum & Bailey Circus, який був найбільшим цирком світу на той момент. У 1919 році на основі цих двох цирків з'являється Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus — «The Greatest Show on Earth» («Найвеличніше шоу на Землі»). Саме цей цирк шапіто мандрував поїздом. Цирковий поїзд — одна з найфантастичніших частин цирку братів Рінглінгів, справжній мандрівний мегаполіс на рейках, у якому годували, перевозили, розважали і навіть навчали учасників шоу.

Фінеас Тейлор Барнум
(1810–1891)

Дізнайся більше про відомі цирки XX століття за покликанням <https://cutt.ly/NrEH061p>, <https://cutt.ly/jrEH9qnX> або QR-кодом.

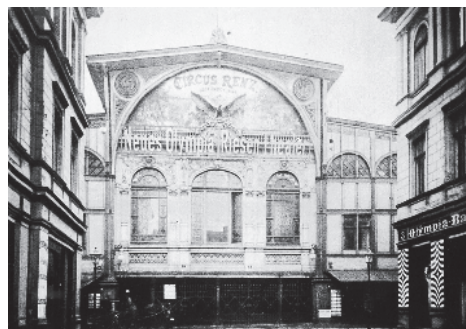

Цирки стали інтернаціональним мистецтвом — циркові колективи гастролювали по всьому світу, а найуспішніші навіть створювали мобільні циркові імперії, до яких увійшли і французька циркова династія Бульйонів, Ренца.

Саме останній є легендарною цирковою династією Німеччини. Його засновник, Ернст Якоб Ренц, був майстром школи верхової їзди, тому його цирк славився вишуканими кінними номерами. У 1867 році Ренц збудував величезну стаціонарну циркову арену в самому центрі Берліна. Це було справжнє досягнення архітектури й культури на той час. Будівля з'явилася на базі ринкової зали (Markthalle), спорудженої в 1865–1867 рр. за проєктом архітектора Фрідріха Хіцінга. Це металева конструкція з широким центральним тунелем і боковими галереями, в якій у 1879 р. здійснено повний ремонт інтер'єру і добудову купола, що дозволило встановлювати велике циркове шатро в центрі і збільшити кількість глядачів до 5 600 осіб. Тепер фасад був прикрашений арками, колонами і скляними вставками з вітражами, що додавали вигляду грандіозності. Нижня частина будівлі використовувалася також як тунель для вагонів із цирковим реквізитом. Ця споруда стала символом змін завдяки поєднанню індустріальної архітектури з розважальною функцією й належала до найбільших циркових об'єктів Європи.

Музей цирку Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus

Стаціонарний цирк у Берліні, 1898

Обери для себе:

В епоху урбанізму розвивалися й пісенні жанри. Досліди їх особливості: «Французький шансон початку XX ст. Визначні композитори та виконавці», «Міський романс в Україні початку XX століття».

На початку XX століття місто перетворилося на сцену, де музика, танець і цирк стали мовою урбаністичного серця епохи.

«Мистецтво повинно звільняти від ілюзії, щоб показати чисту реальність».

Піт Мондріан

«Колір — це клавіша. Око — молоток. Душа — багатострунне піаніно».

Василь Кандинський

Тема 3. В опозиції до реалізму

9

Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку. Абстракціонізм. Супрематизм

Ось і настав час поговорити про вже знайоме тобі **абстрактне мистецтво**.

Пригадай, які синоніми вживають до терміна «абстрактне мистецтво». Які головні виражальні засоби цього напрямку мистецтва? Як ти сприймаєш твори абстрактного мистецтва?

Абстрактне мистецтво відкидає реалістичне зображення на користь схематизованих або спрощених форм, зосереджуючись на кольорі, лініях, композиції та формах, щоб викликати емоції. Філософія абстрактного мистецтва спирається на схожість між мистецтвом і музикою: подібно до того, як музика складається зі звукових зразків-елементів, мистецтво також має бути композицією чистих зразків кольору і форми.

Появу цього напрямку пов'язують із творами Василя Кандинського, написаними під враженням концертів Вагнера та Шенберга в 1910 році.

Василь Кандинський.
«Великий синтез (Композиція VII)».
Твір є ключовим у творчості художника та в історії абстрактного мистецтва загалом. Кольори в ньому мають символічне значення та асоціюються з різними емоціями і звуками.

Василь Кандинський.
«Великі ворота Києва».
Твір був створений як ескіз у 1928 році в місті Дессау (Німеччина) для театральної постановки. У ньому художник хотів проілюструвати єдність музики і малярства.

Дізнайся більше про творчий доробок і значення діяльності Василя Кандинського за покликанням <https://cutt.ly/PrEYNuLt>, <https://cutt.ly/orEY8uzG> або QR-кодом.

Залежно від особливостей зображення фігур виділяють **ліричний** і **геометричний** абстрактний живопис. У ліричному автор / авторка використовує плавні форми і лінії, а в геометричному — фігури чіткої конфігурації.

Поміркуй, до якого типу абстракції можна віднести твори Василя Кандинського. Як могли б звучати мелодії до цих творів? Який загальний настрій вони викликають у тебе?

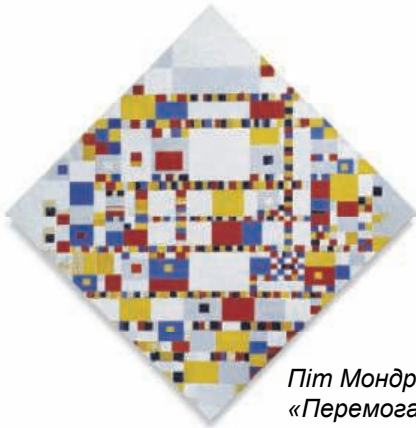
Вираженням духовного засобами кольору та абстрактних форм цікавився у своїй творчості Піт Мондріан, нідерландський художник. Його абстрактні твори склалися з ліній і фігур, які він протиставляв за допомогою динаміки та статики, вертикалей і горизонталей. Твір «Композиція з червоним, синім і жовтим» є символом загальної асоціації зі стилем Мондріана. Чорні лінії-рамки, що перетинаються під прямим кутом, базові кольори, багато білого — усі геометричні елементи на картині не обмежені по периметру чорною лінією. Є відчуття, що вони продовжуються далі у просторі, а ми їх просто не бачимо.

Піт Мондріан. «Композиція з червоним, синім і жовтим», 1930

Твори митця стали зразками геометричної абстракції, сам автор увів поняття «неопластицизм» для позначення творів «чистої» геометризованої форми. Прикладом неопластицизму є його полотно «Перемога бугі-вугі».

Мондріан вважав, що ця спрощена форма, заснована на фундаментальних геометричних елементах і кольорах, відображає універсальні закони світобудови та гармонію.

*Піт Мондріан.
«Перемога бугі-вугі»*

Дізнайся більше про творчий доробок і вплив творчості Піта Мондріана на сучасний дизайн за покликанням <https://cutt.ly/orEUt0r3> або QR-кодом.

Абстракціонізм охоплював кілька напрямів або течій (орфізм, неопластицизм, ташизм тощо). До геометричної абстракції належить **супрематизм**, ідеологом якого вважають Казимира Малевича. Назва утворена від лат. *supremus* — «найвищий», бо Казимир Малевич прагнув повного, остаточного розриву живопису із зображенням реального світу. Увага глядача повинна бути сфокусована на кольорі, формі, фактурі, русі. Як і у випадку з Василем Кандинським, творчий спадок Малевича не може бути розглянутий як суто український, проте обидва митці зберігали зв'язок з Україною, в якій вони сформувались як професійні художники.

Дізнайся про оригінальну творчу спадщину Казимира Малевича та його особистість за покликанням <https://cutt.ly/rrEUiO0A> або QR-кодом.

Казимир Малевич.
«Спортсмени»

Казимир Малевич.
«Вісім прямокутників»

Визнач, який із цих творів належить до супрематизму. Обґрунтуй свою позицію.

Серед нечисельних представниць стилю варто згадати шведську художницю-абстракціоністку, мисткиню **Гільму аф Клінт**. Її великі абстрактні полотна були написані ще до появи робіт визнаних піонерів абстрактного мистецтва. Вона вибудовувала полярні взаємозв'язки «чоловік — жінка», «світло — темрява».

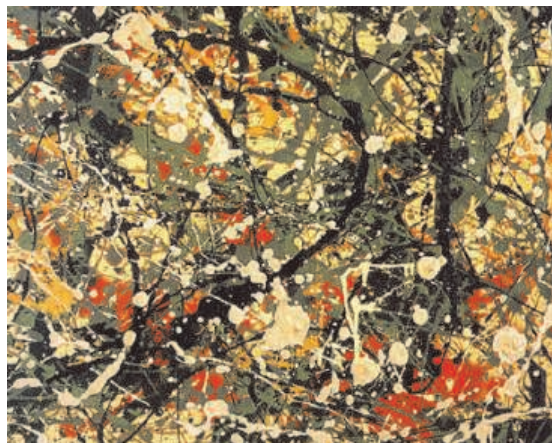
Гільма аф Клінт. «Голубка № 2»

Серед найвідоміших представників **абстрактного експресіонізму** — Пол Джексон Поллок, Барнетт Ньюман, Адольф Готліб і Марк Ротко.

Розглянь твори абстрактного експресіонізму. Які спільні ознаки ти в них бачиш? До якого типу абстракції — ліричної чи геометричної — їх можна віднести?

Пол Джексон Поллок. «Номер 8»

Барнетт Ньюман. «Карто VII»

Марк Ротко. «№ 9. 194»

Адольф Готліб. «Фестиваль»

Обери емоцію та створи до неї абстрактне зображення в техніці на вибір.
Варіант завдання: напиши твір-роздум до однієї з робіт К. Малевича.

Ключовою ознакою абстракціонізму стало прагнення митців використувати колір і форму, щоб викликати емоційні та духовні реакції у глядачів.

Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку. Сюрреалізм

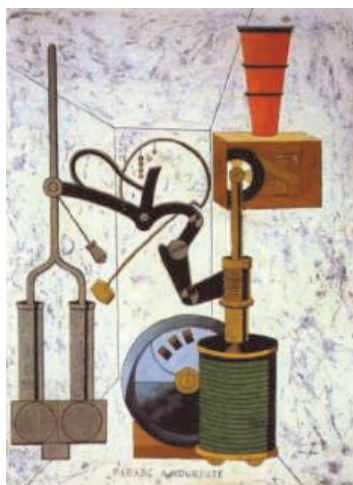
Ще однією надзвичайно цікавою течією модернізму став **сюрреалізм** (франц. *surrealism* — «надреалізм»).

Розглянь твори художників, які започаткували сюрреалізм у малярстві. Випиши основні ознаки цих творів, беручи до уваги їх зміст і зв'язок з реальністю.

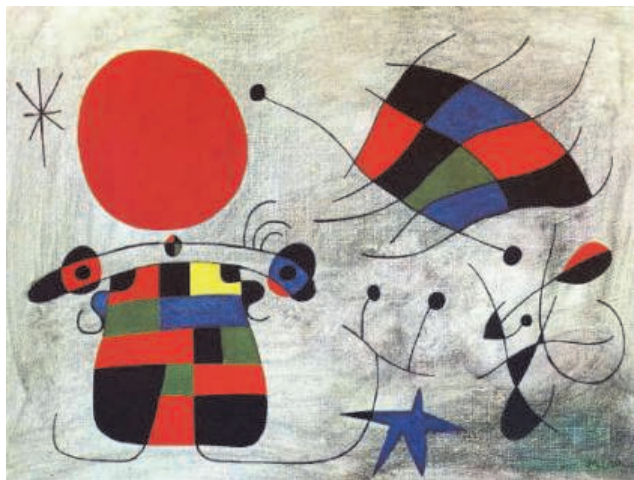
Макс Ернст. «Ангел дому або триумф сюрреалізму»

Франсіс Пікабіа.
«Парад любові»

Джорджо де Кіріко.
«Тривожні музи»

Жоан Міро. «Усмішка з яскравих крил»

Порівняй ознаки, які ти виписав / виписала, з тими, що подані нижче. Дізнайся в словнику мистецьких термінів значення поняття «абсурд».

Сюрреалізм звертається до асоціативності та ірраціональних виявів людської психіки — сновидінь, галюцинацій. Спільні ознаки творів сюрреалізму:

❖ абсурдність сюжету; ❖ фантазійність; ❖ парадоксальні поєднання форм; ❖ оптичні ілюзії; ❖ звернення до змінених станів свідомості людини.

Сюрреалізм перетворився на транснаціональний рух, у якому головною ідеєю була свобода вираження. Його засновником вважають французького письменника Андре Бретона.

Ознайомся з докладнішою характеристикою сюрреалізму за покликанням <https://cutt.ly/9rEUsc3> або QR-кодом.

Розповідь про сюрреалізм була б неповною без згадки про бельгійського художника **Рене Магрітта**. На відміну від більшості сюрреалістів, Магрітт уникав епатажу, а його картинам притаманні незвичайні, багатозначні поєднання звичайних предметів без їх спотворення.

*Рене Магрітт.
«Син Людський»*

Рене Магрітт. «Закохані»

Дізнайся більше про творчість Рене Магрітта за покликанням <https://cutt.ly/BrEUgvvV> або QR-кодом.

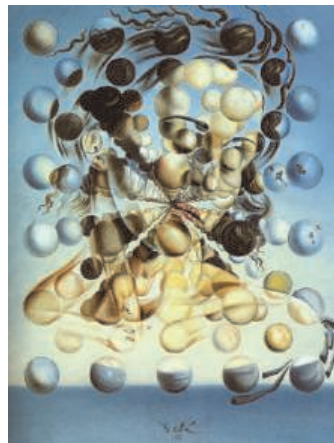

Творча уява Магрітта живиться образами з його дитинства. Люди з тканиною на обличчі, що з'являються на численних полотнах, — образ з трагічної події в дитинстві художника; усі його жіночі образи навіяні образом дружини, а його тихі та звичні пейзажі — місцевості, де він проводив більшу частину свого життя.

Справжньою легендою та обличчям стилю сюрреалізму є постать **Сальвадора Далі**, чия ексцентричність та епатажність стали частиною його іміджу, а роботи продовжують надихати нові покоління митців. Він майстерно поєднував реальні елементи з фантастичними, створюючи образи, які кидають виклик логіці та раціональному сприйняттю. Далі розробив власний упізнаваний стиль, що характеризується точністю деталей, плавними лініями і несподіваним поєднанням образів.

Сальвадор Далі.
«Сталість пам'яті»

Сальвадор Далі.
«Галатеева сфера»

Ознайомся з надзвичайно колоритною та оригінальною постаттю Сальвадора Далі за покликанням <https://cutt.ly/krEU1Ayr>, <https://cutt.ly/prEUz8jH> або QR-кодом.

Серед представників сюрреалізму бачимо ім'я **Леонори Керрінгтон** — англо-мексиканської художниці, письменниці і скульпторки. Вона також була активною феміністкою й брала участь у жіночому визвольному русі в Мексиці. Її живопис вирізняється міфологічними і фольклорними мотивами, які нагадують творіння загадкового Босха.

У картинах мисткині майже відсутня перспектива, що не тільки акцентує увагу глядача на містичному характері живопису, а й додає роботам відтінок іронічного гумору. Керрінгтон зосередилася на жіночих образах як на відображенні таємничих сил природи.

Леонора Керрінгтон.
«Лепідоптери», 1969

Період розквіту сюрреалізму — з 1925 по 1936 роки. Варто зауважити, що його появі передували дадаїзм — зухвала, епатажна «антитворчість», що виникла в обстановці жаху і розчарування художників перед обличчям світової війни. Дадаїзм відкидав усяку позитивну естетичну програму і пропонував «антиестетику», що принципово і відрізняє його від сюрреалізму. Сюрреалізм продовжує бентежити уяву митців сучасності. Серед послідовників цього стилю — сучасний український художник Володимир Манжос, учасник найвідомішого українського стріт-артгурту «Interesni Kazki» — двох графіті-художників: Waone (Володимир Манжос) та АЕС (Олексій Бордусов).

Марсель Янко. «Ейфорія Дада»

Володимир Манжос. «Лабіринт»

Володимир Манжос. «Маг»

Обери твір сюрреалізму та створи інтерпретацію на нього.

Варіант завдання: виконай сюрреалістичний колаж «Мій сон».

Здатність творів сюрреалізму до нескінченної кількості трактувань та інтерпретацій залишається однією з причин популярності цього стилю.

Великий вплив на музичне мистецтво ХХ століття мали ідеї психоаналізу, технічні новації, сюрреалізм. Митці намагалися у своїх творах зруйнувати логіку форми та змісту, передати образи снів, підсвідомого, ірраціонального, відтворити психічні процеси, емоційні стани, ілюзорні видіння. Як і в живописі (Далі, Магрітт), сюрреалістична музика будується на нелогічних асоціаціях, колажах, деформації реальності. Часто поєднуються несумісні звуки, жанри, шум і тиша.

Одними з перших спроб у цьому напрямку можна вважати твори Еріка Саті (як прото-сюрреаліста), Луїджі Руссоло (футуриста, близького до сюрреалізму).

Рене Магрітт.
«Кімната для
слухання», 1952

Пригадай особливості творчості Луїджі Руссоло та Еріка Саті.

У 1940–1950-х роках у музиці зароджується новий напрям — «конкретна музика» (*musique concrète*), яка базується на використанні записаних звуків побуту, природи, техніки, що перетворювалися в композицію. Одним із перших експериментаторів зі звуковими об'єктами став П'єр Шеффер — французький інженер, композитор, філософ, письменник, дослідник звуку. Він працював на Французькому національному радіо (ORTF), де мав доступ до сучасної звукозаписувальної техніки — саме воно стало його лабораторією. У 1948 році він уперше в історії музики написав твір не для виконання наживо, а змонтований зі звукових записів, тобто «музику, створену з уже існуючих звуків». Цей підхід до створення музики замінив ноти звуками реального світу.

П'єр Шеффер
(1910–1995)

Кроки, дзвінки, шум потяга, крики, механізми — усе могло стати музикою. Звуки записували на плівку, різали, накладали, уповільнювали, повторювали, змінювали, формуючи таким чином ілюзії реальності. Першим твором, написаним у такий спосіб, став «*Étude aux chemins de fer*» (1948), у якому він змонтував звуки поїздів (гудки, стукіт коліс, скрегіт рейок). Це стало революцією в композиторській діяльності, першим кроком до сучасної електронної музики й сінематичного саунд-дизайну. Шеффер у свій ключовий

праці «*Traité des objets musicaux*» («Трактат про музичні об'єкти», 1966) розробив цілу науку про звук. Він увів поняття «звуковий об'єкт» — одиницю музичного сприйняття (не нота, а унікальний звук), запропонував поняття «акузматичне слухання» (коли чуєш звук, але не бачиш, що його видає). Палітра звуку композитора, окрім тривалості, тембру та висоти, еволюціонувала, наповнюючись особливою енергетикою.

Підхід П'єра Шеффера мав великий вплив на електронну музику, саунд-арт, ембієнт, експериментальну сцену. Його ідеї згодом адаптували та застосували чимало композиторів.

Серед них — П'єр Генрі, один із найвідоміших французьких композиторів XX століття, учень і співавтор П'єра Шеффера, з яким вони в 1950 році створили першу «симфонію» з шумів, голосів і побутових звуків — «*Symphonie pour un homme seul*» («Симфонія для самотньої людини»). Генрі поєднав філософію конкретної музики з емоційністю, драматизмом і театральністю. Він створював музику не для виконання, а для прослуховування як медіаоб'єкт — за допомогою запису, монтажу, мікрофонів, студій.

Дізнайся більше про твір П'єра Шеффера і П'єра Генрі «*Symphonie pour un homme seul*» за покликанням <https://cutt.ly/0rEH5baD> або QR-кодом.

Прослухай зразки конкретної музики.

П'єр Шеффер. «*Étude aux chemins de fer*».

<https://cutt.ly/4rEH63Iz>

П'єр Шеффер і П'єр Генрі. *Symphonie pour un homme seul* («Симфонія для самотньої людини»). <https://cutt.ly/2rEJwaVT>

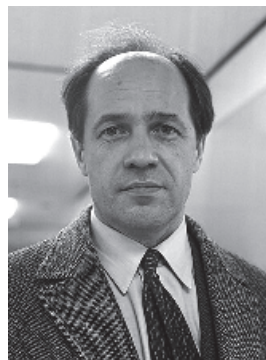

Вислови свої враження від творів. Як змінився твій настрій?

Які звуки привернули твою увагу? Які образи з'явилися в уяві? З якими звуками вони асоціюються?

Що спільного в цих творах? Які риси конкретної музики ти можеш вирізнити в цих творах? Чи є ці твори авангардистськими і чому?

Ще одним представником серійної техніки був французький композитор і диригент П'єр Булез. Його ім'я пов'язане також із концепцією «відкритої форми» в музиці, він заснував IRCAM (науково-музичний інститут у Парижі), що поєднує музику з електронікою й акустикою. Основними рисами стилю П'єра Булеза став тотальний серіалізм, коли не лише висота звуків, а й ритм, динаміка — все організовано за серійними принципами. Він любляв музику з ускладненою ритмікою і структурою, коли вона звучала як потік подій, без звичного пульсу чи

П'єр Булез
(1925–2016)

теми. Деякі твори композитора мають частини, які можна виконувати в різному порядку, і це є ознакою відкритої форми, тобто щоразу це буде інший твір.

Поєднання традиційної гармонії з авангардними техніками й «екзотичними» звуками — шепіт, свист, удари по склі тощо — лягло в основу унікальної системи американського композитора-авангардиста Джорджа Крама. Він також відомий використанням графічних партитур.

Графічна нотація — це спосіб запису музики за допомогою візуальних символів, форм, малюнків і нестандартної розмітки замість (або поряд із) традиційної нотної системи. Композитори прагнули в такий спосіб передати незвичні звуки — наприклад, удари по корпусу інструмента, свист, шепіт, скрегіт або звучання за межами традиційної гармонії. Вони давали змогу виконавцям індивідуально інтерпретувати символи. Іноді в зображення закладалася форма твору. Так, Джордж Крам свої рукописи оформляв як спіралі, галактики, символи миру. Його оркестрова сюїта «Echoes of Time and the River» (1968) отримала Пулітцеровську премію. Також він використовував електрифіковані інструменти, рідкісні звукові ефекти. Так, у творі «Black Angels» (1970), у якому Джордж Крам виражає своє ставлення до війни у В'єтнамі, прослідковуються вогкі ефекти, кришталеві чаші, мараки тощо.

Джордж Крам
(1929–2022)

Прослухай твори електронної музики.
Джордж Крам. Композиція «Чорний ангел».
<https://cutt.ly/JrE8jWHW>
П'єр Булез. Частина 1-ша Structures I (1952).
<https://cutt.ly/LrEJylaY>

Вислови свої враження від творів. Який вплив на слухачів мають ці твори? Які звуки ти можеш розрізнити? Чи повторюються вони? Що спільного в цих творах? Які риси авангардної музики можеш вирізнити в цих творах? Якими візуальними асоціаціями можна розширити ці твори?

Починаючи з 1950-х рр., у музиці нового значення набувають поняття: алеаторика (гра випадковості), імпровізаційність, неконтрольована форма. Ці методи композиції ми зустрічаємо і в творчості Джона Кейджа. Його музика часто викликає ефект дивної ілюзії, коли ти не можеш зрозуміти, чи це музика, шум, чи щось із твоєї підсвідомості. Джон Кейдж був одним з найсміливіших новаторів і експериментаторів у мистецтві XX століття. Він винайшов у 1940 р. препароване фортепіано, у якому між струнами та поверх молоточків звичайного піаніно ставлять різні дрібні предмети (наприклад,

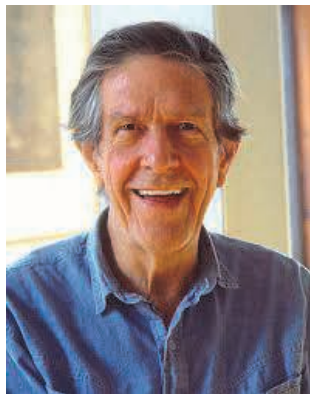
монети, цвяхи), унаслідок чого відбувається зміна звучання, яке нагадує перкусійні (шумові) інструменти. Джон Кейдж є одним із піонерів електронної музики, перформансу (коли твором вважають дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу).

У 1952 році композитор створив свій найвідоміший твір «4'33"», де навмисно порушив звичні правила гармонії, форми і структури. Коли слухаєш цей твір, то здається, що музикант нічого не грає, а «музикою» стають звуки залу.

Це можна назвати «музичним абсурдом», адже композитори поєднують елементи, які «не мають права» бути разом (наприклад, симфонічний оркестр із дзижчанням мух).

Українські композитори теж захоплювались авангардною музикою. Один із перших в Україні, хто створював електроакустичну музику, — Віталій Годзяцький, учасник бунтівної п'ятірки «Київський авангард», яка діяла в 1960-ті роки. Його електроакустичні знахідки були частиною експериментів у кіно, зокрема в стрічках С. Параджанова, Л. Осики, Ю. Іллєнка. Серед його експериментів — «Чотири етюди для магнітофона», «Розрив площини» та інші.

Творчість В. Годзяцького — це яскравий приклад авангардної спадковості, поєднання інноваційної музичної мови з українською традицією. Незважаючи на часи цензури, музику композитора поширювали, виконували за кордоном.

Джон Кейдж
(1912–1992)

Віталій Годзяцький
(1936 р. н.)

Прослухай музичні композиції.

Джон Кейдж. «4'33"». <https://cutt.ly/brEJidbj>

Віталій Годзяцький. Музика до мільтфільму

«Камінь на дорозі». <https://cutt.ly/2rEJawWy>

Вислови свої враження від творів. Що тобі сподобалося більше?

Які звуки привернули увагу? Чи наявні тут художні образи? Як їх можна схарактеризувати? Яка роль візуального ряду у творах? Чим ще можна розширити зміст цих творів?

У XX столітті музика вийшла за межі традиційної «гармонії», вона отримала нове звучання навколишнього світу.

У сучасному світі звук виходить за межі простої музики. Він стає елементом простору, вібрацією середовища, носієм екологічної ідеї. Чимало митців використовують звуки природи як матеріал для своїх композицій, підкреслюючи їх важливість. Саме природа стає джерелом натхнення: звуки вітру, води, грому, пташиний спів. А коли в музику приходить електроніка, то цей спосіб можна вважати реакцією на екологічну кризу.

Серед французьких композиторів ХХ ст. таку нішу займає Олів'є Мессіан, який був не лише композитором, а й органістом, орнітологом, філософом і містиком. Він вважав, що музика — це засіб осягнення Бога і саме через неї можна відчутися вічність. Творчість Олів'є Мессіана — це глибоке поєднання духовності, кольору, пташиного співу та математичної строгості. Митець записував спів птахів у природі, розшифровував і використовував його у своїх творах. Також він «бачив» кольори під час звучання музики і сприймав гармонію як кольорові комбінації. Через захоплення індійською ритмічною системою (декітала) у його творах з'явилися нерегулярні, асиметричні ритми, як молитва чи подих. Серед його учнів — П'єр Булез, Карлґайнц Штокгаузен.

Екологічні проблеми порушував у своїй творчості польський композитор Кшиштоф Пендерецький. Його твір «Трен для жертв Хіросіми» (1960) для 52 інструментів оркестру став не просто плачем за загиблими від ядерної зброї, а звуковою катастрофою, яка передає жах руйнування. Композитор створював не мелодію, а звукову матерію з крику, шуму вітру, зойків. Це можна трактувати як екологічну тривогу, хоч і метафоричну.

Олів'є Мессіан
(1908–1992)

Кшиштоф Пендерецький
(1933–2020)

Прослухай музичні композиції.

Олів'є Мессіан. Цикл п'єс «Каталог птахів».

<https://cutt.ly/grEJsvo5>

Кшиштоф Пендерецький. Композиція «Трен для жертв Хіросіми».

<https://cutt.ly/rrEJdRoJ>

Вислови свої враження від творів.

Які звуки привернули твою увагу? Який склад виконавців? Які художні образи розкривають твори? Як їх можна схарактеризувати? Яким міг бути візуальний ряд до цих творів? Як вони пов'язані з природою? Де можна застосувати ці твори в житті?

Що ти знаєш про вінілову платівку?

З розвитком електронної музики з'явилися нові технічні засоби музичної виразності, серед яких — **вінілова платівка**.

Дізнайся більше про розвиток засобів звуковідтворення за покликанням <https://cutt.ly/XrEJhaz0> або QR-кодом.

На відміну від цифрових носіїв, вініл зберігає матеріальність. Кожна платівка — це не лише запис, а й артефакт часу: хрускіт, шурхіт голки — усе це формує ауру оригінального звучання. Диджеї мікшують, накладають, повторюють фрагменти, створюючи з хаосу нову структуру, нові мистецькі напрями:

❖ **скретчинг** (розтирання вінілової платівки): створення ритму й ефектів;

❖ **семплінг**: вирізання фрагментів із пісень, діалогів, навіть старих фільмів;

❖ **мікшування** як колаж, коли диджей стає не лише виконавцем, а й композитором-сюрреалістом, який зшиває чужі твори в новий образ.

Такі диджеї, як DJ Shadow чи Aphex Twin, працюють на межі конкретної музики, абсурду й ілюзорного звучання.

Олексій Уманський, радіоведучий, колекціонер вінілових платівок

Про українських дітей-диджеїв дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/xrEJkfPD> або QR-кодом.

Переглянь роботи диджеїв. Вислови свою думку про їхню творчість. Які екологічні проблеми вони порушуються?

DJ Shadow. «Північ в ідеальному світі».

<https://cutt.ly/OrEJIXXq>

Aphex Twin. У кімнаті 7 F760.

<https://cutt.ly/trEJxGUG>

Отже, електронні інструменти дозволили створювати звукові ілюзії: тембри, зміни простору (ехо, затримка, фільтри), що створює відчуття сну, міражу, іншого світу.

Який із театрів теж здійснив прорив у взаємодії між глядачем та сценою, акторами? **Імерсивний театр** (від англ. *immersive* — «той, що занурює») — це театральна форма, у якій глядач не просто дивиться виставу, а фізично присутній у сценічному просторі, іноді взаємодіє з акторами та простором. Він — не спостерігач, а співучасник подій. Вистава може відбуватися в музеї, квартирі, лісі, навіть на вулиці. Глядач бере участь у драмі й може впливати на сюжет або обирати, за ким йти, розмовляти.

Rimini Protokoll — спектакль-променад Remote X

Імерсивний театр не виник на порожньому місці — він виріс із різних течій ХХ століття. Зокрема, **театр жорстокості** французького драматурга Антонена Арто вимагав, щоб дія на сцені впливала на глядача тілесно й емоційно. Також на театр занурення вплинули **бідний театр** польського реформатора Єжи Гротовського, що руйнував межу між сценою й залом, і **театр пригноблених** бразильського драматурга Аугусто Боалю, де глядач міг втручатися в дію, змінюючи її перебіг.

Зачинателем цього жанру вважають британську театральну групу Punchdrunk, творців вистави «Sleep No More» (2003) — імерсивної версії твору «Макбет» Вільяма Шекспіра. У цій виставі глядачі перебувають як у лабіринті, де жоден не бачить усього. З цього періоду імерсивний театр як окремий напрям у театральному мистецтві починає набирати світової популярності.

Серед українських експериментаторів — відома київська театральна група «Uzhvati», яка працює з інтерактивним простором, поєднавши аудіо, театр і документальну історію.

Ще один театральний жанр, що зародився завдяки технічному розвитку, — **радіотеатр** — це театральне мистецтво, створене для аудіоформату. Воно розквітло в ХХ столітті, особливо в період до масового поширення телебачення. Саме П'єр Шеффер, який вірив у силу радіо як нового мистецтва, бачив радіо інструментом акустичної драматургії — не просто як транслятора музики, а творця нових форм.

Головні риси радіотеатру:

❖ створення уявного світу через акторську гру, звукові ефекти і музику;

❖ через відсутність візуального ряду поява нових засобів виразності — інтонації, паузи, шурхоту, кроків.

Радіотеатр — це як театр без сцени, але з усім драматизмом, акторською грою, звуками. У ньому завжди є кілька акторів, кожен з яких грає свою роль. Для створення настрою використовують музичний супровід. Це теж допомагає занурити слухача в атмосферу подій.

Цей жанр популярний і в Україні. Так, радіоспектаклі транслювалися на «Українському радіо», зараз їх можна знайти на подкаст-платформах. Найчастіше створювалися радіоверсії творів Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Івана Франка, а також сучасних авторів.

А в 2000 році з'явився цикл «Радіотеатр на каналі Культура» на **Radio Culture** («UA: Радіо Культура»), де звучать постановки за творами української і світової літератури.

*Запис вистави радіодрами
«Три хвилини слави» української
письменниці Юлії
Ємець-Доброносової*

Дізнайся більше про особливості іммерсивної вистави за покликанням <https://cutt.ly/4rEJcZ5t> або QR-кодом.

Переглянь фрагменти вистав.

Фрагмент іммерсивної вистави «Sleep No More» (2003, постановка Punchdrunk).

<https://cutt.ly/1rEJWS6q>

Радіовистава. Леся Українка. «Лісова пісня».

Постановка Віталія Малахова.

<https://cutt.ly/wrEJRBbs>

Вислови свої враження від переглянутого.

Які нові засоби передачі змісту вистави ти розрізняєш? Чим відрізняються ці фрагменти від традиційної вистави?

Яку сценічну мову ти б додав / додала для кращого розуміння вистави?

Чи легко сприймати образи радіовистави? Якими ти бачиш головних героїв, лише чуючи їх?

Обери для себе:

Досліди діяльність диджеїв України, сформулюй плейліст для слухання їх творчості.

На бажання запиши звукові об'єкти, створи композицію для покращення свого настрою і настрою тих, хто тебе оточує, дай їй назву.

Музика і театр другої половини ХХ століття — це не лише пошук нового звучання, а віднайдений зв'язок між людиною, Всесвітом і звуком.

«Мистецтво — це крик душі».

Едвард Мунк

«Я не малюю те, що бачу. Я малюю те, що відчую».

Ернст Людвіг Кірхнер

Тема 4. Парадокси експресіонізму і самопізнання людини

13

Трагедійність світосприйняття експресіоністів

Межа XIX–XX століть — період складних соціальних процесів, серед яких економічні та політичні кризи, революції, світові війни, смертельні епідемії, що прокотилися Європою. Все це народжує нове світосприйняття, коли людина бачить світ як місце болю, страху, абсурду, фатуму, коли переживання настільки яскраві й емоційні, що переростають в експресію.

Так виник експресіонізм як реакція митців на глибокі зміни у світі. Втрата віри в науку та прогрес, панування урбанізму, машин — все це призвело митців до відчуття, що краса більше не відображає правду життя. Експресіоністи прагнули передати внутрішній стан душі, а не зовнішню реальність. Класичне мистецтво здавалося застарілим, тому художники й композитори створювали нову мову мистецтва.

Альвар Кавен.
«Сліпий музикант», 1922

Експресіонізм (французькою *expression* — «вираження», «виразність») — літературно-мистецька течія авангардизму, що сформувалася в Німеччині на початку XX століття. Він мав своїх прихильників у Франції, Австрії, Польщі, німецькомовній Швейцарії. Головна риса експресіонізму — передача загостреного суб'єктивного світосприйняття через перебільшене авторське «Я», сильні емоції, внутрішню напругу і бурхливу реакцію на знеособлення людини й духовний занепад, спричинені світовими катастрофами початку XX століття. Для цього художники, музиканти, письменники деформують форму, колір, звук, щоб показати не красу, а глибину переживань.

Основні ознаки експресіонізму:

- ❖ різкі контрасти, викривлені форми, інтенсивні кольори або дисонанси;
- ❖ напруженість, емоційна гострота, драматизм;
- ❖ відмова від реалістичного зображення — замість «як є» показують «як відчувається»;
- ❖ присутній трагізм, відчуття катастрофи або відчуження.

Якщо говорити про музику, то в експресіонізмі замість гармонійних мелодій — різкі звуки, дисонанси, нестійкість. Як наслідок —

митці шукали нові способи музичного висловлення. Стара система (мажор / мінор, гармонія, симетричні ритми) вже не передавала складність нової епохи. Відбулося зародження новітніх методів написання музики.

Пригадай, використовуючи словник, що таке тоніка, хроматичний звук, ритм, темп, динаміка.

Серед них з'явилася **додекафонія** — метод, який розробив на початку 1920-х років Арнольд Шенберг. Вона базується на серії з 12 хроматичних тонів, порядок яких обирає композитор. Кожен звук у ній самостійний і не повторюється, доки не прозвучать усі. Це створює відчуття нестабільності, напруги.

Цей метод запроваджує атональну музику, яка не має чіткого тонального центру (тоніки), до якого прагнуть усі інші звуки в класичній музиці.

Додекафонія ускладнилася, коли у створенні таких серій почали додавати ритм, тембр, динаміку. Її назвали **серіалізмом**.

До нових методів творення музики належать й **алеаторика** (елемент випадковості), прийом **гри кластерами** (одночасне звучання групи сусідніх нот — коли грають кулаком), **сонористика** (увага на тембр і шум, а не на мелодію).

Арнольд Шенберг
(1874–1951).
«Автопортрет», 1910

Пригадай, які композитори-авангардисти використовували ці методи і прийоми.

Все це давало змогу творити музику, яка стала відгуком на війни, репресії, геноциди, загибель мільйонів людей. Композитори вкладали біль свого народу в музику.

Чільне місце серед них посідає австрійський композитор Арнольд Шенберг. Він став засновником Нової віденської школи композиторів, які використовували нові методи творення музики. Саме цей стиль музики вдало втілював образи страху і трагедії через напружені, нестійкі гармонії, атональність. Серед його робіт особливе місце відводиться мелодрамі для голосу й ансамблю на вірші Альбера Жиро «Місячний П'єро», що складається з 21 поеми, які декламує соліст (голос не визначено, проте традиційно виконується сопрано). Твір повністю атональний, проте ще не містить додекафонії

Афіша «Місячний
П'єро», 1912

(її композитор винайде через 8 років). У першій частині П'єро співає про кохання і релігію; у другій — злочини й насилля, у третій П'єро повертається додому в Бергамо, переслідуваний своїм минулим.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Арнольда Шенберга за покликанням <https://cutt.ly/SrE8RfRu> або QR-кодом.

Розвиток Нової віденської школи простежується в творчості учнів і послідовників Арнольда Шенберга. Серед них — Альбан Берг, який втілює образи зламаних людей у жорстокому світі у своїх операх «Воццек» і «Лулу».

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Альбана Берга за покликанням <https://cutt.ly/UrE8TXts> або QR-кодом.

Альбан Берг
(1885–1935)

І хоча композитор успадкував атональні та додекафонічні методи свого вчителя, його твори були доступніші. Кращим зразком експресіонізму вважають оперу «Воццек», яка складається з трьох актів і 15 сцен. Її прем'єра відбулася в 1925 році.

Лібрето розповідає про солдата Воццека, долю якого зламало суспільство. Лібрето було створене на основі п'єси Георга Бюхнера. Головний герой, зневажений товаришами й коханою через бідність, божеволіє і стає злочинцем. У деяких сценах композитор використовує шпрыхштиме («розмовний спів» — це вокальна техніка, яка є чимось середнім між співом і розмовою), що додає вокальним партіям особливого драматизму.

А в творчості Антона Веберна ідея додекафонії була доведена до крайніх форм вираження. Його музиці притаманні стислість, лаконізм, економія і концентрація засобів музичної виразності. Ці твори часто дуже короткі — іноді всього кілька хвилин, але надзвичайно щільні за структурою. Крім методу Шенберга, він використовує живописну техніку пунтилізм (засновником якої він став у музиці). Саме Веберн почав використовувати метод, завдяки якому музичний твір створюється з окремих звуків, розділених паузами і стрибками, що нагадує малювання крапками.

Антон Веберн
(1883–1945)

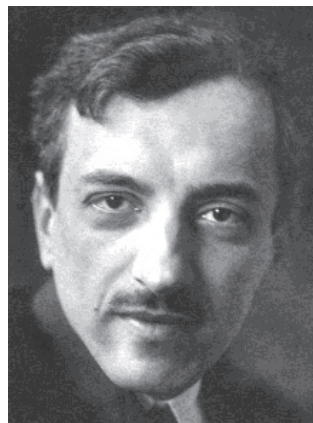

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Антона Веберна за покликанням <https://cutt.ly/RrE8Y4FS> або QR-кодом.

Серед українських композиторів, які прагнули передати біль, тугу, містицизм через атональну музику, — Левко Ревуцький, Валентин Сильвестров, Євген Станкович та інші.

Найяскравішим представником музичного експресіонізму був Борис Лятошинський. Його перша симфонія (1919) та камерні твори мають експресіоністські риси — нервову мелодику, ламку форму, інтенсивну емоційність. Вони повні душевної напруги і трагізму. Борис Лятошинський експериментує з гармонією, формою та звуковим матеріалом, що дає відчуття справжнього експресіонізму, особливо на тлі українського контексту.

Борис Лятошинський
(1895–1968)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Бориса Лятошинського за покликанням <https://cutt.ly/irE8lfS1> або QR-кодом.

Прослухай зразки музики експресіоністів.

Арнольд Шенберг. Фрагмент вистави «Місячний П'єро».

<https://cutt.ly/VrE8O53o>

III дія, сцена вбивства з опери «Воцтек» Альбана Берга. <https://cutt.ly/drE8P4sb>

Фінал III дії опери «Воцтек» Альбана Берга. <https://cutt.ly/2rE8AGKI>

Варіації для фортепіано, опус 27 Антона Веберна. <https://cutt.ly/PrE8SCm2>

Борис Лятошинський. Сім фортепіанних мініатюр «Відображення».

<https://cutt.ly/yrE8G9df>

Опиши свої враження від творів. Як змінився твій настрій?

Які образи з'явилися у твоїй уяві? Які музичні засоби виразності використали композитори, щоб передати внутрішні переживання?

Що спільного в цих творах? Чому в музиці експресіоністів відсутні «приємні» мелодії? Чи потрібна така музика пересічному слухачеві?

**Експресіонізм — це мистецтво, де краса вимірюється сміливістю
говорити про страх, самотність і пошуки сенсу.**

Бурхливе і неспокійне ХХ століття з його промисловими революціями, війнами, економічними кризами стало часом появи ще одного напрямку модернізму — **експресіонізму**. Цей стиль став дзеркалом душі, де кожен мазок виражав страх, пристрасть, любов, сум або надію.

Відправною точкою стилю вважають картину «Крик» одного з найвідоміших експресіоністів, норвезького художника **Едварда Мунка**. Вона стала одним з найбільш упізнаваних зображень у світі. На цьому полотні художник передав глибоке почуття страху і тривоги, використовуючи різкі кольори. Цей твір доводить, що експресіонізм має величезний вплив на сприйняття глядачем мистецтва. Коли людина дивиться на картину, що буквально «кричить» кольорами і спотвореними формами, вона відчуває емоційний зв'язок із тим, що намагався сказати митець.

Едвард Мунк. «Крик»

Тобі буде цікаво дізнатися більше про Едварда Мунка за покликанням <https://cutt.ly/OrTpE9th>, <https://cutt.ly/JrTpYbDv> або QR-кодом.

Ще однією знаковою постаттю експресіонізму є **Амадео Модільяні**, чия творча ідентичність нерозривно пов'язана з жанром портрета. Він не просто фіксував зовнішність, а намагався передати внутрішній світ людини. Роботи митця вирізняються видовженими формами, стилізованими обличчями та виразними лініями. Полотна Амадео Модільяні, що зображують представників паризької богеми, стали символом епохи, а його особистість і сповнена драматизму доля й досі залишаються в центрі уваги як дослідників, так і численних шанувальників мистецтва.

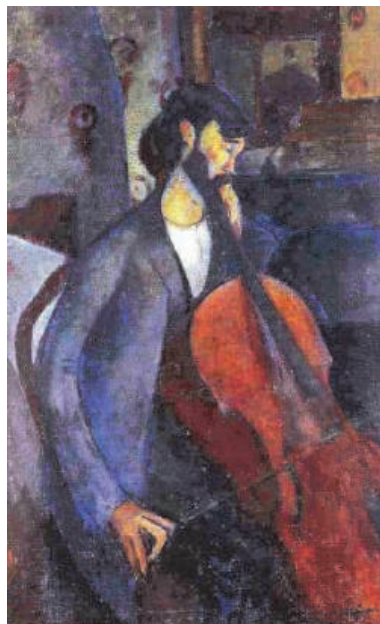
Амадео Модільяні (1884–1920)

Розглянь жіночі портрети, створені Амадео Модільяні. Визнач їхні спільні риси та емоційні стани.

Амадео Модільяні.
Галерея жіночих портретів

Амадео Модільяні.
«Віолончеліст»

Скористайся покликанням <https://cutt.ly/0rTpISRT> або QR-кодом і ознайомся ближче з творчістю Амадео Модільяні.

«Яким є характер цього чоловіка на картині? Стан польоту на другому полотні є сном чи плодом уяви автора?» — хочеться запитати, коли дивишся на твори експресіоніста **Оскара Кокошки**, засновника особливого «психологічного» портретного стилю.

Оскар Кокошка. Автопортрет

Оскар Кокошка. «Наречена вітру»

Знайомі тобі риси стилю ти знайдеш також на картинах **Ернста Людвіга Кірхнера**, німецького експресіоніста: використання яскравих, часто дисонансних кольорів, деформація форм, а також зображення тривожних, депресивних настроїв, особливо у міських пейзажах. Кірхнер також відомий своїми портретами, у яких часто передавав відчуття відчуження і напруженості. Помітними також є деформовані фігури та предмети, зображені в незвичних, іноді гротескних формах, щоб підкреслити емоційний зміст.

Ернст Кірхнер. «Сцена берлінської вулиці»

Дізнайся більше про творчий шлях Ернста Кірхнера за покликанням <https://cutt.ly/mrTpAEsr> або QR-кодом.

Серед маловідомих представників стилю варто згадати також **Любослава Гуцалюка**, українського художника-експресіоніста. Народжений в Україні, Любослав Гуцалюк ділив своє життя між Нью-Йорком і Парижем. На відміну від інших представників стилю, об'єктами його уваги частіше ставали міські краєвиди.

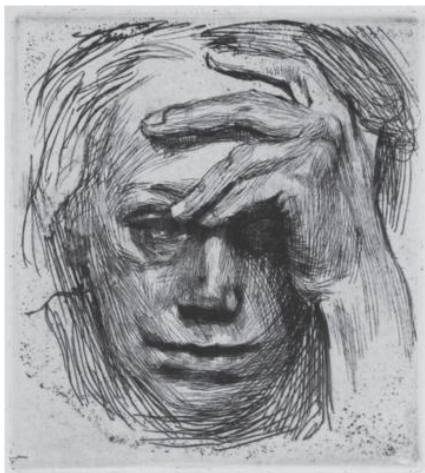

*Любослав Гуцалюк.
«Собор Святого Юра»*

*Любослав Гуцалюк.
«Міський пейзаж»*

Яскравою представницею експресіонізму в графіці є **Кете Колльвіц**, німецька мисткиня, яка передала у своїх графічних творах страждання і біль трагічних подій власного життя та періодів Першої і Другої світових воєн XX століття.

Кете Колльвіц. «Автопортрет з рукою на брові»

Кете Колльвіц.
«Ті, що вижили»

Ознайомся з роботами Кете Колльвіц за покликанням <https://cutt.ly/3rTpFiHE> або QR-кодом. Опиши та назви емоції, які ти бачиш у них. Як вони впливають на твій стан?

Обговоріть у групах і поясніть, чому портрет був улюбленим жанром художників-експресіоністів.

Отже, твори експресіонізму можна впізнати за такими спільними ознаками: виразні, яскраві кольори, які експресіоністи використовували, щоб передати емоції; дещо деформовані, непропорційні фігури людей для підкреслення нестабільності й тривоги. Експресіоністи не намагалися показати світ таким, яким він є, а радше таким, яким вони його відчували.

Експресіонізм часто відображає конфлікт між особистістю і суспільством, між духовністю та матеріальним світом. Митці часто використовували цей стиль як засіб вираження протесту проти соціальних, політичних і моральних вад суспільства.

Виконай графічну замальовку на тему: «Що мене турбує?». **Варіант завдання:** виконай живописний автопортрет.

Експресіонізм відкрив новий шлях до розуміння мистецтва не тільки як візуального задоволення, але і як інструменту для передачі глибоких людських переживань.

Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм у скульптурі та архітектурі

Експресіонізм проявив себе насамперед у живописі та графіці, проте чимало митців і мисткинь змогли реалізувати його ідеї у скульптурі та архітектурі.

Згадай причини появи стилю і його ключові ознаки. Якими словами можна описати емоційне навантаження творів експресіонізму?

Подібно до творів живопису та графіки, твори скульптури у стилі експресіонізму передавали складні емоційні стани зображуваних. Майстринею в передачі глибоких почуттів вважають уже знайому тобі німецьку художницю та скульпторку Кете Колльвіц.

Кете Колльвіц. «Пам'яті Ернста Барлаха»

Кете Колльвіц. «Мати оплакує смерть сина (П'єта)»

Близькими до творчості Кете Колльвіц були скульптурні твори **Ернста Барлаха**, німецького скульптора, графіка і письменника. Його роботи, зокрема скульптури, відзначаються глибоким експресіонізмом, виражають людські страждання, духовні пошуки, часто характеризуються деформаціями, емоційною напругою та акцентом на внутрішньому стані людини. Барлах зробив значний внесок у розвиток скульптури XX століття. Він відійшов від класичних канонів, використовуючи грубу фактуру, експресивні пози і динамічні композиції. Його творчість вплинула на наступні покоління скульпторів.

Ернст Барлах.
«Біженець»

Ернст Барлах.
«Сліпий жебрак»

Працюючи в групах, пригадайте поняття «статика» та «динаміка». Визначте наявність цих ознак у поданих зображеннях. Подискууйте в групах, який із варіантів, на вашу думку, краще відображає душевний стан людини. Обґрунтуйте свою позицію.

Ознайомся зі стислим оглядом скульптурних творів Ернста Барлаха за покликанням <https://cutt.ly/HrTpHsi6>, <https://cutt.ly/lrTpZZEP> або QR-кодом.

Складно повірити, проте навіть у такому статичному виді образотворчого мистецтва, як архітектура, знайшлося місце для експресіонізму. **Експресіонізм в архітектурі** прагнув передати емоції та внутрішні почуття через форму і структуру.

«Скляний павільйон» Бруно Таута — один із найдавніших зразків експресіоністської архітектури. Споруду збудовано в 1914 році як частину виставки. Зведення павільйону мало на меті продемонструвати потенціал різних видів скла для архітектури. Сам архітектор казав, що хотів створити «павільйон для душі». Скляний купол був двошаровим, з кольоровими призмиами зсередини і світловідбивним склом ззовні.

Бруно Таута. «Скляний павільйон»

Експресіонізм робить ставку на динаміку та експресію. Експресіоністичні будівлі прагнуть викликати сильні емоції. Зазвичай це досягається за допомогою драматичних форм, перебільшених обрисів і зосередження на психологічному впливові простору. Експресіоністи хотіли виділити свої будівлі за допомогою нетрадиційних форм і структур. Після років страждань і обмежень в архітектуру мали повернутися емоції та рух. Так з'явилися органічні і часто асиметричні будівлі із цікавим дизайном фасадів.

Одна з найвідоміших будівель експресіонізму — будівля Чиліхаус у Гамбурзі, яка є справжнім джерелом захоплення. Відомий архітектор Фріц Гегер збудував її у формі пасажирського судна на згадку про переправу до Чилі замовника будівництва Генріха Браненса, яка докорінно змінила життя замовника.

Оригінальною спорудою експресіонізму є також церква Грундтвіга в Копенгагені. Її західний фасад нагадує величезний церковний орган, зводили церкву з жовтої цегли, виробленої в ручний спосіб.

Чиліхаус. Гамбург, Німеччина

Церква Грундтвіга. Копенгаген, Данія

Скористайся нагодою розглянути Чиліхаус ззовні та зсередини за покликанням <https://cutt.ly/frTpC68h> або QR-кодом.

Розглянь зображення споруд. Які риси створюють їх оригінальний стиль? Чи роблять вони, на твою думку, міста більш привабливими для туристів?

Архітектори-експресіоністи активно використовували залізобетон, цеглу та інші матеріали для створення незвичайних конструкцій і форм. Будівлі часто мають масивні, скульптурні форми, що виділяються на тлі навколишнього середовища. Основним матеріалом для створення виразних фасадів і об'ємів була переважно цегла. В окремих будівлях можна простежити утопічні та драматичні мотиви.

Вежа Ейнштейна

Збудована в 1919–1921 роках як обсерваторія для розміщення сонячного телескопа.

Архітектор Еріх Мендельсон спроектував будівлю, щоб відобразити теорію руху Ейнштейна.

Сіднейський оперний театр

характеризується радикальним і новаторським дизайном.

Архітектор Йорн Утзон спроектував його у формі серії сегментних сферичних оболонок, що нагадують вітрила.

До новіших прикладів архітектури в експресіоністському стилі належать концертний зал Уолта Діснея, спроектований Френком Гері в Лос-Анджелесі, Храм Лотоса, спроектований Фаріборзом Сахбою в Делі, та пожежна станція Vitra Захи Хадід у Вайлі-на-Рейні.

Фаріборз Сахба. Храм Лотоса, Делі

Заха Хадід. Пожежна станція Vitra, Вайль-на-Рейні

Виконай ескіз однієї зі споруд, розглянутих на уроці.

Варіант завдання: виконай ескіз власної споруди в стилі експресіонізму.

Стиль експресіонізму збагатив світове мистецтво оригінальними творами різних видів образотворчого мистецтва і дав змогу звертатися до найціннішого для глядачів — до їхніх емоцій і відчуттів.

Які асоціації в тебе виникають щодо поняття «документалістика»? З якими видами мистецтва ти поєднаєш це поняття? Поясни свій вибір.

Документалістика — це форма мистецтва, яка показує реальні події, людей, факти. Це може бути не лише кіно, а й фотографія, театр, література, музика й образотворче мистецтво. Її мета — зберегти й передати правду через творчий підхід.

Звісно, з цього переліку ти насамперед обереш документальне кіно і фотографію.

Зародження фотографії та кіномистецтва почалося зі спроб створити рухоме зображення за допомогою камери-обскура, тіньових театрів, магічних ліхтарів.

У 1826 році французький винахідник Жозеф Ньєпс робить першу фотографію, зняту з натури. Чи належить вона до документалістики? Документальна фотографія як самостійний напрям виникла в США ще в 1930-х роках під час Великої депресії. Але в багатьох випадках вона не є об'єктивною, а віддзеркалює суб'єктивне ставлення автора до задокументованої події, через його світогляд та ідеологію. Ключовими елементами документальної фотографії є фіксація соціальних негараздів, умов, відображення політичної обстановки. Вона завжди має публічний характер і виходить за межі простої інформації. Серед тем, які висвітлювали документалісти, була й тема війни. Так, відомою стала серія фотографій «Долина Тіней Смерті» Роджера Фентона, британського фотографа, який одним із перших працював у зоні військового конфлікту. Ці світлини були представлені в 1855 році на Лондонській виставці. Сучасні фотографи вважають ці світлини зародженням військової фотографії.

Завдяки фотографам до нас дійшли світлини-свідчення про події 1932–1933 років, коли Україна переживала трагедію Голодомору.

Жозеф Ньєпс. Вигляд з вікна в Ле Гра
1826

Роджер Фентон. «Долина Тіней
Смерті», 1855

Дізнайся більше про заборонені фото Голодомору за покликанням <https://cutt.ly/rE8JfYh> або QR-кодом.

Документальне кіно з'явилося майже одночасно із самим кінематографом. Перші фільми були «документальні» за своєю природою, бо ще не існувало вигаданих сюжетів, сценаріїв і акторів. І розпочали епоху документалістики в кіномистецтві фільми actuality, які були реальними записами життєвих подій. Серед них — знамениті фільми братів Люм'єрів «Вихід робітників з фабрики Люм'єр», «Прибуття поїзда». Перший німий повнометражний документальний фільм «Нанук з Півночі» зняв Роберт Флаєрті. Прем'єра відбулася в Нью-Йорку в 1922 році. А в 1926 році Джон Грієрсон вводить термін documentary (фільм-документ).

Першу документальну зйомку в Україні здійснив у 1896 році харківський фотограф Альфред Федецький, вона тривала 1,5 хвилини. Він зафіксував зі свого вікна ходу православних, які переносили Озерянську ікону Божої Матері до харківського Свято-Покровського монастиря.

У 1930–1940-ві роки документальні стрічки використовуються у війнах як пропаганда, а після Другої світової з'являються авторські документальні фільми, які досліджують суспільні проблеми, культуру, науку. В 1960-ті роки народжується новий метод створення документального фільму — «кіноспостереження», тобто без коментарів, зйомка «як є». Жанри документального кіно продовжують розвиватися.

Документальне кіно має кілька основних жанрів, які варіюються залежно від підходу до зображення реальності.

*Доротея Ланж.
«Мати-мігрантка», 1936.
Велика депресія*

*Александр Вінербергер. «Братські
могили для голодуючих». Харків,
1932*

Жанри документального кіно.
<https://cutt.ly/9rE8Krlb>
Дізнайся більше про Дзигу Вертова.
<https://cutt.ly/orE84Dmy>

Саме в Україні жив і творив один із засновників і теоретиків документального кіно Дзиг'я Вертов. Його вважають представником Українського відродження в кінематографі. Як унікальний режисер він першим використав методику «прихована камера». Вертов розробив концепцію «кіноко» (кіно-око) — ідею, що камера може бачити світ об'єктивніше за людину.

Документальні фільми і в наш час залишаються актуальними.

Дзиг'я Вертов
(1896–1954)

Ознайомся з популярними документальними стрічками.

Брати Люм'єри. «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота». <https://cutt.ly/trE87RJD>

Роберт Флаєрті «Нанук з Півночі».
<https://cutt.ly/OrE4q40M>

Дзиг'я Вертов. Фрагменти кінофільму «Людина з кіноапаратом».

<https://cutt.ly/FrE4evVA>, <https://cutt.ly/1rE4e711>

Вислови свої враження від переглянутого.

Які засоби використовує документальне кіно для впливу на емоції глядача? Чи може документальний фільм бути упередженим? Чому?

Уявіть, що ви знімаєте власний документальний фільм. Про що він був би? Який жанр або методику ви б обрали?

У театральному мистецтві теж є місце документалістиці. **Документальний театр** — це надзвичайно живий, емоційний і правдивий різновид театального мистецтва, який має величезну освітню і суспільну силу. Він не показує вигадану історію, а відтворює реальні події, слова й долі. Театр документалістики, або **вербатім** (від англ. *verbatim* — «дослівно») — п'єси, у яких використовують реальні тексти (інтерв'ю, свідчення, щоденники, судові справи, листи, газети, історичні джерела, новини та інше). Актори відтворюють текст, записаний із реального життя, без жодних змін, зберігаючи авторську інтонацію, стиль і навіть мовленнєві помилки. Завдання виконавця — говорити напрома, наче глядачі слухають самих свідків. Деякі вистави передбачають інтерактивність, коли глядачів запрошують до спільного обговорення.

У Німеччині в 1920-ті роки Ервін Піскатор створив «театр фактів», використовуючи хроніки, газетні заголовки, статистику. Основним завданням цього театру був соціальний вплив, пропаганда та просвіта. У цей період з'являється й агітаційний театр, який межує з документалістикою, оскільки використовує реальні факти для досягнення політичної мети: переконати, мобілізувати, закликати до дії. У повоєнні роки у Великій Британії та США зростає інтерес до

вербатіму. Так, у 1960–1980-ті роки театри дедалі частіше стають майданчиком для голосів деградуючих спільнот.

Українські театри активно звертаються до документалістики, особливо після 2014 року. Серед відомих творів — «Крим, 5 ранку» (театр «Дах», 2022), «Щоденники Майдану» (театр переселенця (PostPlay Theater)).

Переглянь виставу «(не) Моя історія». Театральна студія «Провокатор», м. Ужгород. <https://cutt.ly/2rE4yS2i>

Вислови свої враження від переглянутого. Як би ти описав / описала атмосферу вистави?

Чим відрізняється ця вистава від традиційної? Назви ознаки, які ти виокремив / виокремила в п'єсі, що відповідають вербатіму.

Чи актуальне таке мистецтво сьогодні? Яку тему ти б порушив / порушила у власній виставі цього жанру?

Якщо говорити про документалістику в образотворчому мистецтві, то малюнки, які зображають свідчення подій, мають бути документальними. Серед типових жанрів, які передають реальні події, можна назвати плакат. **Плакат** — це візуальне повідомлення (іноді з текстом), призначене для швидкої передачі ідеї, емоції або заклику. Вони можуть бути агітаційними, рекламними, інформаційними, художніми. Але найчастіше плакат є візуальним документом епохи, якщо створений на основі свідчення, цитати, фото.

В Україні плакатне мистецтво документувало діяльність Української повстанської армії, радянський період, події Майдану 2014 року та російсько-українську війну.

Олег Векленко. Плакат «Прип'ять. 1970–1986»

Дізнайся більше про особливості написання плаката за покликанням <https://cutt.ly/brE4paLf> або QR-кодом.

Обери для себе:

- Створи плакат на важливу для тебе тему, дотримуючись правил.
- Досліди, які проблеми людей з особливими потребами розкриваються в документальному кіно.

Документалізм — це не просто фіксація фактів, а акт пам'яті, правди і спротиву забуттю.

Пригадаймо найцікавіше

ГР 1

1. Як називають легку театральну або циркову споруду у вигляді розбірної конструкції з брезентовою чи парусиновою покрівлею для пересувних вистав?
2. Як називають умовне позначення, знак, що представляє або виражає якесь поняття, ідею, предмет або явище?
3. Обери те поняття, яке має ширше значення: **МОДЕРН**, **МОДЕРНІЗМ**.
4. Якому мистецькому стилю було властиве оспівування технологій, швидкості та індустріалізації?

КУБІЗМ

МОДЕРН

ФУТУРИЗМ

СУПРЕМАТИЗМ

5. На якому зображенні виконавиця танцю модерн? Яка назва танцю і хто його створив?

а)

б)

в)

6. Зістав назву країни з варіантом назви стилю модерн у ній.

Сполучені Штати Америки

Австрія, Чехія, Польща

Франція

Німеччина

Ар-нуво

Тіффані

Югендстиль

Сецесія

7. Серед понять обери ті, що характерні для зазначених композиторів. Чи є спільні поняття? Чому?

Арнольд Шенберг

П'єр Шеффер

Додекафонія	Звуковий об'єкт	Енергетика звуку	Авангардизм	Конкретна музика	Серіалізм	Нова віденська школа	Звукові записи	Символізм
-------------	-----------------	------------------	-------------	------------------	-----------	----------------------	----------------	-----------

8. Зістав назву мистецького стилю XX століття з його визначенням за покликанням <https://cutt.ly/1rTpVOT1> або QR-кодом.

ГР 2

9. Пригадай особливості танцю в стилі Дункан, зімпровізуй їх.
10. Зобрази один із символів у мистецтві.
11. Уяви себе актором / акторкою документального театру, обери відповідний твір і запиши хвилину свого виступу.
12. Виконай графічну замальовку обличчя в стилі кубізму.
13. Запиши кілька звукових об'єктів. Створи на їхній основі композицію в стилі конкретної музики. Отримай відгук однокласників щодо відповідності.
14. Виконай зображення сюрреалістичного персонажа.
15. Уяви себе композитором / композиторкою. Опиши, як повинна звучати твоя авангардна композиція, щоб вона стала конкурентом популярній музиці.
16. Виконай вправу за покликанням <https://cutt.ly/urTpBclo> або QR-кодом і намалюй власну інтерпретацію на один із творів у ній.

17. Назви твір, що найбільше вразив тебе. Який стиль він представляє?
18. Назви стиль, який фокусувався на складних негативних емоційних станах.
19. Прослухай один твір на вибір, пригадай його назву та автора. Поділися, чим він важливий для тебе.
20. Обери один із поданих творів та опиши власні емоції від його споглядання.

<https://cutt.ly/grRmS5xr>
<https://cutt.ly/xrRmDTG5>

21. Пригадай фрагменти вистав чи виступів, які тебе найбільше вразили. Назви їх і стиль, який вони представляють. Чим саме вони тебе вразили?
22. Який із творів живопису, архітектури чи скульптури, про який йшлося в цьому семестрі, тебе вразив найбільше? Які емоції заклав у нього автор / авторка?
23. Уяви, що ти мистецький критик / критикиня. Серед запропонованих творів обери один, назви його і напиши рецензію. Що в ньому тебе захопило чи відштовхнуло?

<https://cutt.ly/prRmHniZ>

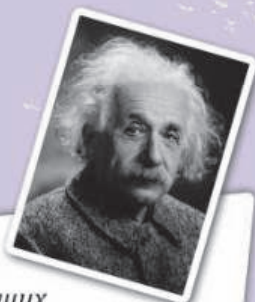
<https://cutt.ly/UrRmJziP>

<https://cutt.ly/0rRmKzcl>

<https://cutt.ly/2rRmK6qf>

24. Виконай вправу за покликанням <https://cutt.ly/PrTpBMhf> або QR-кодом. Обери митця / мисткиню серед поданих у ній і ґрунтовно опиши емоції та враження від найцікавішого, на твій погляд, його / її твору.

*«Мистецтво — вираження найглибших
думок найпростішим способом».*

Альберт Ейнштейн

*«Дада означає ніщо.
Але з цього нічого ми створюємо світ».*

Трістан Тцара

Тема 5. Трансформації народного мистецтва в сучасному світі

17

Народне мистецтво крізь призму світовідчуття сучасної людини

Одним із невичерпних джерел для сучасного мистецтва є фольклор — народна творчість з великим різноманіттям видів і жанрів. Упродовж століть він формував музичну ідентичність народу, а на початку ХХ століття сприяв зародженню таких близьких і таких різних напрямів, як етномузика та фольклоризм.

Поміркуй, чим можуть відрізнятися поняття «фольклор», «етномузика», «фольклоризм». Які асоціації в тебе викликають ці терміни?

Як розрізнити ці поняття? Обидва явища — різні за формою, але глибоко пов'язані між собою, адже черпають силу та зміст з одного й того самого джерела — фольклору. У них закладено первісні коди національного звучання — мелодику, ладовість, ритміку, інтонаційну виразність, що передаються з покоління в покоління. Саме в народній пісні, обрядових наспівах, танцях і музичних традиціях відображається світогляд, історія та естетика нації.

Якщо говорити про етномузику, то вона виростає безпосередньо з фольклору, відтворюючи його в первинному вигляді. Вона має вужче значення, ніж фольклор, і включає в себе автентичну народну музику, яка виникла спонтанно серед людей, передається усно і виконується без нот — у побуті, обрядах, святах.

Головними рисами етномузики є:

- ❖ створення непрофесійними (аматорськими) музикантами;

- ❖ виконання на традиційних народних діях (весілля, вертеп, жнива тощо);

- ❖ архаїчні риси: простота і примітивність мелодики та ритму, натуральні (народні) лади.

Саме у ХХ ст., продовжуючи традиції романтизму, зростає та поглиблюється інтерес до фольклору. Науковці багатьох країн світу збирають в експедиціях зразки вокальної та інструментальної музики, досліджують, записують на перші пристрої-звуконосії. Формуються потужні наукові етномузикологічні школи (провідними стають фінська, угорська, польська, українська школи).

Марія Примаченко.
«Ой у лузі червона калина»

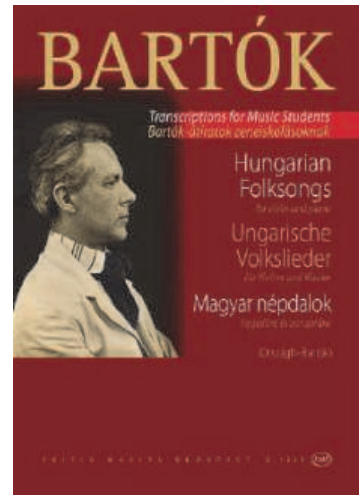
До нас дійшли збірники записів народних пісень «Romanian Folk Dances» та «Русинські пісні Карпат» Бели Бартока (Угорщина / Румунія), «Twenty Hungarian Folksongs» Золтана Кодая (Угорщина), «Gyralskie pieśni» Кароля Шимановського (Польща), а серед українських — «Українські народні пісні з нотами» Миколи Лисенка, «Українські народні пісні» Климента Квітки, «Мелодії українських народних дум» Філарета Колесси, «Народні пісні з Полтавщини та Чернігівщини» Левка Ревуцького та інші.

Сприймання та використання принципів інтонаційно-мелодичного, ладо-гармонічного, ритмічного, тембрального мислення народної творчості в поєднанні із сучасними виражальними засобами академічної музики на початку XX століття створили новий напрям музичної культури — **фольклоризм**.

Серед композиторів-фольклористів XX ст. найвизначнішим був угорець **Бела Барток**. Він збирав і вивчав народну музику не лише свого народу, а й фольклор Східної Європи, особливо захоплювався українськими народними піснями (навіть вивчав українську мову). Цей видатний композитор XX ст. працював у різних жанрах, і у всіх його творах відчутний вплив угорського фольклору. Бартока приваблював також румунський фольклор («Румунські танці»), а в циклі «44 дуети для двох скрипок» (альтів чи віолончелей) знаходимо чимало зразків, базованих на українському фольклорі.

Завдяки переосмисленню фольклору, в музиці XX століття з'являються глибоко новаторські явища. Наприклад, іспанець **Енріке Гранадо** у сюїті «Гойески» представив світові оригінальну творчість каталонців, а «Музичні мандри» (експедиція зі збору фольклору) бразильця **Ейтора Вілли-Лобоса** стали фундаментальним джерелом для створення «Бразиліан» (таку загальну назву отримали від слухачів і музикантів його симфонії, опери, балети, концерти, хори, камерно-інструментальні твори). Він поєднав особливості оригінального бразильського співу не лише із сучасними елементами, а й з музикою далекого минулого, а саме з творчістю Й. С. Баха, створивши унікальної краси дев'ять «Бразилійських бахіан». Для творчості Вілли-Лобоса також було характерне цитування як індіанських мелодій, так і вуличних пісень Ріо-де-Жанейро.

Зразком фольклоризму вважають творчість **Астора П'яццолли**. Це один із найяскравіших прикладів того, як композиторові вдалося поєднати традиційне побутове танго з класичною музикою, джазом, модерним танцем і створити нове високе мистецтво — **nuevo tango**, яке часто називають «інтелектуальним танго». Він переніс у

Бела Барток (1881–1945).
«Двадцять угорських народних пісень», 1927

концертні зали і народний інструмент бандонеон, зробивши його повноцінним учасником камерного оркестру.

Енріке Гранадоc
(1867–1916)

Ейтор Вілла-Лобос
(1887–1959)

Астор П'яццолла
(1921–1992)

Дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/SrN6Bkf0> або QR-кодом більше про життєвий і творчий шлях композиторів, які широко використовували фольклор у своїй творчості.

Прослухай зразки творів композиторів, які працювали в напрямі фольклоризму.

Бела Барток. №2 «Коломийка» із циклу «44 дуети для двох скрипок».

<https://cutt.ly/irN6Mbs3>

Бела Барток. «Остинато» із циклу «Мікрокосмос».

<https://cutt.ly/brN60gF6>

Енріке Гранадоc. Інтермецо для віолончелі і фортепіано з циклу «Гойєски».

<https://cutt.ly/LrN62vfM>

Ейтор Вілла-Лобос. Бразильська Бахіана №5, кантабіле у виконанні Марії Каллас.

<https://cutt.ly/rrN69ZLI>

Ейтор Вілла-Лобос. Етюд №11.

<https://cutt.ly/wrN63WX8>

Астор П'яццолла. Oblivion («Забуття»).

<https://cutt.ly/hrN68uhK>

Астор П'яццолла. «Лібертанго».

<https://cutt.ly/vrN68V5w>

Опиши свої враження від творів. Що сподобалося найбільше і чому?

Які образи з'явилися в твоїй уяві? Чи пов'язані вони з фольклором? Які музичні засоби виразності використали композитори, щоб створити ці образи?

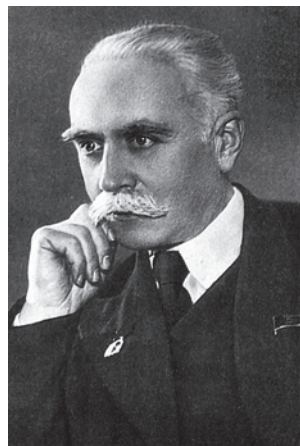
Які риси народної музики можна простежити в цих творах? Що об'єднує цю музику? Які ознаки популярної музики є в цих творах?

Українські композитори часто зверталися до народної творчості як до джерела натхнення, зберігаючи її самобутність, але водночас переосмислюючи її в рамках академічної музики. Не існує, мабуть, жодного українського митця, який би оминув фольклорну скарбницю свого народу. Серед них імена Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Василя Барвінського та інші.

Пригадай українських композиторів, які використовували у своїй творчості народні мелодії, назви їхні твори, схарактеризуй особливості використання фольклору в їхній творчості.

На початку XX століття до цієї когорти приєднується і Левко Ревуцький, учень Миколи Лисенка, один із творців української симфонічної музики. Разом зі старшим братом Дмитром Ревуцьким — видатним музикознавцем, фольклористом і музичним діячем, композитор досліджував, збирав та апробував у своїй творчості українські фольклорні зразки. Одним із наймонументальніших творів Левка Ревуцького стала його Друга симфонія (1927), в основі кожної з частин якої тема української пісні.

Левко Ревуцький
(1889–1977)

Дізнайся більше про Левка Ревуцького за покликанням <https://cutt.ly/5rN64GhO> або QR-кодом.

Прослухай фрагменти Другої симфонії Левка Ревуцького.

1 частина Другої симфонії.

<https://cutt.ly/irN67MaQ>

2 частина Другої симфонії.

<https://cutt.ly/YrN66Djx>

Фінал Другої симфонії.

<https://cutt.ly/hrMqqTzT>

Вислови свої враження від прослуханого.

Які художні образи пов'язані з цим твором? Які музичні засоби виразності використали композитори, щоб створити ці образи?

Яка роль народної музики в цьому творі? Як ти гадаєш, чи став би цей твір таким популярним, якби мелодії були авторськими?

Досліди (на вибір):

- танці різних народів у сучасному просторі світової культури;
- сценічний танець В. Авраменка.

Фольклоризм у музиці XX століття став містком між народною традицією та академічною творчістю.

Творчі пошуки ХХ століття. Фовізм. Орфізм. Дадаїзм. Ар-деко

Розглянь представлені нижче твори. Чи можна вважати використані в них кольори природними? Чи бачиш ти в цих творах риси імпресіонізму або експресіонізму? Як зображено об'єкти — детально чи спрощено?

Робер Антуан Пеншон. «Ринок у містечку
Понт-Одеме, Верхня Нормандія»

Анрі Матісс.
«Жінка в капелюсі», 1905

Твори, які ти бачиш, належать до стилю **фовізм** (фр. les Fauves — «дикі»), який виник у Франції приблизно в 1900 році й тривав до 1910 року. Цьому стилю притаманні різючі «дикі» мазки пензля та яскраві кольори, у той час як предмет зображення мав високий ступінь спрощення або абстракції. Визначними представниками фовізму стали Анрі Матісс, Андре Дерен та Моріс де Вламінк.

Дізнайся більше про історію появи та особливості цього стилю, а також про Анрі Матісса за покликанням <https://cutt.ly/Yr7ZptM4>, <https://cutt.ly/pr7XuBBO> або QR-кодом.

Моріс де Вламінк. «Портрет Дерена»

Андре Дерен. «Човни в Коліюрі»

Проаналізуйте твори на попередній сторінці та визначте спільні для них ознаки з переліку: **чітка деталізація, яскраві кольори, передача емоцій та суб'єктивного сприйняття автора, реалістичність.**

Використання яскравих кольорів ми можемо бачити у творах митців і мисткинь ще одного напрямку початку XX століття — **орфізму** (фр. orphisme від фр. Orphée — «Орфей»). Назву стилю дав французький поет Гійом Аполлінер, який вважав, що твори орфістів здатні змінити світ мистецтва подібно музиці міфологічного Орфея. Насамперед він мав на увазі твори Робера Делоне, які викликали у глядачів відчуття зорового руху кольорових форм. Крім Робера Делоне, стиль привабив також його дружину Соню Делоне, чеського митця Франтішека Купку та інших митців. Сам Робер Делоне називав свої твори «симультанними» (від лат. simul — «в один і той самий час», у значенні «одночасність»). Художники-орфісти прагнули висловити динаміку руху та музичність ритмів за допомогою взаємопроникнення основних кольорів спектра та взаємоперетину криволінійних поверхонь. Таким чином, головною відмінністю стилю став більш абстрактний характер зображень.

Робер Делоне. «Безкінечні ритми.
Радість життя»

Франтішек Купка.
«Космічна весна»

Ознайомся з іншими творами Франтішека Купки за покликанням <https://cutt.ly/ir7XpPCq> або QR-кодом.

Обговоріть у групах і презентуйте в класі свою версію появи фовізму та орфізму: які попередні стилі стали підґрунтям для них; як фовізм і орфізм пов'язані з музикою; творчість яких митців вам нагадують представлені полотна.

Орфізм відіграв важливу роль у розвитку абстрактного мистецтва, ставши одним із кроків на шляху до повної абстракції. Він вплинув на розвиток різних авангардних течій, таких як футуризм та супрематизм. Орфізм, як і інші авангардні течії, був своєрідним викликом традиційному мистецтву та пошуком нових шляхів його вираження.

Саме час згадати про напрям, який передував сюрреалізму, — дадаїзм. Це авангардистська течія (1914–1924 рр.), яка виникла у Швейцарії. Абсурд, відмова від усталених естетичних норм у творах дадаїстів розглядаються як антивоєнна позиція. Це проявлялося в перформансах, що часто містили абсурдні ритуали, безглуздих поетичних читаннях і спонтанних актах бунту проти авторитетів. Твори дадаїстів часто називають «антимистецтвом». Найпоширенішою формою творчості дадаїстів був колаж.

Макс Ернст. «Китайський соловей»

На противагу антиестетиці дадаїзму, в період між Першою і Другою світовими війнами у Франції виникає міжнародний стиль ар-деко (артдеко), який уособлював розкіш, красу та зв'язок з новими технологіями. Цей напрям з'явився і розвивався в архітектурі, декоративному мистецтві, моді та живописі. Для нього характерні прямі лінії і геометричний дизайн. Серед великої кількості представників і представниць стилю окремої уваги заслуговують: ювелір, скульптор і дизайнер Рене Лалік, польсько-французька мисткиня Тамара Лемпіцька, французькі архітектори Огюст Перре та Анрі Соваж.

Дженерал-Електрик-білдинг. Нью-Йорк, США

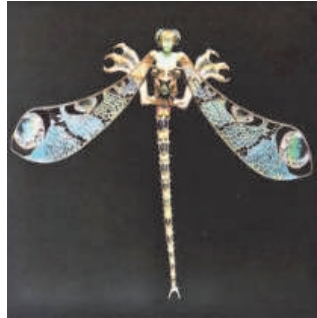
Дізнайся детальніше про дадаїзм та ар-деко за покликанням <https://cutt.ly/Or7XfAsH>, <https://cutt.ly/ar7Xzic2> або QR-кодом.

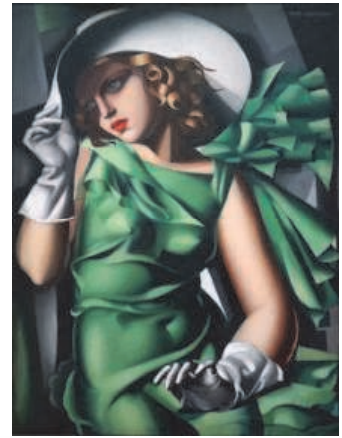
Розглянь зразки творів у стилі ар-деко, що на наступній сторінці. Визнач, до якого виду мистецтва вони належать, опиши їхні спільні риси. Які відчуття вони викликають у тебе?

Лі Лоурі. «Мудрість», вхід до Рокфеллерівського центру, Нью-Йорк

Колекція Рене Лаліка в музеї Калуста Гюльбенкяна

Тамара Лемпійська. «Дівчина в зеленому»

Артдеко в українській архітектурі не був поширений, але його елементи простежуються в деяких будівлях, особливо в Києві, Львові та Чернівцях. Цей стиль відзначався використанням чітких геометричних форм, зигзагів, плавних ліній і стилізованих орнаментів. На жаль, до сьогодні багато таких будівель збереглися не в найкращому вигляді. Проте сучасні забудовники часто використовують цей благородний стиль або його елементи у своїх проектах.

Київський міський будинок учителя

Вежа CHKALOV, Одеса, приклад сучасного втілення стилю

Виконай колаж у стилі дадаїзму.

Варіант завдання: виконай композицію в стилі орфізму.

Скористайся прикладом виконання за покликанням

<https://cutt.ly/jr7Xbpvs> або QR-кодом.

Фовізм, орфізм, дадаїзм та ар-деко виникли майже в один час, вони яскраво, стрімко розвивалися і лягли в основу розвитку сучасного мистецтва.

Народне підґрунтя творчих пошуків ХХ століття. Бойчукізм. Наївне мистецтво

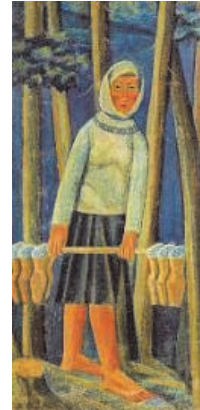
Протягом усього періоду розвитку мистецтва поставало питання його зв'язку з творчістю народних аматорів і майстрів / майстринь. Їхні твори — яскраві, щедро оздоблені, схожі на дитячі малюнки чи первісне мистецтво — користувалися незмінним попитом і асоціювалися з простотою і справжністю. Тому, попри розвиток технологій, освіти та професійного мистецтва, особливе місце в культурі займають митці та мисткині, які творять недосконалі, на перший погляд, проте щирі і прості зразки. Цей напрям у мистецтві називають **наївним мистецтвом**, або **примітивізмом**. Йдеться про художників / художниць без спеціальної освіти, для яких творчість стала духовним порятунком або хобі. Проте в 1910–1930-х роках була створена школа українського мистецтва, до якої входили професійні митці і яка перетворилася на окремий художній монументально-синтетичний стиль — **бойчукізм**. Назва походить від прізвища засновника течії, монументаліста і графіка Михайла Бойчука. Бойчукісти використовували стилістику і манеру наївного мистецтва.

Михайло Бойчук.
«Дівчина»

Іван Падалка.
«Збирання помідорів»

Михайло Бойчук.
«Молочниця»

Михайло Бойчук і його мистецька школа варті глибошого вивчення за покликанням
<https://cutt.ly/Pr5nMNhp>, <https://cutt.ly/Zr5n1PCp>
 або QR-кодом.

Твори бойчукістів включають розписи, станковий живопис, графіку та мозаїку, які характеризуються поєднанням візантійських та українських народних традицій. Серед найвідоміших творів — розписи казарм у Луцьку, санаторію ім. ВУЦВК (поблизу Одеси), Червонозаводського театру (нині — Харківський палац культури «ХЕМЗ»), а також станкові роботи Михайла Бойчука, зокрема портрети, ескізи гобеленів і театральні декорації.

Найвідомішими представницями наївного мистецтва в Україні є Марія Примаченко та Катерина Білокур. Для них творчість стала сенсом життя, сповненого випробувань.

Марія Примаченко. «Казкова птиця павич»

Марія Примаченко. «Тарас на могилі матері»

Роботи Марії Примаченко, сповнені фантастичних образів, казковості і глибокого філософського змісту, сприяють збереженню та популяризації української спадщини, а також надихають на роздуми про добро і зло, красу та гармонію, взаємозв'язок людини і природи.

Катерина Білокур. «Натюрморт з колосками і елечиком»

Катерина Білокур. «Колгоспне поле»

Картини Катерини Білокур, зокрема натюрморти з квітами, вражають реалістичністю та емоційним наповненням, а також мають глибокий зв'язок з українською народною творчістю і традиціями.

Пригадай важливі факти творчих біографій мисткинь за покликанням
<https://cutt.ly/Nr5n9GaW>, <https://cutt.ly/ur5n8rGg>
або QR-кодом.

Наївне мистецтво — явище світового масштабу, хоча велика кількість аматорів і аматорок, які його представляють, рідко досягають фінансового успіху. Ще два представники стилю примітивізму, які здобули світову славу, — грузинський художник Ніко Піросмані (Нікола Піросманішвілі) та американка, яка стала відомою у віці 78 років як бабуся Мозес.

Бабуся Мозес. «Гроза»

Бабуся Мозес. «В очікуванні Різдва»

Ніко Піросмані.
«Рибалка серед скель»

Ніко Піросмані. «Родинне свято»

За покликанням <https://cutt.ly/fr5n45qf>,
<https://cutt.ly/Rr5mwf3P> або QR-кодом знайдеш
унікальні історії життя Ніко Піросмані та бабусі
Мозес.

Поміркуйте у групах, у чому полягає секрет популярності наївного мистецтва. Які емоції викликають у вас такі твори? Назвіть найпоширеніші жанри представників / представниць цього виду мистецтва.

Серед відомих представників наївного мистецтва є також ім'я Никифора Дровняка. Роботи цього самотнього художника вирізняються унікальним стилем, яскравими кольорами, зображеннями життя лемків, релігійних сцен та архітектурних пейзажів. Його творчість здобула світове визнання, а роботи виставлялися у провідних галереях Європи та США. Це сприяло популяризації наївного мистецтва й відкрило нові можливості для його розвитку.

Никифор Дровняк. «Міська споруда»

Народне мистецтво було й залишається потужним джерелом натхнення і для сучасних українських митців, серед яких, зокрема, знані у всьому світі Іван Марчук та Анатолій Криволап. Попри сформовані індивідуальні стилі цих митців, серед їхніх творів бачимо такі, що містять елементи народного мистецтва.

Іван Марчук.
«Пейзаж зі снопами»

Анатолій Криволап

Виконай квіткову композицію в стилі Катерини Білокур.

Варіант завдання: створи тематичну композицію «Одного разу в мене було...» у стилі наївного мистецтва.

Наївне мистецтво має найсильніший зв'язок з народним мистецтвом і продовжує надихати та вселяти віру у свої сили початківцям.

*«У щастя людського два рівних є крила: троянди
й виноград, красиве і корисне».*

Максим Рильський

«Ми свій уклін складаємо красі».

Микола Зеров

Тема 6. Що в мистецтві означає «нео»...

20

Натхнення минулим: новий погляд на «старі» стилі

Ще одним способом втекти від стрімкого технічного та індустріального прогресу, урбанізації, політичної кризи стало переосмислення минулого митцями ХХ століття, яке можна трактувати як втечу від сучасної дійсності або як повернення до джерел культури. Зростання кількості археологічних знахідок та ґрунтовні дослідження Античності і Середньовіччя дали митцям новий імпульс, звернувши їхню увагу до візантійської традиції як джерела історичного натхнення.

Саме мистецтво, як машина часу, дозволило не лише почути, а й відчувати дух різних епох. Однак митці не просто «копіюють» минуле — вони його переосмислюють, створюючи стилі з префіксом «нео-», що походить з грецької мови й означає «новий». У мистецтві цей префікс використовують для позначення стилів, які виникають як реакція на попередні або як їх заперечення. Такі нові стилі запозичують елементи, адаптують їх до сучасних умов або доповнюють новими рисами.

Найпоширеніші з них: неокласицизм, неobaroko, неорококо, неоготика, неовізантійський стиль, неороманський стиль та інші.

Перші неостилі виникли ще в ХІХ столітті, але найбільш активно вони з'являються у ХХ столітті. Так, наприкінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. в архітектурі відбувається відродження стилю Середньовіччя як неоготики, а відродження античних ідеалів європейські мистецтвознавці називають неокласицизмом.

Кожен вид мистецтва мав свої неовектори розвитку:

Церква в Катовіце,
Польща, 1870

Вид мистецтва	Приклади неостилів
Архітектура	Неоготика, неоренесанс, неокласицизм
Живопис	Неоромантизм, неоекспресіонізм, неосюрреалізм
Музика	Неокласицизм, неоархаїка, неоромантизм
Література	Неоромантизм, неоготика, неореалізм
Театр / кіно	Неоавангард, неореалізм, неobaroko
Хореографія	Неофольклоризм, неокласичний балет

Дізнайся більше про неостилі, їх особливості за покликанням <https://cutt.ly/LrMqsmJD> або QR-кодом.

Якщо говорити про музичне мистецтво, то потрібно зауважити, що композитори ХХ століття — це мандрівники в часі та культурі. У їхній творчості легко могли співіснувати неокласицизм, неоархаїка, неоромантизм і навіть елементи авангарду чи джазу. І це стало особливістю доби, у якій змішалось: старе й нове, фольклор та індустріальність, релігійне і світське. Все це різноманіття стали узагальнювати поняттям «неокласицизм».

До когорти композиторів-«нео» приєднався Ігор Стравінський. Він починав із неоархаїки — спроби відчувати, якою була музика в язичницькій культурі, у старовинних обрядах. Серед його творів найкраще цей стиль передано в балеті «Весна священна» (1913), в основі якого лежить уявний язичницький обряд жертвоприношення весні. Музика твору експресивна, ритмічно ускладнена, жорстка, ніби «первісна». В ній використано поліритмію (накладання кількох різних ритмів), лади народної музики, ритмічну пульсацію, яка викликає асоціацію з древніми обрядами, ритуальними танцями навколо вогню, з ударами, тупанням, плесканням. Композитор використовує первісні, обрядові форми, стилізує народні мелодії, ритми і лади, але робить сучасною гармонію, без «прикрашань» академічного стилю. Це не буквальна народна музика, а глибока стилізація під архаїчні пласти — отже, неоархаїка.

Серед творів Ігоря Стравінського є й твір у стилі неокласицизму. Це стиль, який звертається до ідеалів музики XVII–XVIII століть (епохи бароко та класицизму). Він використовує чітку форму, прозору гармонію, баланс і стриманість, але поєднує це з модерною технікою ХХ століття (гармонічні зрушення, ритмічні несподіванки, іронія).

Ігор Стравінський
(1882–1971)

«Пулчінелла» Ігоря Стравінського.
Львівський національний академічний театр
опери та балету ім. Соломії Крушельницької

Одним зі зразків необароко вважають балет «Пульчинелла» на одну дію, створений у 1919–1920 роках, який був створений за мотивами традиційної італійської комедії дель арте епохи. Автор в основу балету бере мелодії доби бароко та рококо — музику Джованні-Батіста Перголезі, зачинателя жанру комічної опери-буффа, та інших композиторів XVIII століття. Новаторським у балеті стало використання співу. Стравінський не просто оркестрував стару музику — він її перетворив, осучаснив, стилізував. Так він зберіг барокову форму, але змінив гармонію, ритміку, додав іронічні та гротескні ефекти.

Сценічний ескіз *Carmina Burana* 1959 р. для постановки в Мюнхені

До неоархаїки належить і кантата німецького композитора Карла Орфа *Carmina Burana* — один із найвідоміших музичних творів XX століття. Найкращим зразком є вступна і фінальна хорова композиція *O Fortuna*, у якій хоровий спів звучить як ритуал. Музика схожа на заклик до вищих сил, а гармонія є простою, тому звучить «примітивно», тобто «архаїчно».

Оригінальне звучання отримав стиль необароко, у якому збереглися барочна імітаційна поліфонія, танцювальні форми, *basso continuo* (неперервна басова лінія). В нео-ренесансі композитори прагнули відновити переважно танцювальну музику Ренесансу з простою фактурою та з виконанням на лютні. Саме такі твори характерні для італійського композитора Отторіно Респігі. Він створив унікальний синтез традиційного італійського мелосу із сучасними оркестровими засобами. Серед його робіт — «Старовинні арії і танці для лютні», оркестрова сюїта «Пташки», симфонічна сюїта «Триптих Боттічеллі» та інші.

Отторіно Респігі (1879–1936)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях композиторів доби неокласицизму за покликанням <https://cutt.ly/WrMqd4oA> або QR-кодом.

Серед українських композиторів у стилі неоромантизму творив Мирослав Скорик, якому вдавалося поєднувати ліричні мелодії з симфонізмом, кіномузикою. Його твори сповнені почуттів, часто — трагізму або мрійливості. До зразків, які відрізняються глибиною

образу, можна віднести його концерт «Мелодія ля-мінор» для скрипки з оркестром, який був написаний до фільму «Високий перевал», але став самостійним, найбільш впізнаваним і найчастіше виконуваним твором М. Скорика. Ознаки неоромантизму, а саме: ліричність, емоційна насиченість, широка мелодика, простежуються в симфонічній сюїті «Гуцульський триптих», яка створена на основі музики до кінофільму «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова. Мирославу Скорика, як і всім українським композиторам ХХ століття, притаманне поєднання неокласицизму з неофольклором.

Ще один яскравий композитор, у доробку якого є твори, що належать до стилів «нео», — Євген Станкович. У творах митця, зокрема в ораторіях, балеті «Ольга», Симфонії № 1, поєднуються неоархаїка та неофольклоризм.

Прослухай зразки музики неостилів та склади враження про музичні тенденції.

Ігор Стравінський. Фрагмент I частини «Поцілунок землі» балету

«Весна священна». <https://cutt.ly/hrMqhPFR>

Ігор Стравінський. Серенада з балету «Пульчинелла».
<https://cutt.ly/4rMqkuQT>

Карл Орф. Хорова композиція O Fortuna
із симфонічної кантати Carmina Burana.

<https://cutt.ly/wrMqlrX7>

Отторіно Респірі. Оркестрова сюїта «Пташки».

<https://cutt.ly/crMqxuPR>

Мирослав Скорик. «Мелодія ля-мінор» для скрипки
з оркестром. <https://cutt.ly/BrMqc4ou>

Мирослав Скорик. «Гуцульський триптих».

<https://cutt.ly/urMqbz2Q>

Євген Станкович. Фрагмент 1 частини I дії балету

«Ольга». <https://cutt.ly/ZrMmqWVl>

Євген Станкович. Симфонія № 1 (Simfonia larga)
для струнних. <https://cutt.ly/lrMqm8pa>

Опиши враження, які викликали в тебе ці твори. Який із них ти хотів би / хотіла б переглянути ще раз? Чому? Що б ти порадив / порадила друзям послухати із цього переліку?

У яких жанрах написані ці твори? Які образи переважають у цих творах? На прикладі двох творів схарактеризуй музичні засоби виразності, що розкривають задум автора.

Які спільні тенденції неокласицизму можна простежити в цих творах? Чи є цей напрям популярним серед пересічного слухача? Чому композитори повертаються до минулого?

Неостилі з'явилися як відповідь на виклики сучасності — це спроба мистецтва звернутися до минулого, щоб краще зрозуміти сьогодення і віднайти нові сенси.

Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі. Неовізантизм. Неоготика

Тобі вже відомо, що звернення до попередніх архітектурних стилів з метою їх відродження або переосмислення на новому етапі зумовило виникнення **неостилів**. Цей процес отримав ще одну назву — **історизм**. Стили, які передували його появі, називають **великими**.

Бібліотека Академії наук. Гданськ, Польща

*Прибутковий будинок.
Київ, вул. Ярославів Вал*

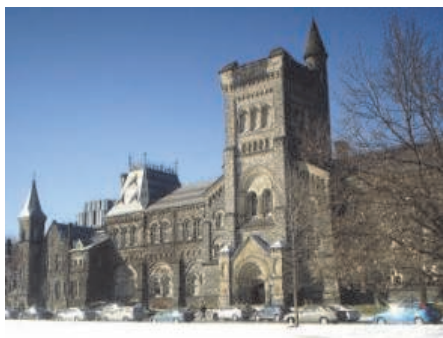
Розглянь зображення споруд. Які з великих стилів вони тобі нагадують? Які ознаки вказують на те, що ці споруди зведено відносно недавно?

Для архітектури характерними були: необароко, неоготика, неовізантійський стиль, неоренесанс, неороманський стиль, неомавританський стиль, неокласицизм, неогрек та інші.

Необароко

Повторює пишність і динаміку бароко, з характерними вигнутими лініями, багатомасштабною скульптурою та декоративними елементами.

Неороманський стиль

Наслідуює романський стиль, для якого характерні масивні форми, круглі арки, товсті стіни та прості геометричні форми.

Неогрек

Наслідує архітектуру Давньої Греції з її колонами, трикутними фронтонами, простими формами і чіткими лініями.

Неорококо

Характеризується вишуканим декором, асиметричними формами та витонченістю в наслідуванні стилю рококо.

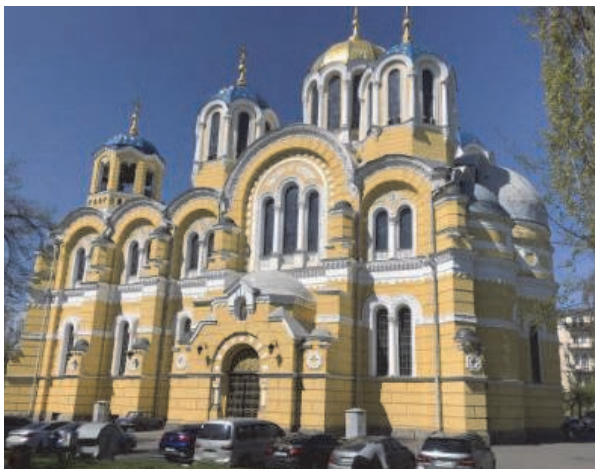
Глибшого занурення вартий **неовізантійський стиль**, який орієнтується на візантійську архітектуру з її куполами, мозаїками, складними формами та декоративністю. Цей напрям в архітектурі історизму з'явився в середині XIX–XX ст., переважно в сакральному будівництві.

Пригадай, яку архітектуру називають сакральною. Зазирни за потреби в словник мистецьких термінів. Чому, на твою думку, саме сакральна архітектура знайшла своє відображення в неовізантійському стилі?

*Борисоглібський собор,
Бориспіль*

*Володимирський собор,
Київ*

Помилуйся красою храму в неовізантійському стилі (Болгарія) за покликанням <https://cutt.ly/Hr5MZwDs> або QR-кодом.

Неовізантизм залишається популярним стилем, зокрема у зведенні православних соборів не лише в Україні, а й в інших країнах.

Володимирський собор. Херсонес

*Собор Воскресіння Христового.
Тирана, Албанія*

Не меншої уваги заслуговує **неоготичний стиль**, який має значне поширення у світі та в Україні. Він відтворює готичний стиль з його стрілчастими арками, вежами та деталізованим декором.

Розглянь ближче неоготичні храми в Чернігові, Черкасах та на Тернопільщині за покликанням <https://cutt.ly/dr5MVfLP>, <https://cutt.ly/gr5MBE4Y>, <https://cutt.ly/Dr5MMaQS> або QR-кодом.

Відродження готики почалось у Великій Британії, де цей стиль асоціювався з традиціями і порядком. Британська неоготика отримала назву *Gothic Revival* і містила елементи класицизму з його ясністю композиції. Вестмінстерський палац, у якому відбуваються засідання Британського парламенту, теж збудований у стилі неоготики.

Вестмінстерський палац. Лондон

Перлинами неоготики в Україні є будинок Бжозовського в Одесі, зведений на початку 1850-х років за проектом Фелікса Гонсьоровського (також відомий як Шахський палац) і Воронцовський палац в Алуці (автор проекту Едвар Блор).

Розглянь зразки неоготики в Україні і назви спільні для них елементи. Опиши враження та емоції, які викликають у тебе ці споруди.

*Шахський палац. Будинок
Бжозовського. Одеса*

Воронцовський палац. Алука

Будинок Ікскуль-Гільденбанда. Київ. Неоготика

Миколаївський костел. Київ

Насолодися величчю Миколаївського костелу в Києві за покликанням <https://cutt.ly/2r5M1D7h> або QR-кодом.

Обери одну зі споруд свого населеного пункту і зобрази її з додаванням елементів неоготики або неовізантизму.

Варіант завдання: виконай графічне зображення однієї з неоготичних споруд.

Повернення до ідеалів минулого в архітектурі було викликане захопленням та повагою до архітектурних надбань кожного з великих стилів у мистецтві.

Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі. Неокласицизм. Неоренесанс. Неомавританський стиль

Сьогодні розглянемо інші неостилі. **Неокласицизм** залишається незмінно популярним у світовій архітектурі адміністративних будівель. З назви зрозуміло, що за зразок бралось мистецтво античності або класицизму. Неокласицизм в архітектурі й мистецтві загалом — це відродження та використання мотивів і принципів античної грецької і римської культури. Він характеризується прагненням до гармонії, пропорцій, симетрії та використання класичних ордерів (тобто колон), а також зверненням до міфологічних та історичних сюжетів. Неокласицизм виник як реакція на надмірності бароко й рококо, прагнучи до раціональності та стриманості.

Пригадай основні стильові ознаки античного мистецтва та класицизму.

*Королівська шотландська академія.
Единбург, Шотландія*

Музей Банку Англії. Лондон

Поміркуйте в групах, які риси архітектури класицизму вплинули на активне поширення неокласицизму у світі. Чому в цьому стилі найчастіше зводять державні установи, банки і театри? Які емоції викликають такі будівлі?

Архітектори неокласицизму прагнули до монументальності. Стилю властиві стриманість і строгість. Прикладом неокласицизму в США вважають Лінкольн-центр у Нью-Йорку, серед авторів якого видатні американські архітектори Філіп Джонсон та Воллес Гаррісон, які вплинули на весь подальший розвиток архітектури в Сполучених Штатах.

Лінкольн-центр. Нью-Йорк, США

Замок барона Штейнгеля. Київ

Філія Національного банку України. Дніпро

Неокласичні споруди в Україні вирізняються легкістю, витонченістю і прямолінійністю. У радянський період державні установи були масивними та монументальними. Прикладом неокласичної будівлі цього періоду є будівля Верховної Ради України. Вона збудована під керівництвом видатного українського архітектора Володимира Заболотного. Будівля триповерхова, фасад прикрашений шістьма колонами з коринфськими капітелями.

*Володимир Заболотний
(1898–1962)*

*Фасад будинку Верховної Ради України.
Київ*

Еклектика була поширеним явищем у період історизму. Чимало будівель поєднували в собі ознаки різних неостилів. Прикладом поєднання неокласицизму та необароко є Бристольський музей і художня галерея. Будівля демонструє, як гармонійне поєднання стилів створює унікальний архітектурний та інтер'єрний дизайн. Вона внесена до списку об'єктів Англійської спадщини, як пам'ятка архітектури.

*Бристольська художня галерея та музей.
Велика Британія*

Натхненний архітектурою Відродження з її симетрією, пропорціями, колонами, пілястрами та аркадами, згодом виникає і стиль **неоренесанс**. Цей напрям розвивався паралельно з неокласицизмом і неоготикою. Як бачимо, у плануванні будівель перевагу віддавали прямокутним формам.

Будинок Галицького намісництва. Львів

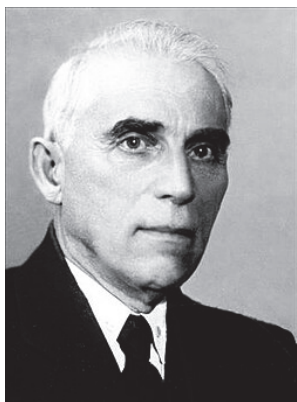

*Дрезденська картинна галерея.
Німеччина*

Пригадай значення слів «пілястра» та «аркада». Знайди ці елементи на зображеннях. Що є спільного в зображених спорудах? Які елементи класицизму в них ти помічаєш?

Говорячи про Київ з його різноманіттям споруд у неостілях, варто згадати ім'я видатного українського архітектора, інженера, педагога, автора чималої кількості споруд у Києві, професора Олександра Вербицького. У його проєктах поєднувалися інноваційність і професіоналізм. Зведений під керівництвом О. Вербицького будинок Національного банку України є зразком неоренесансу.

*Олександр Вербицький
(1875–1958)*

Національний банк України. Київ

Дізнайся про інноваційні ідеї Олександра Вербицького за покликанням <https://cutt.ly/jr51qVQE> або QR-кодом.

Серед інших неостилів виділяється незвичністю **неомавританський стиль** (друга половина XIX – перша половина XX століття). Йдеться про архітектуру, пов'язану з ісламом. Інтерес до неї в Європі був викликаний пошуком чогось екзотичного, відмінного від «взірцевого» класицизму. У цьому стилі впізнавані елементи мавританської архітектури: підковоподібні арки, складні геометричні візерунки, декор з використанням складних геометричних і рослинних орнаментів, виконаних у техніці рельєфного різьблення. У створенні фасадів будівель цього стилю використовували теракоту, поліхромну майоліку і мозаїку з переважанням позолоти, синьої і жовтої барв.

*Триумфальна арка.
Барселона, Іспанія*

*Королівський павільйон у Брайтоні.
Велика Британія*

Зрозуміти і відчути красу мавританської архітектури на прикладі Альгамбри в Іспанії зможеш за покликанням <https://cutt.ly/ir6LHdhV> або QR-кодом.

Таким чином, спільним для всіх неостилів є:

- ❖ звернення до певного історичного стилю, його переосмислення та адаптація до сучасних умов;
- ❖ еклектика — поєднання елементів різних стилів;
- ❖ використання нових будівельних матеріалів і технологій;
- ❖ пошук нових виражальних засобів і форм;
- ❖ відображення національних і культурних особливостей різних країн.

Сфотографуй одну з адміністративних будівель твого населеного пункту і проаналізуй стиль, у якому вона збудована.

Варіант завдання: намалюй уявну споруду, яка б поєднувала в собі елементи різних стилів.

Вивчення неостилів в архітектурі дозволяє нам краще зрозуміти розвиток архітектури загалом.

Духовна музика — це не лише прояв релігійного життя, а й глибокий відгук національної душі. В Україні вона формувалася століттями через календарно-обрядові пісні, хорові традиції, композиторські шедеври, молитви і симфонії. Наші духовні жанри формувалися під впливом візантійської традиції, набуваючи самобутніх форм.

Пригадай жанри, які характерні для духовної музики попередніх стилів.

<https://cutt.ly/nrMqWoZb>

Українська духовна музика супроводжувала народ у молитвах, випробуваннях, перемогах і втратах. Вона пройшла шлях від храму до концертної сцени, зберігаючи животворний зв'язок із національною ідентичністю.

Своїй появі ця музика завдячує ще язичницьким ритуалам, які супроводжувалися обрядовими піснями. Попри віддаленість у часі та фольклорний характер цього музичного пласту, календарно-обрядова пісня відіграла важливу роль у формуванні музичних традицій, які прийшли на терени Руси-України наприкінці Х століття разом з християнством візантійського обряду.

Візантійська музична традиція принесла ірмологічний розспів — систему мелодій, призначену для церковних текстів. Спів був одноголосним, виконувався за невменною нотацією (відносна нотація, без визначення висоти звуку) та мав медитативний характер.

Проте українські співаки швидко розвинули візантійську традицію, створюючи власні варіанти: київський, галицький, болгарський розспіви, які стали культурним надбанням.

Приклад знаменної (невменної) нотації

Прослухай реконструкцію пасхальних наспівів ХІІ ст. Вислови свої враження.

<https://cutt.ly/lrMqEP74>

У XVII–XVIII століттях духовна музика в Україні переживає справжній розквіт завдяки партесному співу — багатоголосній хоровій традиції, що виникла на тлі загальноєвропейського бароко. Партесний спів був першою професійною формою багатоголосся в українській (і ширше — православній) церковній музиці.

Глибшій інтеграції української музики в європейський простір сприяв хоровий концерт епохи класицизму — духовний циклічний

твір для чотириголосого хору а cappella, який містив 4 контрастні частини, за прикладом класичної симфонії.

Обери імена тих композиторів, у доробку яких розвивався хоровий концерт.

<https://cutt.ly/frMqRoff>

Саме в цей час з'являються імена таких композиторів, як Микола Дилецький, Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артемій Ведель — митців, які зуміли гармонійно поєднати глибоку віру і мистецтво.

У XIX ст. українська духовна музика зберігалася здебільшого в народних формах: колядки, щедрівки, псалми, поховальні піснеспіви. Оскільки офіційно українська мова й національна релігійна практика зазнавали тиску імперських режимів, духовні жанри часто виживали лише у фольклорі.

Проте і в цей період творчість Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця поповнила духовну скарбницю — їхні літургії, обробки релігійних пісень стали класикою.

Прослухай зразки духовних творів XVII–XIX століть. Які з творів, на твою думку, варто відродити в сучасному виконанні? Чому?

Микола Дилецький. Партесний концерт № 5 «Всяк земнородний

да возрадується». <https://cutt.ly/vrMqTvHx>

Артемій Ведель. Пасхальний тропар «Христос воскрес». <https://cutt.ly/4rMqYlnz>

Микола Леонтович. «Отче наш» з Літургії святого Іоанна Златоустого. <https://cutt.ly/erMqUwrg>

Кирило Стеценко. Частина Літургії «Благослови, душе моя, Господа». <https://cutt.ly/orMqIhfk>

У радянський період духовна музика була майже повністю вилучена з публічного простору. Храми зачиняли, хори розпускали, композиторів переслідували. Але духовна музика не зникла — вона жила в підпіллі, у діаспорі, у символах і стилізації.

Саме ці обмеження сформували основні духовні жанри української музики:

❖ літургія (повна музична структура православної обідньої служби);

❖ всенічна (музичне оформлення вечірнього богослужіння);

❖ реквієм (панахидні поминальні твори);

❖ молитва (окремі духовні композиції);

❖ хоровий концерт (не богослужбовий, але духовного характеру).

З 1980–1990-х років на теренах України починається хвиля духовного відродження — відкриття храмів, організація церковних хорів. Звісно, композитори відгукуються на такі культурні зрушення формуванням нової традиції духовної музики. Часто вона має

орієнтир на минулі стилі, але мова її вже сучасна: неовізантизм, неоренесанс, необароко. Ця традиція ніколи не втрачає національного забарвлення.

*Валентин Сильвестров
(1937 р. н.)*

*Леся Дичко
(1939 р. н.)*

*Ганна Гаврилець
(1958–2022)*

Один із найвизначніших українських композиторів сучасності — Валентин Сильвестров. Його музика вражає тихою глибиною, внутрішньою зосередженістю та особливою медитативністю, яку сам автор називає «музикою після музики». В духовних творах композитора відчутний зв'язок з православною і католицькою хоровою спадщиною, але без прямого цитування. В. Сильвестров у них поєднує кілька неостилів, зливаючи в плавний, безшовний простір. У результаті його духовна музика нагадує храм, збудований одночасно з каменю XI століття, барокового дерева й сучасного скла. Таке поєднання неовізантизму, необароко та неоімпресіонізму, неоромантизму простежується у «Псалмах Давида», «Молитві за Україну», «Реквіємі для Лариси», присвяченому пам'яті дружини композитора. Твори В. Сильвестрова — свідчення того, що молитва може бути не лише словесною, але й музичною, тихою, ніжною, але безмежно сильною у своєму впливі.

Іншу грань сакральної музики розкриває творчість Лесі Дичко. Її духовні твори — це повернення до джерел. Вони наповнені неовізантійською мелодикою, партесною поліфонією XVII ст., відлунням українських духовних наспівів і народних колядок. Композиторка створює масштабні хорові полотна, які можна порівняти з величними фресками чи мозаїками давнього собору. Серед знакових творів Лесі Дичко — «Літургія святого Іоанна Златоустого», «Київські фрески», «Ірмоси Різдяного канону», «Псалми», духовні концерти. Ці композиції вирізняє особлива хорово-оркестрова палітра, у якій старовинні інтонації звучать як жива сучасна мова.

До когорти композиторок, духовна музика якої особливо близька українському слухачеві, належить Ганна Гаврилець. Її твори зберігають національну інтонаційну основу, але водночас звучать сучасно й універсально. Вона майстерно працює з динамікою: від ледве чутних, майже шепітних фраз — до потужних кульмінацій, що нагадують спалах духовного осяяння. Гаврилець вміло поєднує

неостилі, створюючи ікону, де кожен штрих має значення, а кольори — це звуки, що просвічуються один крізь одного.

Сучасна духовна музика в Україні є поєднанням старовинної традиції й нового звучання. Вона звучить не лише у храмах, а й на сценах, у фільмах, перформансах, у піснях про війну і втрати, у молитвах за мир.

Молоді композитори, як-от Богдана Фроляк, Іван Небесний, Галина Урасева, відкривають нові образи молитви через музику, зокрема й електронну, мультимедійну.

Дізнайся більше про українських авторів духовної музики за покликанням <https://cutt.ly/TrMqOhWN> або QR-кодом.

Познайомся зі зразками української духовної музики XX ст.

Валентин Сильвестров. Фрагмент «Псалми Давида». <https://cutt.ly/frMqAmCl>

Валентин Сильвестров. Фрагмент «Прощай, світе, прощай, земле...» на слова Тараса Шевченка з «Реквієму для Лариси». <https://cutt.ly/hrMqDz57>
Леся Дичко. Херувимська пісня з «Урочистої літургії». <https://cutt.ly/YrMqGG4z>

Леся Дичко. Хор «Свічі воскові» з опери «Різдвяне дійство». <https://cutt.ly/ArMqHRzp>

Ганна Гаврилець. Псалом «Боже, навіщо мене ти покинув?». <https://cutt.ly/VrMqJmoj>

Ганна Гаврилець. Обробка української народної пісні «Засвічу свічу». <https://cutt.ly/ArMqKMuI>

Які почуття викликали в тебе сучасні духовні твори? Як змінився твій настрій після слухання цих творів? Який із творів справив на тебе найбільше враження? Чому?

Хто виконує ці твори? Які засоби виразності використовують композитори у своїх творах? Розкрий музичний образ твору, який тобі найбільше сподобався.

Ознаки яких неостилів можна простежити в цих творах? Чим ця музика відрізняється від духовної музики минулих століть, яку ви вже слухали? Чи змогли б ви уявити цей твір у виконанні під час богослужіння? Чому так або чому ні?

Обери для себе:

- Досліди духовну музику українських композиторів XXI століття.
- Створи власний короткий опис фентезійного чи історико-пригодницького серіалу / фільму, де духовна музика стає ключовим елементом художнього образу.

Українська духовна музика — це музика серця й душі, яка об'єднує віру, мистецтво та національну самосвідомість.

«Кіно — це наше око, звернене у майбутнє».
Олександр Довженко

«Кіно — це правда двадцять чотири рази на секунду».

Жан-Люк Годар

Тема 7. Технології у творенні мистецтва

24

Кінематограф — відкриття, що змінило світ. Види і жанри кіномистецтва

Пригадай, що ти знаєш про кіномистецтво. Як ще називають кіномистецтво?

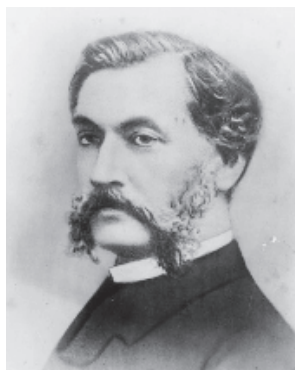
Одним із найпопулярніших і водночас наймолодшим видом мистецтва є **кіномистецтво**. Воно з'явилося в кінці XIX століття завдяки демонстрації першої кінострічки братів Люм'єрів «Вихід робітників з фабрики Люм'єр». **Кінематограф** (від грец. *kinema* — «рух» і *grapho* — «зображення») — це галузь культури та економіки, що об'єднує всі види професійної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням і демонструванням фільмів, а також навчально-наукову роботу. Пізніше фільми і загалом усю сферу діяльності стали узагальнювати поняттям **«кіно»**.

Кіно нерідко називають «пластичним мистецтвом у русі», адже воно працює з візуальною формою, як живопис чи скульптура, але додає головний вимір — час.

Перші експерименти з рухомими зображеннями з'явилися ще в XIX столітті.

Почалося все зі створення кінетоскопів, біоскопів, вітаскопів та інших примітивних видів кінопроекторів. Першу спробу зняти фільм зробив Луї Ле Пренс у 1887 році за допомогою хронофотографії, методу запису руху об'єктів через серію зображень протягом певного часу за допомогою 16 фотокамер. Його фільм «Сцена в саду Раундгей» (1888) тривалістю 2,11 секунди зберігся донині. В 1893 році одеський механік Йосип Тимченко розробляє «стробоскоп», який поєднує принцип зйомки і показу, що стало основою майбутніх кінокамер і проєкторів. З 1894 року світ відкриває німе кіно завдяки винаходу кінетоскопа Т. Едісоном та У. Поллом.

Створення братами Огюстом і Луї Люм'єрами синематографа (з'єднання плівки з проєкційним ліхтарем) у 1895 році дало

Луї Ле Пренс
(1841–1890)

Кінетоскоп Едісона
з вічком згори

можливість зафілювати та продемонструвати документальні фільми «Прибуття потяга», «Поливальник» та інші.

*Йосип Тимченко
(1852–1924)*

*Огюст і Луї Люм'єри
(1862–1954), (1864–1948)*

*Жорж Мельєс
(1861–1938)*

Починаючи з 1902 року, завдяки режисеру Жоржу Мельєсу в кіно приходять технічні трюки (макети, подвійна експозиція, комбіновані, сповільнені і прискорені зйомки та інші). Зароджується жанрове різноманіття. Так, у 1902 році відбуваються зйомки першої науково-популярної фантастики «Подорож на Місяць», «Подорож через неможливе», кінофеєрій «Червоний Капелюшок», «Попелюшка».

Дізнайся більше про перших творців кінематографа за покликанням

<https://cutt.ly/krMwqkm7>

або QR-кодом.

Кіно — синтетичне за своєю природою, воно поєднує елементи літератури, театру, живопису, музики, хореографії. Саме тому кінематограф оперує багатьма виражальними засобами, запозиченими в інших видах мистецтва. Це створює надзвичайну гнучкість у видовій і жанровій палітрі, адже може відображати реальність документально або створювати цілком вигадані світи.

За видами кіномистецтво часто поділяють на:

- ❖ **ігрове кіно** — з акторами, сценарієм і постановкою;
- ❖ **документальне кіно** — зйомки реальних подій і людей;
- ❖ **анімаційне кіно** — створене за допомогою малюнків, ляльок чи комп'ютерної графіки;

*Кадр із «Подорож на Місяць» Жоржа Мельєса.
Космічні хроніки 1902 року*

❖ **науково-популярне** — пояснює наукові знання доступною мовою, часто з графікою, інтерв'ю та прикладами.

Ігрове (художнє) кіно — найпопулярніший вид мистецтва. Воно передає дійсність в образах, які створені спільними зусиллями сценариста, режисера, оператора, акторів та інших фахівців. У художніх стрічках актори відтворюють події за сценарієм. Жанри ігрового кіно: детектив, трилер, фантастика, фільми жахів, екранізація, вестерн, музичний фільм, бойовик, комедія, історичний фільм, мелодрама та інші.

Кадр з кінофільму «Ціна правди», 2019

Дізнайся більше про особливості жанрів ігрового кіно за покликанням <https://cutt.ly/QrMwweqm> або QR-кодом.

Пригадай, з якими жанрами документального кіно ти знайомий / знайома з попередніх уроків.

Документальне кіно, яке засноване на зйомках реальної дійсності або справжніх життєвих фактів та явищ, можна поділити на різні підвиди: хронікальне, кінолітопис, портрет, соціологічне дослідження (що фіксує не тільки факти сьогодення, а й головні події історії і культури), кінофіксацію для спеціальних цілей (наукові спостереження, факти, оперативна зйомка та інше).

Науково-популярне кіно ставить за мету в доступній, популярній формі розповісти про досягнення наукового прогресу. Завданням цих фільмів може бути розповідь про навчання, дослідження, популяризація науки, розповідь про події або відомих людей.

Воно поділяється на навчальне та пізнавальне, має певні жанрові особливості.

Дізнайся більше про особливості жанрів науково-популярного кіно за покликанням <https://cutt.ly/KrMwwAiU> або QR-кодом.

Анімаційне (мультиплікаційне) кіно. Слово «мультиплікація» означає «множення», а «анімація» — «одухотворення». Анімація — метод створення серії знімків, малюнків, кольорових плям, ляльок або силуетів в окремих фазах руху, за допомогою якого під час показу їх на екрані з більшою швидкістю глядачам здається, що персонаж починає рухатися.

Анімація виникла раніше за кінематограф. Французький винахідник і художник Еміль Рейно 28 жовтня 1892 року в Парижі вперше продемонстрував свою виставу «світлових пантомім».

Жанрове різноманіття анімації не поступається ігровому кіно — відмінність лише в тому, що цей світ створений художниками або за допомогою комп'ютерної графіки.

Дізнайся більше про особливості жанрів анімаційного кіно за покликанням <https://cutt.ly/Or6ylls8> або QR-кодом.

Кадр із мультфільму «Як козаки інопланетян зустрічали» (реж. Володимир Дахно)

У сучасному кіно жанри часто поєднуються, утворюючи гібридні форми, як-от драматична комедія чи науково-фантастичний трилер.

Ще однією класифікацією в кінематографі є часові межі. Якщо фільм триває 60 і більше хвилин, то його вважають повнометражним. Короткометражні сучасні фільми можуть тривати до 40 хвилин.

Сьогодні в кіно дедалі популярнішими стають серіали — аудіовізуальні твори (зазвичай телевізійні або онлайн), які складаються з кількох **серій** (епізодів), об'єднаних спільними персонажами, сюжетом або темою.

Переглянь фрагменти кіно різних видів і жанрів.
Брати Люм'єри. «Политий поливальник».

<https://cutt.ly/6rMweDRX>

Брати Люм'єри. «Вихід з фабрики Люм'єр».

<https://cutt.ly/rrMwtvsZ>

Володимир Рибась. Трейлер фільму «ДНК-портрет нації». <https://cutt.ly/vrMwyEKm>

Володимир Дахно. «Як козаки інопланетян зустрічали». <https://cutt.ly/grMwapBC>

Ахтем Сеїтаблаєв. Трейлер фільму «Кіборги», 2017 р.
<https://cutt.ly/ErMwa08N>

Вислови свої враження від переглянутого.

До яких видів кіномистецтва належать ці фрагменти? За якими ознаками це можливо визначити? У яких жанрах створено фільми? Які вони за тривалістю?

Уяви, що ти знімаєш власний фільм. Якою буде тема твору, вид і жанр? Поясни свій вибір.

«Пластичне мистецтво в русі» — це не просто технічне досягнення людства, а потужний культурний інструмент, що формує світогляд, зберігає історію та пробуджує емоції.

Кінематограф — відкриття, що змінило світ. Складові кінематографа

Нагадаємо, що початок XX століття — період зародження та розквіту кіно. З появою технологічних новинок кінематограф став ще глибше впливати на емоції глядачів. Поступово вдосконалювались і **складові кінематографа**, такі як сюжет, операторська робота, звук, мізансцена та монтаж.

Сюжет можна вважати відправною точкою фільму, адже саме навколо нього і будуть «вибудовуватися» всі інші елементи. Сюжет фільму — це послідовність подій, що рухають оповідь через причинно-наслідкові зв'язки до розв'язання центрального конфлікту. Сильний сюжет забезпечує основу для еволюції героїв, підтримуючи інтерес аудиторії до художньої історії.

Чи важливий для тебе сюжет у фільмі? Чи може, на твою думку, бути гарний фільм зі слабким сюжетом? Пригадай три ключові етапи розвитку сюжету в літературі. Чи може в кіно бути інша послідовність цих етапів?

Ми бачимо події у фільмі так, як їх зняв **кінооператор**. Обрані ним ракурси і плани допомагають побачити в потрібний момент саме те, що необхідно для максимального розуміння і сприйняття задуму. Він / вона не лише знімає фільм, а й визначає образотворче рішення, композицію кадрів, освітлення й технічну якість зображення. Його / її робота поєднує мистецтво, технології та комунікацію, впливаючи на емоційне сприйняття фільму глядачами.

Режисер, втілює своє бачення у візуальному стилі фільму, а також бере участь у розробці концепції зйомок та в монтажі фільму, допомагаючи створити цілісність і виразність стрічки.

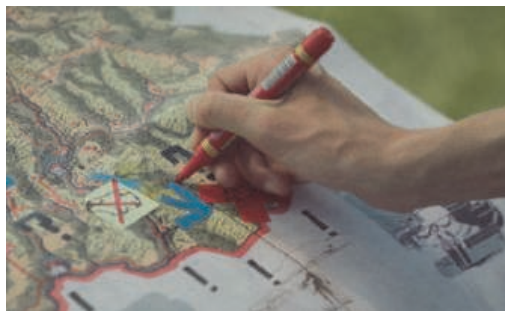

Пригадай значення понять «ракурс» і «план зйомок». Переглянь трейлер фільму й опиши свої емоції від різних ракурсів, дібраних у ньому. <https://cutt.ly/Sr51sclW>

Ракурс кінозйомки — це положення камери відносно об'єкта, що впливає на сприйняття глядачем масштабу та емоцій. Більшість сцен знімають з кількох ракурсів одночасно, щоб показати дію всебічно. Кінооператор спрямовує нашу увагу за допомогою різних планів. Залежно від задуму, обирається крупний, середній або дальній план. Дальній план — це найпростіший варіант для успішного представлення місця подій. Його знімають на відстані. Саме ця відстань забезпечує чітке зображення навколо персонажа, тому цей тип ефективний, щоб відобразити місце події. Дальній план необхідний, якщо за задумом потрібно показати панораму міста або велику частину місцевості. Середній план застосовують для акценту на конкретних персонажах або діях. Крупний план допомагає нам детально побачити окремі елементи: руки, предмети або, найважливіше, обличчя героя / героїні та емоції.

Кадри з фільму «Мої думки тихі»

Розглянь кадри з фільму «Мої думки тихі». Визнач, який план застосований у кадрі. Яку мету, на твою думку, ставив перед собою оператор, обираючи такий тип плану?

Мізансцена в кіно — це розташування та рух акторів і об'єкта, а також рух камери в кадрі, які використовують для створення певної атмосфери, передачі емоцій, ідей або розкриття характеру персонажів. Це важливий елемент кінематографічної мови, який допомагає режисерові розповідати історію. Іншими словами, мізансцена — це спосіб розташування та переміщення об'єктів у просторі кадру відносно його площини. Її можна назвати оригінальною мовою режисера, яку він або вона використовує для вираження власного світосприйняття, свого ставлення до проблеми, героїв і ситуації, яку висвітлює.

Кадр з фільму «1+1»

Кадр з фільму «До опівночі»

Уяви собі процес зйомок однієї із запропонованих мізансцен. Як повинна рухатися камера? Як будуть змінюватися положення героїв чи героїнь?

Режисура — це творча діяльність, яка полягає в керівництві та координації процесу створення видовищних творів, таких як театральні вистави, фільми, телевізійні програми, циркові виступи й естрадні концерти. Режисер відповідає за втілення художнього задуму, поєднуючи роботу різних творчих і технічних фахівців для досягнення єдиного, цілісного видовища. Режисер повинен володіти глибоким розумінням мистецтва, вміти працювати з акторами, відчувати глядацьку аудиторію та мати організаційні здібності. Крім всесвітньо відомих режисерів-чоловіків, на увагу та визнання заслуговує творчість видатних жінок-режисерок, зокрема Кіри Муратової, Лариси Шепітько, Софії Копполи, Аньєс Варду, Кетрін Бігелоу, Грети Гервіг, Джулії Дюкурно.

Кетрін Бігелоу

Френсіс Форд Коппола, Мартін Скорсезе,
Стівен Спілберг та Джордж Лукас

Перейди за покликанням <https://cutt.ly/Zr51gR3O> або QR-кодом і прочитай висловлювання видатних режисерів, обери одне найцікавіше, на твою думку, і дай свій коментар-пояснення до нього.

Фінальним акордом зйомок є **монтаж** — технологічний і творчий процес об'єднання всього відзнятого матеріалу в один цілий твір. У цьому процесі важливо зберегти сюжетну лінію, не втрачаючи динаміки і зберігаючи увагу аудиторії.

Монтаж надзвичайно важливий, адже може «врятувати» проблемний матеріал і, навпаки, «зруйнувати» вдалий.

Складно переоцінити на сучасному етапі роль **спецефектів**, які є

можливістю ще більше підкреслити художню мову фільму. Вони бувають оптичні, звукові і механічні. Оптичні ефекти потрібні, щоб вразити глядача тим, що він не може побачити у звичайному житті. Наприклад, сповільнення часу в кадрі, яке допомагає краще роздивитися деталі і збільшити відчуття напруги. Зрозуміло, що такі спецефекти стали можливі завдяки появі комп'ютерної графіки. Звуковий ряд у фільмі має надзвичайно важливе значення для створення відповідної емоційної атмосфери і часто саме він викликає стійкі асоціації з фільмом.

Чи зможеш ти впізнати відомі фільми за саундтреками? Перевір себе, а також дізнайся про види кіномонтажу за покликанням <https://cutt.ly/mr51h71N>, <https://cutt.ly/Zr51kDPK> або QR-кодом.

У групах оберіть фільм і підготуйте коротку розповідь про складові кінематографа, використані в ньому.

Створи ескіз власної кінонагороди. Опиши власні критерії для її вручення.
Варіант завдання: склади власну сюжетну лінію для фільму.

Магія і секрет популярності кінематографа полягає у взаємодії всіх його складових, творчій співпраці представників і представниць кінопрофесій.

Пригадай, з якого виду фільмів почався розвиток кінематографа.

Кінець XIX століття подарував людству диво рухомих зображень, але воно мало свою специфіку — відсутність звуку. Перші десятиліття розвитку кінематографа технічні можливості не дозволяли записувати та синхронізувати звук із зображенням. Це дало поштовх до появи особливого виду кіномистецтва — **німого кіно**, у межах якого сформувалися певні художні засоби виразності, які передавали емоційну силу екрана. Режисери та актори створювали світ, у якому кожен рух, жест, міміка ставали мовою почуттів. У німому кіно виразність досягалася завдяки:

- ❖ перебільшеній акторській грі, щоб глядач міг «прочитати» емоції без слів;

- ❖ чіткому візуальному ритму, монтажу, що задавав темп;

- ❖ інтертитрам — коротким текстовим вставкам для пояснення подій;

- ❖ світлотіням, крупним планам, що передавали психологічний стан героїв.

Спершу кіно було нерухомим спостерегачем: одна камера, один кадр, один момент. Але вже на початку XX століття з'являються перші творці кіномови.

Віра Холодна. Українська кіноакторка німого кіно в образі закоханої жінки. Київ, 1918

Кого вважають першим творцем спецефектів?

Монтаж і текстові вставки допомогли розповідати складніші історії, а піаністи та піаністки, яких називали «таперами», в кінотеатрах додавали музику, щоб екран «звучав» без звуку. Багато мелодій з репертуару таперів того часу дійшли й до нас.

Переглянь фрагмент фільму Бакстера Кітона «Один тиждень» в озвученні тапера, зверни увагу на те, як музика відповідає розвитку подій. Як можна оцінити таке озвучення?
<https://cutt.ly/HrML9c3H>

1920-ті стали золотим десятиліттям німого кіно. Камера вже рухалася, світло стало інструментом драматургії, а актори навчилися розповідати тілом і мімікою так, що слова ставали зайвими. Чарлі Чаплін, Мейбл Норманд, Лоїс Вебер, Бастер Кітон, Грейс Кунард,

Олександр Довженко — усі вони створювали історії, які можна було зрозуміти в будь-якій точці світу, незалежно від мови.

Світовою величиною німого кіно визнано легендарного англійського та американського кіноактора й кінорежисера першої половини XX століття Чарлі Чапліна. Його вважають одним із найкращих коміків в історії світового кіно, за що тричі нагороджували кінопремією «Оскар». Останній німий фільм Чапліна «Вогні великого міста», який був знятий після закінчення епохи німого кіно, посідає перше місце у списку серед 10 найкращих романтичних комедій. У 1991 році стрічка увійшла до Національного реєстру фільмів США, що свідчить про високу майстерність режисера та акторів.

Кадр із фільму
«Вогні великого міста»

Дізнайся більше про Чарлі Чапліна за покликанням
<https://cutt.ly/FrML3DAC> або QR-кодом.

Німе кіно в Україні почало свій розвиток наприкінці XIX століття, з першими показами у Львові та Харкові в 1896 році. Перші українські фільми були зняті на початку XX століття, зокрема «Запорізька Січ» — у 1911 році Данилом Сахненком. Світовими шедеврами визнані: документальна стрічка Дзиги Вертова «Людина з кіноапаратом» (1929), художній фільм «Земля» Олександра Довженка (1930). Значний внесок у розвиток німого кіно в Україні зробили оператори Борис Завельов і Данило Демуцький, а також актори Амвросій Бучма, Микола Надемський, Іван Замичковський, Степан Шкурат та інші.

Семен Сващенко у фільмі
«Арсенал», 1929

Пригадай роботи Дзиги Вертова. Автором яких винаходів у галузі кінематографії він був?

За версією YouTube-каналу Dthcsz за покликанням
<https://cutt.ly/mrML8WqJ> або QR-кодом дізнайся більше про
перший український фільм «Запорізька Січ» 1911 року.

Переглянь фрагменти кінострічок німого кіно.
Чарлі Чаплін. Фрагменти з кінофільмів
«Дитина», «Вогні великого міста».

<https://cutt.ly/wrML4fpN>, <https://cutt.ly/RrML7eqn>

Бастер Кітон. Фрагмент із кінофільму «Генерал».

<https://cutt.ly/JrML5rde>

Вислови свої враження від переглянутого.

Якими засобами виразності вирізняються ці фільми? Як авторам вдається розкрити зміст сюжету? Чи зрозумілим є емоційний стан героїв?

Уяви себе автором / авторкою німого кіно. Яку тему ти б хотів / хотіла б розкрити в такому фільмі?

Кіно починалось як мистецтво зображення — німий екран був мовчазним, але промовистим. Проте з моменту, коли в 1927 році світ почув голоси акторів у фільмі «Співак джазу», народилася нова епоха. Звук став не просто технічним доповненням, а рівноправним партнером зображення, здатним розширити емоційні та смислові горизонти кіно.

Фільми озвучують або синхронно під час знімання, або окремо — на етапах попереднього чи наступного запису звуку. Запис звукоряду — це не просто «читання тексту поверх картинки», а складний творчотехнічний процес, у якому задіяна ціла команда фахівців.

Кадр з фільму «Співак джазу», 1927

Види озвучення:

❖ **дубляж** — це переклад і повна заміна оригінальної аудіодоріжки, щоб глядач не чув іноземної мови, тому потрібна точна синхронізація губ, інтонацій і темпу;

❖ **закадрове озвучення** — збереження оригінальної мови на задньому плані, поверх якої читає переклад один або кілька дикторів;

❖ **субтитрування** — переклад подають текстом на екрані, а звук залишається оригінальним;

❖ **саунд-дизайн і фолейнг** (шумове озвучення) — додавання або відтворення звуків довкілля, руху предметів, атмосферних шумів.

Ще один вид озвучування — **постсинхронізація**, коли актори (або інші запрошені голоси) переозвучують власні репліки після зйомок через втрату якості звуку.

Дізнайся більше про те, як фолі-артисти створюють шуми до фільмів. Для тебе про таємниці дубляжу розкаже ютубер AdrianZP за покликанням <https://cutt.ly/UrMZqjUk>, <https://cutt.ly/arMZwjSZ> або QR-кодом.

З появою звуку в кіно виокремлюється ще одна особлива мова. Вона не лише супроводжує події, а й здатна розповісти свою історію, підказати емоцію, натякнути на прихований зміст сцени. Іноді мелодія стає впізнаваним символом, як тривожні ноти Imperial March у «Зоряних війнах» чи ніжний мотив з «Амелі».

Кадр з кінофільму «Титанік»

Пригадай, до яких фільмів ти знаєш саундтреки.

Саундтреки можуть бути оригінальними, тобто написаними для фільму, або це збірка пісень, іноді без оригінальної партитури. Також буває комплексний саундтрек, який включає і пісні, і партитуру, навіть репліки персонажів.

Ефект звуку в кіно може досягатися і через його відсутність, коли тиша стає повноцінним художнім засобом. Раптова тиша в напружений момент здатна створити більше драматизму, ніж гучний вибух.

Переглянь фрагменти зразків використання кіномузики.

Фрагмент кінофільму «Співак джазу». <https://cutt.ly/ArMZedeR>

Музика Джеймса Горнера, слова Вілла Дженінгса,

«Моє серце продовжує жити», саундтрек з кінофільму «Титанік» у виконанні Селін Діон. <https://cutt.ly/HrMZrqj3>

Алла Загайкевич. Саундтрек до кінофільму «Мамай». <https://cutt.ly/GrMZr2G9>

Вислови свої враження від переглянутого.

Які види кіномузики представлено в цих фрагментах? Яке значення саундтреків у цих стрічках? Які настрої, почуття передає цей звукоряд?

Уяви себе автором / авторкою саундтреку. До якого фільму ти бажаєш створити музику? Схарактеризуй її.

Обери для себе:

Досліди творчий шлях видатних українських акторів та акторок німого кіно (на вибір).

Створи плейлист відомих саундтреків українського та світового кіно, які б мали терапевтичну дію або спонукали до активності.

Німе і звукове кіно мають власну виразність: перше — у чистоті візуальної мови, друге — в гармонії з музикою та звуком.

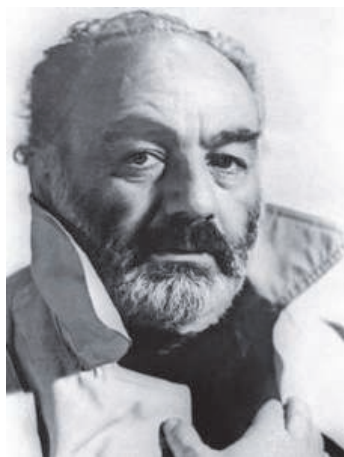
Українське кіномистецтво заслуговує особливої уваги, і розпочати розповідь про нього та його роль у світовому кіно варто з людини, яка заклала його основи і виплекала плеяду видатних митців. Цією людиною є письменник, кінорежисер, кінодраматург, художник, класик світового кінематографа **Олександр Довженко**. Іменем Олександра Довженка названа найбільша українська кіностудія, а його фільм «Земля» (1930) отримав визнання як шедевр світового кінематографа. Для глибокого розуміння творчої особистості митця потрібно зважати на історичні умови, у яких йому довелося працювати.

Олександр Довженко
(1894–1956)

Дізнайся про історію появи фільму «Земля» та зйомки фільму про Олександра Довженка за покликанням <https://cutt.ly/nr51zxdF>, <https://cutt.ly/lr51bmYJ> або QR-кодом.

Сергій Параджанов
(1924–1990)

Унікальним явищем в історії українського кіно став **Сергій Параджанов** — «вірменин, який народився в Грузії і сидів у російській в'язниці за український націоналізм». З-поміж багатьох інших чудових кінострічок він зняв фільм, який прославив українське кіно та отримав 39 міжнародних кінонагород, — славнозвісні «Тіні забутих предків» за мотивами твору Михайла Коцюбинського. Він відомий як авангардний режисер, чиї роботи відзначаються оригінальністю, символізмом і яскравим візуальним стилем. Костюми, унікальне поєднання різних культурних елементів і художнє оформлення фільмів стали джерелом натхнення для багатьох модельєрів, зокрема Іва Сен-Лорана.

Більше про талант Сергія Параджанова дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/Yr51nbta> або QR-кодом.

Українське поетичне кіно бере свій початок від «Землі» Олександра Довженка та остаточно утверджується з появою «Тіней забутих предків» Сергія Параджанова. **Українське поетичне кіно** назване так через психологізм і використання народних мотивів, що надає йому поетичного звучання. Українське поетичне кіно — це художні фільми 1960–1970-х років, які характеризуються метафоризмом і символізмом. У них візуальна естетика відіграє ключову роль, вони часто звертаються до глибинних філософських та екзистенційних питань. Цінність поетичного кіно полягає в підтримці національних ідей, становленні власної творчої інтелігенції в галузі кіно та в публічній боротьбі з політикою асиміляції в Радянському Союзі.

Дізнайся про значення слів «метафоризм» та «екзистенція» в словнику мистецьких термінів.

До цього жанру належать такі стрічки: «Криниця для спраглих», «Вечір на Івана Купала», «Білий птах з чорною ознакою» режисера Юрія Іллєнка, «Камінний хрест», «Захар Беркут» режисера Леоніда Осика, «Анничка», «Пропала грамота» режисера Бориса Івченка, «Вавилон XX» актора та режисера Івана Миколайчука, «Совість» Володимира Денисенка, «Комісари» Миколи Мащенка.

Іван Миколайчук
(1941–1987)

Леонід Осика
(1940–2001)

Юрій Іллєнко
(1936–2010)

Насолодися естетикою та глибиною стрічок поетичного кіно, уривки з яких знайдеш за покликанням <https://cutt.ly/dr51mRVc> або QR-кодом. Опиши свої враження та емоції від перегляду.

Важливо зауважити, що однією з причин міжнародного визнання цих фільмів були успішні експерименти з формою і стилем, які запроваджували режисери. Кожен кадр у фільмах має особливе значення, а дібрані кольори та візуальні засоби доповнюють загальну атмосферу. Їхні роботи стали прикладом для наслідування.

Жінки зробили значний внесок у розвиток українського кіно. Акторки Віра Холодна, Наталія Ужвій, Майя Симашкевич, Лідія Островська-Кордюм, режисерки Лариса Шепітько та Кіра Муратова, попри всі труднощі, формували обличчя українського кінематографа, змінювали підходи до режисури, монтажу, акторської гри та критики.

Наталія Ужвій
(1898–1986)

Лідія Островська-Кордюм (1909–1986)

Кіра Муратова
(1934–2018)

Важко уявити, яких висот міг би досягнути український кінематограф, якби не постійні утиски. Більшість з фільмів, які згадуємо сьогодні на уроці, були заборонені та зазнали цензури. Єдиний офіційно визнаний радянською владою метод — соціалістичний реалізм — зобов'язував кінематографістів створювати стрічки, що прославляли партію. Творчі люди отримували вказівки, кого можна героїзувати, а кого засуджувати. Усі вияви національної самосвідомості суворо обмежувались, їх називали «українським буржуазним націоналізмом».

Історично правдиво процеси переслідувань і репресій української творчої інтелігенції показані у фільмі «Будинок “Слово”: Нескінчений роман». Саме тому ми так високо цінуємо героїчні зусилля кінематографістів і кінематографісток, які попри ідеологічні обмеження рятували й утверджували українську культуру.

Глибокі та цікаві роздуми про роль українського кіно, а також трейлер фільму «Будинок “Слово”: Нескінчений роман» подивися за покликанням <https://cutt.ly/tr51QPyy>, <https://cutt.ly/pr51WS53> або QR-кодом.

Незважаючи на виклики пандемії та війни, українське кіно активно розвивається. Сучасні кіномитці та кіномисткині, серед яких Мирослав Слабошпицький, Олег Сенцов, Ахтем Сеітаблаєв, Наталія Ворожбит, Антоніо Лукіч та інші, усвідомлюють важливість формування громадянського суспільства засобами кінематографа. Вони демонструють зрілу громадянську позицію, порушуючи у своїх фільмах важливі моральні та суспільно значущі питання. Вони продовжують розвивати українське кіно та представляти його на міжнародній арені.

Наталія Ворожбит
(1975 р. н.)

Олег Сенцов
(1976 р. н.)

Ахтем Сеітаблаєв
(1972 р. н.)

Дізнайся цікаві факти та познайомся ближче з Мирославом Слабошпицьким, Олегом Сенцовим і Ахтемом Сеітаблаєвим за покликанням
<https://cutt.ly/Mr51Rtmh>,
<https://cutt.ly/Wr51Tdx8>,
<https://cutt.ly/cr51YOU3> або QR-кодом.

Українське кіно є інструментом формування громадянського суспільства, впливаючи на свідомість, поведінку та політичні переконання людей, надихаючи їх на активну участь у житті суспільства, показуючи приклади героїзму, боротьби за справедливість і соціальні зміни.

У групах складіть список п'яти найкращих, на вашу думку, сучасних українських стрічок. У яких номінаціях ви б відзначили фільми кінонагородами?

Виконай ілюстрацію до одного з фільмів українського поетичного кіно.
Варіант завдання: створи колаж за мотивами фільму «Тіні забутих предків».

Українське кіномистецтво зробило значний внесок у світову культуру, особливо в галузі поетичного кіно.

*«Світ розсипався на мільйони дрібних уламків,
і кожен мусить скласти його по-своєму».*

Вірджинія Вулф

*«Постмодернізм не відкидає минуле, він
іронізує над ним, використовуючи його».*

Умберто Еко

Тема 8. Мистецька відповідь на розвиток технологій. Постмодернізм

28

Полістилістика постмодернізму

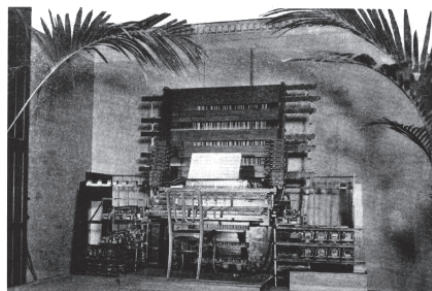
У другій половині XX століття, у межах постмодернізму починає свій розвиток електронна музика. Проте, як і будь-яке культурне явище, вона має як прихильників, так і критиків.

Аргументом за виступають нові можливості: комп'ютер створює композиції без дорогих інструментів чи великої студії, розширилася палітра звуків.

Аргументом проти є твердження, що комп'ютерна музика іноді втрачає «живе» звучання. Вона може здаватися надто механічною, позбавленою емоцій. Легкість створення такої музики інколи призводить до появи однотипних, «штампованих» треків, а музикант залежить від техніки.

Електронна музика XX століття виростала з багатьох технічних і мистецьких експериментів. Першим кроком до її появи (кінець XIX – початок XX століття) стало винайдення телеграфу і телефону, також почали експериментувати з передаванням звуку за допомогою електричних сигналів. У 1897 році Таддеус Кахіл створив телармоніум — величезний інструмент, який генерував тони за допомогою електричних генераторів. Його вважають одним з прообразів синтезатора.

У 1920-х з'явився знаменитий терменвокс Льва Термена — інструмент, на якому можна грати, навіть не торкаючись його. Це був перший впізнаваний зразок електронного інструмента. Згодом французи винайшли хвилі (онді) Мартено, ще одну електронну новинку.

Телармоніум (1897)

Терменвокс (1920)

Онді Мартено (1928)

Дізнайся більше про перші електронні інструменти. Прослухай реконструкцію звучання Терменвокс 1902, особливості звучання хвилі

Мартено та пісню Гарольда Арлена «Над веселкою» з кінофільму «Чарівник країни Оз» у виконанні терменвокса за покликанням <https://cutt.ly/RrM5Hzum>, <https://cutt.ly/Zr2YmwRU>, <https://cutt.ly/GrM5JYQz>, <https://cutt.ly/qRm5KchV> або QR-кодом.

Перші спроби створення електронної музики пов'язані з лабораторіями в Європі та США 1950-х років.

Це були часи, коли звук можна було синтезувати за допомогою генераторів, магнітних стрічок і громіздких синтезаторів.

Як називають музику, яку створюють із записаних на плівку звуків? Хто її засновник? Пригадай назви творів.

У Німеччині, в Кельнській студії електронної музики, Герберт Аймерт і Карлгайнц Штокгаузен почали працювати зі штучно згенерованими електронними сигналами.

Німецький композитор **Карлгайнц Штокгаузен** — новатор електронної музики та один із найвпливовіших музичних мислителів XX століття. З ним у музичний світ приходить поняття електронної музики як музики, яка створена або оброблена за допомогою електронних засобів: генераторів звуку, синтезаторів, комп'ютерів, ефектів тощо. Один із перших шедеврів електронної музики був написаний у 1956 році. У цій композиції на біблійну тематику *Gesang der Jünglinge* поєднується хлоп'ячий голос з електронними звуками.

*Карлгайнц Штокгаузен
(1928–2007)*

Штокгаузен також створює новий метод композиції — **серіалізм**, де не тільки ноти, а й тривалість, динаміка, тембр і простір організовуються за серією, формулою, яка слугує ядром для розвитку всієї композиції.

Він по-особливому підходив до виконання, розміщуючи оркестр навколо публіки, створюючи таким чином просторовий ефект «руху музики».

Дізнайся більше про Карлгайнца Штокгаузена за покликанням <https://cutt.ly/crM5XuhY> або QR-кодом.

Одним із найяскравіших творців електронної музики став **Яніс Ксенакіс** — грецький композитор, який поєднав музику, математику та архітектуру. Для нього електроніка була не просто способом створити «дивні шуми», а полем для математичних експериментів. Він використовував стохастичність (випадковість), комп'ютерні розрахунки й програмування. У музиці Ксенакіса можна почути зіткнення хаосу й порядку, що перетворює слухання на інтелектуальну пригоду.

Яніс Ксенакіс (1922–2001)

В Україні статус композиторки електронної музики закріпився за **Аллою Загайкевич**. Вона поєднує електроніку з традиційними інструментами, голосом, а також з елементами народної культури. Її творчість доводить, що електронна музика — це не відрив від коренів, а спосіб їх переосмислення в новій звуковій площині.

Алла Загайкевич (1966 р. н.)

Отже, електронна музика стирає межі між «музикою» і «шумом», між традиційним і новаторським.

У другій половині ХХ століття в музичному мистецтві постає **мінімалізм**, який відмовився від нагромадження звукових шарів і експериментів авангарду, повернувши слухача до простоти, повторюваності та чистоти звучання.

Одним із найвідоміших представників цього напрямку є **Філіп Гласс** — американський композитор, чия музика побудована на нескінченних повторях, поступових змінах ритму і гармонії. Він показав, що музика може бути «станом», який занурює слухача в медитативний простір.

Зовсім інший, але теж близький до мінімалізму шлях обрав **Арво Пярт**, естонський композитор. Його стиль часто називають «сакральним мінімалізмом». У музиці Пярта відчувається духовність, тиша та глибока зосередженість. Він створив техніку *tintinnabuli* («дзвоники»), в якій звуки нагадують церковний передзвін.

Одним із найбільш дивовижних майстрів мінімалістичної музики у світі є канадський композитор українського походження **Любомир Мельник**. У його творчості простота поєднується з поетичністю і внутрішнім напруженням, а сучасні техніки з духовними традиціями.

Філіп Ґлас (1937 р. н.) Арво Пярт (1935 р. н.) Любомир Мельник (1948 р. н.)

У 1960–1970-х роках з'явилися компактні синтезатори, що дало змогу електронній музиці вийти за межі лабораторій і стати частиною поп- і рок-культури (гурти «Pink Floyd», «Kraftwerk»). У 1980-ті роки музиканти отримали можливість легко поєднувати різні інструменти і комп'ютери, з'явилося багато нових жанрів: техно, хаус, електропоп, драм-н-бейс тощо.

Дізнайся більше про компактні синтезатори за покликанням <https://cutt.ly/urM5CqxE> або QR-кодом.

Прослухай зразки електронної та мінімалістичної музики.
Карлґайнц Штокгаузен. Композиція «Gesang der Jünglinge».
<https://cutt.ly/drM5C92z>

Яніс Ксенакіс. «Скани» з ілюстраціями графічних партитур.
<https://cutt.ly/jrM5MJmW>

Алла Загайкевич. Фрагмент композиції «Коротка хвиля» (для бандури, скрипки та електроніки). <https://cutt.ly/ArM59WWH>

Філіп Ґлас. Metamorphosis II. <https://cutt.ly/ErM56eyi>

Арво Пярт. «Рівний інтервал». <https://cutt.ly/5rM6qnNY>

Любомир Мельник. Фрагмент «Butterfly» («Метелики») у виконанні автора.
<https://cutt.ly/SrM6oa4t>

Вислови свої враження від прослуханого. Які з творів увійшли б до твого плейлиста? Чому?

Який характер музики переважає? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Які засоби виразності переважають?

Уяви, що ти є творцем електронного музичного інструмента. Які характеристики він матиме? Порівняй електронну і мінімалістичну музику.

Електронна та мінімалістична музика відкрила нові горизонти звучання, показавши, що мистецтво може існувати поза межами традиційних інструментів і форм.

Іронічність і пародійність постмодернізму. Кінетичне мистецтво. Поп-арт

Отже, у середині XX століття мистецтво і його роль у суспільстві змінюються. Воно вже не належить до категорії «прекрасного». Зникає межа між стилями і жанрами, між масовою та елітарною культурами.

Крім розмиття меж мистецьких жанрів і напрямів, для **постмодернізму** в образотворчому мистецтві характерні усунення відокремленості автора від глядача, недовіра до авторитетів, деконструкція, гра та іронія. Постмодерністи ніби кидають глядачам виклик, сміючись і граючи з усім, що донедавна здавалося непорушною істиною.

Марсель Дюшан.
«Велосипедне колесо»

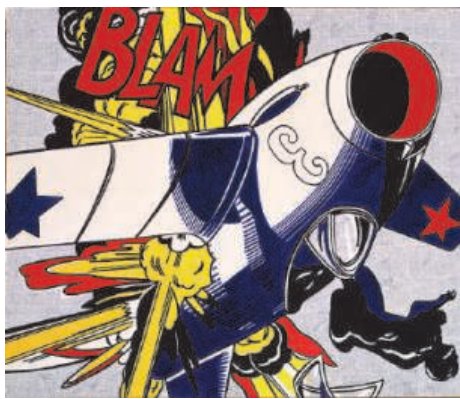

Що, на твою думку, належить до масової та елітарної культури? Що могло сприяти розмиттю меж між цими поняттями?

Першим виявом такого розмиття меж стала поява в 1950-х роках напряму **поп-арт**, у якому такі елементи масової культури, як телебачення, комікси та реклама, стають основою мистецьких творів. Цей напрям представляє велика кількість митців і мисткинь, серед яких найвідоміші — Енді Воргол, Кіт Гарінг, Христина Кущ-Катракіс, Рой Ліхтенштейн.

Рой Ліхтенштейн. «У машині»

Рой Ліхтенштейн. «Блам»

Які емоції, на твою думку, вкладав автор у ці роботи? Які емоції вони викликають у тебе?

Поп-арт виник як реакція на споживацьку культуру. Об'єктами зображення ставали знаменитості, рекламні продукти, предмети побуту. Одна з ознак стилю — використання текстів у мистецьких творах. **Кіт Гарінг** створив власний неповторний стиль з простими, але виразними фігурами, зрозумілими для широкого кола людей. Він вивів мистецтво з галерей на вулиці, використовуючи метро та інші публічні місця для реалізації своїх ідей. Його роботи часто містили соціальні та політичні коментарі, зокрема на теми ВІЛ / СНІДу, расизму та дискримінації. Вони стали настільки впізнаваними, що їх часто використовують у сучасних брендах, що свідчить про їхню актуальність.

Kim Garin (1958–1990)

Kim Garin. «Без назви»

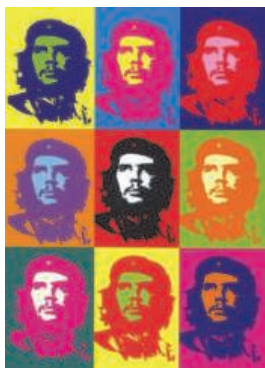
Kim Garin. «Енді Маус»

Дізнайся більше про творчість Роя Ліхтенштейна та Кіта Гарінґа за покликанням
<https://cutt.ly/7r51UVIL>, <https://cutt.ly/Qr51VPv> або
 QR-кодом.

Енді Воргол (Андрій Варгола) перетворив поп-арт на всесвітньо відомий рух, використовуючи образи популярної культури. Він вважав, що заробляння грошей є мистецтвом, і його власна практика включала комерційне використання робіт. Він зробив мистецтво товаром, продаючи його на масовому ринку, що викликало як захоплення, так і критику.

Енді Воргол. «Че Гевара»

Енді Воргол. «Вісім Елвісів»

Переглянь більше творів Енді Воргола та дізнайся більше про нього за покликанням <https://cutt.ly/gr51Aps2> або QR-кодом.

Одна із представниць поп-арту — американська художниця українського походження, мистецтвознавиця, телеведуча, арткритикиня і педагогиня **Христина Куц-Катракіс**. Праправнучка грецького художника та донька українського скульптора, вона стала прообразом статуї Оранти України, яка дивиться на Київ з колони монумента Незалежності на Майдані. Христина виявляє активну громадянську позицію, під час війни вона залишилася в Україні і розгорнула масштабну допомогу. Її роботи є в колекціях Білла Клінтона, Бреда Пітта та Джорджа Клуні.

Христина Куц-Катракіс.
«На пляжі»

Христина Куц-Катракіс.
«На тренуванні»

Як авторка втілила іронію у пропонуваніх творах? Проаналізуй твори з погляду реалістичності зображення.

Неоднозначність і суперечливість постмодерну дали поштовх появі багатьох напрямів. Крім поп-арту, який вплинув на подальший розвиток мистецтва плаката, дизайну, реклами, моди, розвивалися оп-арт, абстрактний експресіонізм, реді-мейд (ready maid), артінсталяції, кінетичне мистецтво та інші.

Кінетичне мистецтво пов'язане з наукою і технологіями, що вимагає від авторів та авторок розвиненого просторового мислення. Створені ними тривимірні рухомі об'єкти (мобілі) приводяться в рух силою вітру, води, електрикою, магнітною взаємодією, тощо. Багато кінетичних творів передбачають участь глядача, який може впливати на рух об'єкта або навіть змінювати його форму.

Спостерігай та занурюйся у світ кінетичного мистецтва за покликанням <https://cutt.ly/yr51FPYG>, <https://cutt.ly/vr51GJt6> або QR-кодом.

Ентоні Хоу.
Кінетична скульптура

Леонардо Салерно.
«Кінетична хвиля». Іграшка

Ентоні Хоу.
Кінетична скульптура

Розглянь зразки кінетичного мистецтва і поміркуй, що приводить у рух ці твори. Чи були в тебе в дитинстві рухомі іграшки? Які емоції вони викликали?

Кінетичні твори часто яскраві, видовищні, привертають увагу глядачів і викликають незабутні враження. Доповнені світловими ефектами, вони можуть використовуватися не лише як твори мистецтва, а й як елементи декору, прикрашати, а також у рекламних цілях. Кінетичне мистецтво пропонує глядачеві унікальний досвід, залучаючи його до активної взаємодії з твором. Важливий не просто фізичний рух об'єкта або його частин, а будь-яка його зміна, трансформація, словом, будь-яка форма «життя» твору в той час, коли його споглядають.

Світловий ефект

Дослідіть у групах роль мистецтва і творчої діяльності в подоланні складних психологічних і фізичних травм на прикладі творчості Фріди Кало, Анрі Тулуз-Лотрека, Енді Воргола, Марії Примаченко та інших. Презентуйте свої напрацювання.

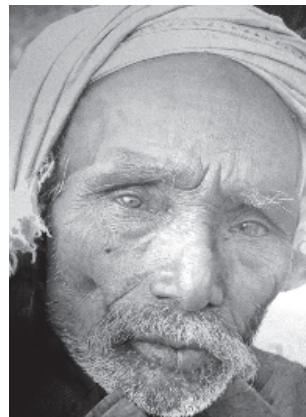

Створи кінетичну скульптуру з доступних матеріалів.
Варіант завдання: представ твір у стилі реді-мейд. Обґрунтуй свій вибір.

Постмодернізм кидає виклик усталеним уявленням про мистецтво, заохочує до експериментів і переосмислення традиційних цінностей.

Девід Мауро. «Кришталева фруктова чаша
з динями»

Пол Кадден.
«Портрет старого»

Що ти бачиш? Це фотографії чи твори живопису і графіки? Скільки стилів виникало як протипага реалізму, скільки теорій створювалося для пояснення його непридатності та неактуальності, проте в свідомості багатьох людей намалювати з фотографічною точністю і є найвищим виявом художньої майстерності. В 1970-х роках виник напрям, який так і називався — «фотореалізм». Цікавість до такого мистецтва не зникла, і в 1990–2000-х роках для його творів у живописі, скульптурі і кінематографії застосовують термін «гіперреалізм». Зазвичай роблять фото, а потім за допомогою проєкції слайда або з використанням сітки переносять на полотно. Результатом стає копія фотографії, але набагато більша від оригіналу.

Спостерігай процес створення гіперреалістичних творів за покликанням <https://cutt.ly/Nr51J9u5>, <https://cutt.ly/lr51CB4d> або QR-кодом.

Гіперреалізм із Мексики.
Омар Ортіз за роботою

Педро Кампос

Саме час згадати про мистецтво, яке поєднує в собі художню і технічну складові, — **фотомистецтво**. Те, що спочатку сприймалося як технічний спосіб зберігання та передачі інформації, поступово набуло власних засобів виразності і перетворилося у вид мистецтва.

Згадай, що тобі відомо про фотомистецтво і його засоби виразності. Які види фотографій ти розрізняєш?

Серед представлених нижче світлин знайди документальне фото, постановне фото, фотопортрет, фотопейзаж.

Фотографія впливає на формування візуальної культури суспільства, розвиваючи смак, критичне мислення і здатність аналізувати візуальну інформацію. Вона відіграє важливу соціальну роль, виконуючи кілька функцій: фіксування подій, створення іміджу, комунікацію та вплив на громадську думку. Вона дозволяє документувати життя, зберігати спогади, виражати особисте бачення й сприяти соціальному діалогу.

Найбільш яскравий вияв постмодерного мистецтва — **концептуалізм**. Ключовим поняттям у ньому є концепт, ідея. Як ніяке інше мистецтво, концептуальне потребує аналізу й роздумів. Концептуалісти прагнуть привернути увагу до певної проблеми або дилеми, розкрити певні психологічні або соціальні процеси.

Грунтовно і цікаво про суть концептуального мистецтва дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/Fr51BEyJ> або QR-кодом.

В одному з найвідоміших зразків концептуального мистецтва «Один і три стільці» її автор Джозеф Кошут вказує на існування речей у часі і просторі. Стаття на стіні як вербальний символ, фотографія стільця як візуальний символ і сам стілець як матеріальне втілення об'єднуються в єдине ціле і показують різноплановість прояву об'єкта.

Джозеф Кошут. «Один і три стільці»

Одна з найпоширеніших форм концептуального мистецтва — **інсталяція**. Це просторова композиція з різних матеріалів та об'єктів, створена для зміни сприймання простору.

Ханс Хааке

У своїй інсталяції Ханс Хааке розмістив начерк твору Жоржа Сера і показав, як він переходив із рук у руки, доки не опинився в сховищі банку.

Розглянь ближче твір Жоржа Сера й дізнайся концепцію твору Ханса Хааке за покликанням <https://cutt.ly/wr51NQ3H> або QR-кодом.

Існує ще один напрям постмодерну, який вийшов за межі авангардного мистецтва та послуговується мінімальною кількістю виражальних засобів. Йдеться про **мінімалізм**, який набув поширення в живописі, скульптурі, дизайні та навіть як спосіб життя. Його витоки сягають конструктивізму і супрематизму. Це мистецтво використовує прості фігури та матеріали, повторювані форми, монохром. Одноманітність і спокій — основні емоційні ознаки мінімалізму.

Артем Андрійчук.
«Молоді мухомори»

Ольга Копелева.
«Літній день»

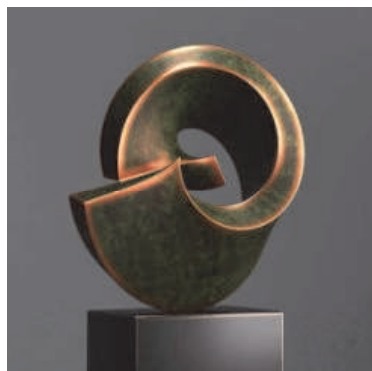
Поліна Зіновєєва.
«Яблуневий спас»

Розглянь зразки творів мінімалізму. Що вказує на їх належність до цього стилю? Які емоції вони викликають? Риси яких стилів вони нагадують?

Стефан Зіберс. «Можливості ілюзії»

Джек Іген. «Спіральна форма»

Створи зразок концептуального мистецтва. Поясни свій задум.

Варіант завдання: створи постановне фото на тему: «Цей день — найкращий!».

Мистецтво доби постмодернізму вражає своїм різноманіттям і безмежною кількістю способів для самореалізації творчої особистості.

Які електронні інструменти ти знаєш? Опиши особливості їх звучання.

Поява одного електронного інструменту радикально змінила музичну культуру ХХ століття. Так, у 1920–1930-х роках гітаристи зіткнулися з проблемою гучності свого інструмента. Спроби підсилити звук за допомогою мікрофонів не дали бажаного результату. Прорив стався в 1931 році, коли компанія Rickenbacker створила *Frying Pan* — першу комерційну електрогітару з електромагнітним звукознімачем.

*Перша електрогітара
Frying P n*

Дізнайся більше про електрогітару за покликанням
<https://cutt.ly/GrM6auXJ> або QR-кодом.

Рок-музика — культурний феномен, який з'явився завдяки електрогітарі та має вплив не лише на музику, а й на моду, мистецтво і політику.

Перші акорди свободи пролунали в 1950-х роках, коли на основі блюзу, кантрі та ритм-енд-блюзу з'явився рок-н-рол. Його королем було визнано Елвіса Преслі, який став символом нової молодіжної культури.

Елвіс Преслі (1935–1977)

Гурт « h B tl s »

У 1960-х роках рок стає глибшим і різноманітнішим. «Британське вторгнення» (гурти «The Beatles», «The Rolling Stones», «The

Who») відкрило нову еру. Вони порушували соціальні й філософські теми. Одночасно народжується психоделічний рок, де музиканти експериментували зі звуком, створюючи цілі «звукові всесвіти». У цей час розвивається і фолк-рок із Бобом Діланом, який надав музиці соціального й політичного звучання. Це десятиліття перетворило рок на універсальну мову культури.

У наступні, 1970-ті роки, рок набув сили і масштабу. Хард-рок і хеві-метал відкрили нові горизонти гучності та драматизму, роблячи гітару символом потужності. Паралельно виник прогресивний рок, який поєднав рок з елементами класичної музики. У цей час глем-рок із Девідом Бові вніс у музику театральність, а панк-рок — простоту й агресивність, кидаючи виклик навіть самим основам рок-культури.

Гурт «Pink Floyd»

Боб Ділан (1941 р. н.)

У 1980-х роках завдяки новим технологіям рок розгалужується на десятки напрямів. Музика стає більш комерційною. Нью-вейв і пост-панк експериментували зі звучанням, додаючи електроніку. Тисячі фанатів на аренах підхоплювали гімни стадіонного року. Глем-метал поєднував видовищність із важкими гітарами, при цьому музика була легкою та емоційною.

У 1990-х роках на перший план вийшли нові настрої. Так, гурт «Nirvana» став голосом покоління, яке не боялося говорити про відчуження. Нові форми створює й альтернативний рок. Нью-метал поєднав рок, реп і електроніку в єдиний вибуховий коктейль.

У XXI столітті рок уже не є «музикою протесту», він продовжує жити, поєднуючись з електронікою, хіп-хопом чи класикою. Його звучання стає глобальним, а напрями — різноманітними: від атмосферного пост-року до сучасного інді, від важкого металу до легкого поп-року. Багато гуртів повертаються до класичних формул 1970–1980-х років, доводячи, що рок є живим організмом, який вміє оновлюватися й зберігати традиції.

Дізнайся про напрями рок-музики за покликанням
<https://cutt.ly/YrM6sdnt> або QR-кодом.

Прослухай зразки рок-музики.

Елвіс Преслі. «Jailhouse Rock». <https://cutt.ly/OrM6dwWG>

The Beatles. «Revolution». <https://cutt.ly/HrM6d23F>

Deep Purple. «Smoke On the Water». <https://cutt.ly/PrM6fKbi>

U2. «With Or Without You». <https://cutt.ly/xrM6gYBr>

Metallica. «Master of Puppets». <https://cutt.ly/CrM6hNOG>

Nirvana. «Smells Like Teen Spirit». <https://cutt.ly/DrM6jcaF>

Мотор'Ролла (MotoR'Rolla). «Восьмий колір». <https://cutt.ly/rrM6kx0K>

Вислови свої враження від прослуханого. Яка композиція найбільше вразила?

У яких стилях року створені ці композиції? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Що їх об'єднує?

Уяви, що ти рок-музикант. Опиши, який напрям ти обереш і чому.

У 1960-х роках зароджується ще одне мистецтво, центральною рисою якого є **полістилістика** — поєднання різних художніх мов, стилів і форм у єдиному творі, — це медіамистецтво, яке з'явилося тоді, коли художники почали експериментувати з телебаченням, відеокамерами та новими технологіями. Перші відеоартисти (наприклад, Нам Джун Пайк) використовували телевізійні зображення як матеріал для мистецтва.

У 1970–1980-ті роки медіамистецтво, експериментуючи, формує свої жанри. Так, художники та художниці поєднують звук і зображення, створюють перші інтерактивні інсталяції. З'являються світлові шоу, лазерні експерименти. Розвиток електронної музики також вплинув на мистецькі практики: з'являються аудіовізуальні експерименти, де звук і картинка є єдиним цілим.

Фешн-мисткиня Катерина Беслік та її арттекстиль до перформансу й інсталяції «Гуляйполе»

З 1990-х років комп'ютер та інтернет відкрили нову епоху. З'являється нет-арт — проекти, розроблені спеціально для онлайн-простору. Митці починають працювати з тривимірною графікою, цифровими відеоефектами, віртуальними галереями. Важливим стає не лише сам твір, а й процес творення, комунікація з глядачем у віртуальному середовищі.

У 2000-х роках поява технологій проєкцій, сенсорних систем, великих екранів дали поштовх розвитку нових форм: мультимедійних

інсталяцій, відеошоу, інтерактивних експозицій. Глядачі тепер не просто спостерігають, а взаємодіють з мистецтвом. Наприклад, кроки відвідувачів можуть змінювати звук чи світлові ефекти в інсталяції.

Сьогодні медіамистецтво активно інтегрує у VR (віртуальну реальність) та AR (доповнену реальність). Таке мистецтво може повністю занурити людину у вигаданий простір або додати віртуальні елементи у звичне життя через смартфон чи окуляри. Важливим напрямом стає генеративне мистецтво та штучний інтелект, де алгоритми створюють унікальні зображення, музику або відео.

Дізнайся більше про жанри медіамистецтва за покликанням <https://cutt.ly/RrM6iWPC> або QR-кодом.

Жанри медіамистецтва можуть поєднувати відео, звук, текст, тіло, простір і цифрові технології. Це мистецтво постає як простір полістилістики, який має здатність руйнувати межі: між митцем і глядачем, між різними видами мистецтва, між реальністю та віртуальністю. Медіамистецтво — один із найважливіших символів культури XXI століття — культури діалогу, експерименту та відкритості до нового.

Олексій Сай. «Чорна хмара»
на фестивалі «Burning M n»

Переглянь фрагменти медіамистецтва та познайомся з особливостями їх створення, вислови своє враження. Які види мистецтв, стилі, жанри поєднуються в них? <https://cutt.ly/PrM6zmQo>

Перформанс «Чорнобильська наречена» на Art Basel (Франція). <https://cutt.ly/MrM6xmS2>

Проект сучасного візуального мистецтва «ІНТЕГРАЦІЯ» до дня народження Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького.
<https://cutt.ly/grM6cYIO>

Полтавська галерея Art Jump. Інтерактивна інсталяція Роксолани Дудки «Дисоціація. 2023».
<https://cutt.ly/lrM6vQA>

Обери для себе:

Досліди творчий шлях відомих рок-гуртів (на вибір).

Створи продукт медіамистецтва (на вибір) на тему: «Україна в серці!».

Використай можливості ШІ.

**Мистецтво сучасності постійно змінюється та відгукується
на виклики часу.**

*«Я єсть народ, якого Правди сила ніким
звойована ще не була».*

Павло Тичина

*«Мистецтво — це мова, яку розуміють
усі серця».*

Мартін Лютер Кінг

Тема 9. Діалог мистецтв – діалог особистостей. Україна і світ

32

Мистецтво змінює уявлення про Україну і світ

Мистецтво завжди було голосом епохи. Воно здатне не лише віддзеркалювати реальність, а й формувати нове бачення світу. Українська культура — яскраве підтвердження цієї істини: від сміливих пошуків митців «Київського авангарду» до сучасної музики, що утверджує силу національного духу.

Про літературних шістдесятників і дисидентів, метою яких був протест проти радянського режиму та орієнтування українського мистецтва за Захід, відомо багато. Менше відомо, що в 1960-ті в Києві сформувалася також група музичних шістдесятників — академічних композиторів, яких пізніше назвали «Київським авангардом». Представники цієї групи знайомилися з новітніми тенденціями світової музики та використовували їх у створенні власних творів.

Валентин Сильвестров, Леонід Грабовський, Віталій Годзяцький, Володимир Загорцев, Володимир Губа звійшли до київської композиторської школи. Всі вони були учнями Бориса Лятошинського, композитора, диригента і педагога, основоположника модернізму в українській класичній музиці.

*Б. Лятошинський з учнями.
За роялем — Л. Грабовський.
Стоять: В. Годзяцький, В. Сильвестров,
І. Шамо, М. Полоз, О. Канерштейн*

Хто з учасників «Київського авангарду» тобі вже відомий? Які твори цих композиторів ти слухав / слухала? У яких стилях вони створені?

Ще студентами Київської консерваторії майбутні композитори-авангардисти створювали музику рівня світової.

Додекафонія, серіалізм, сонористика, алеаторика, конкретна музика — ці модерністські техніки композиції були заборонені в Радянському Союзі. Усіх, хто не підтримував мелодичну та приємну вуху пересічного слухача музику, називали формалістами через «надто раціональний» спосіб написання музики.

Київські авангардисти не хотіли працювати за шаблонами, вони ламали традиційні музичні канони, вводили нові техніки, але не для того, щоб зруйнувати класику, а щоб розширити межі музичного мислення. Їхня творчість змусила Захід по-новому подивитися на українську музику: це не периферія, а новаторський центр.

Валентин Сильвестров, Леонід Грабовський, Віталій Годзяцький, Ігор Блажков, Андрій Волконський. Київ, 1966

Музичні шістдесятники діяли напівтаємно — збиралися на квартирі батьків Валентина Сильвестрова, слухали й обговорювали західну музику, ділилися власними творами. Кожен тоді експериментував, формуючи власний стиль

В. Сильвестрова вабила додекафонія — техніка атональної композиції.

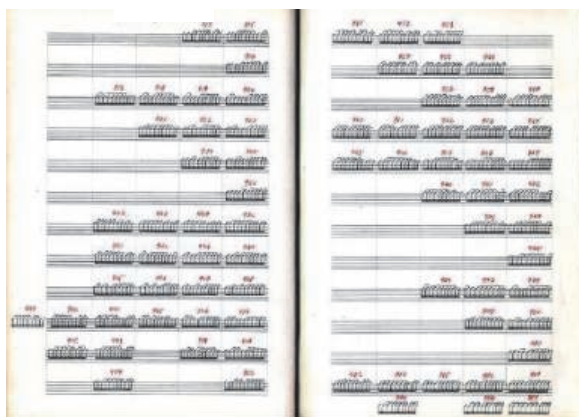

Пригадай особливості додекафонії. Хто зі світових композиторів розробив цей метод створення музики?

«Дуже великий талант проявляє Валя Сильвестров. Скажу вам з усією відвертістю: це вроджений композитор-додекафоніст. Додекафонна система, на рідкість, чудово поєднується з його творчою індивідуальністю», — писав Ігор Блажков, диригент, учасник «Київського авангарду», у 1961 році після появи твору «5 п'єс для фортепіано» В. Сильвестрова.

Попри жорстоку ізоляцію та «залізну завісу» радянського режиму, саме І. Блажков завдяки особистому дружньому спілкуванню з найвизначнішими постатями світового музичного авангарду, замовляв у них ноти та літературу.

Леонід Грабовський працював над методом алгоритмічної композиції, що базується на випадкових числах. Він винайшов метод «цифрової музики» без комп'ютера: створював треки за допомогою математичних формул і графіків, вираховуючи кожну ноту за теорією ймовірності. Завдяки математиці, він створив систему послідовностей, яку вираховував вручну. Це стало його власною музичною мовою.

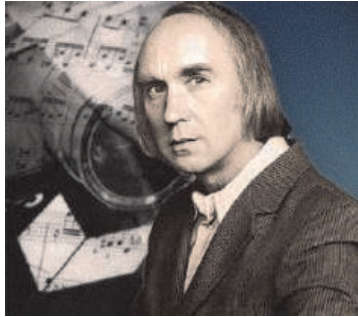
Скан аркушів з рукопису Леоніда Грабовського «Ундецимолі»

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Леоніда Грабовського за покликанням <https://cutt.ly/jr0Z48Bo> або QR-кодом.

До «Київського авангарду» належав і Володимир Губа — композитор, який зумів об'єднати традицію та експеримент, глибину й простоту, фільм і музику. Він ніколи не зраджував головному — музичній поетиці.

Володимир Губа (1938–2020)

Дізнайся більше про долю «Київського авангарду» за покликанням <https://cutt.ly/Vr0Z5d3e> або QR-кодом.

Прослухай твори київських авангардистів. **Леонід Грабовський. Concerto misterioso пам'яті Катерини Білокур для камерного оркестру з відеорядом картин художниці.**

<https://cutt.ly/lr0Z64gg>

Леонід Грабовський. Скерцино. <https://cutt.ly/zr0XwfnK>

Леонід Грабовський. Музика до кінофільму «Вечір на Івана Купала», 1968 р.

<https://cutt.ly/dr0Xew7x>

Валентин Сильвестров. Симфонія № 3 «Есхатофонія» (кінцезвуччя).

<https://cutt.ly/mr0Xe2G4>

Володимир Губа. Сюїта з кінофільму «Данило — Князь Галицький».

<https://cutt.ly/1r0XsNqK>

Вислови свої враження від прослуханого. Який із творів тобі найбільше запам'ятався? Чим?

Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Які прийоми авангарду використовують композитори?

Уяви, що ти творець авангардної музики. Які теми будуть актуальними у твоїй творчості? Який вид авангарду ти обереш? Для якого складу буде ця композиція?

«Київський авангард» показав, що українці можуть створювати оригінальну академічну музику на рівні з європейською.

На цьому ґрунті виріс талант Євгена Станковича. Його творчість неможливо уявити без впливу київських авангардистів. Вони дали йому найважливіше — відчуття свободи. Є. Станкович опанував їхні відкриття: сонористику, складні ритми, нову роль оркестрових тембрів. Але, на відміну від своїх авангардних сучасників, він ніколи не відривався від національного коріння.

Його музика — це синтез експерименту і традиції. У «Карпатському концерті» ми чуємо енергію гуцульських танців, що проростає крізь сучасні оркестрові барви. У симфоніях і камерних творах відчутні сміливі пошуки нової форми. А в монументальній ораторії «Страсті за Тарасом» новітні техніки поєднуються з образом національного пророка — Тараса Шевченка.

Євген Станкович (1942 р. н.)

Є. Станкович став будівничим нового храму української музики, в якому сучасні форми злилися з народною мелодикою й духовною силою. Саме тому його твори звучать не лише як експеримент, а як жива музика, що утверджує національний характер і відкриває Україну світові.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Євгена Станковича та Володимира Рунчака за покликанням <https://cutt.ly/lr0Xd1BG>, <https://cutt.ly/Jr0XqiHL> або QR-кодом.

До композиторів, які відкривали нові шляхи музичного мислення, належить і Володимир Рунчак — композитор, диригент, педагог, одна з ключових постатей українського постмодернізму. Його творчість — це експеримент, іронія, виклик і водночас глибокий діалог з культурою та суспільством.

Прослухай твори українських постмодерністів.

Євген Станкович. Фінал опери «Цвіт папороті». <https://cutt.ly/lr0XhZWM>

Євген Станкович. Триптих «На Верховині».

<https://cutt.ly/Nr0XkeW1>

Володимир Рунчак. «Біля портрета Паганіні».

<https://cutt.ly/lr0XlhWT>

Володимир Рунчак (1960 р. н.)

Вислови свої враження від прослуханого. Чим ці твори відрізняються від творів київських авангардистів? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Який із творів увійшов би у твій плейліст для слухання?

Українські композитори здатні мислити сучасно й сміливо.

Стрічка часу, якою ми охопили мистецькі процеси в XX столітті, привела нас до поняття «сучасне мистецтво». Сучасні митці та мисткині продовжують шукати нові форми самопрезентації, відкидати усталені норми й провокувати глядацьку аудиторію.

Переклади українською мовою сторінку за покликанням <https://cutt.ly/dr514ehz> або QR-кодом і дізнайся стисло про історію появи, часові межі та мистецькі напрями, які складають поняття «сучасне мистецтво».

Поруч з традиційними мистецькими об'єктами, такими як музеї, галереї, виставкові та концертні зали, все частіше виникають різноманітні неформальні мистецькі об'єднання. Найпопулярнішою формою серед них є **артхаби**. Їхня ключова відмінність — демократичний характер взаємодії з відвідувачами та мультифункціональність, адже більшість із них пропонує широкий спектр мистецької комунікації — від переглядів фільмів, майстер-класів і виставок до філософських дискусій.

Minin Art Hub. Харків

Єврейський Хесед «Бней Азріель»

Креативні хаби для творчих людей є тим місцем, де вони можуть взаємодіяти, створювати інновації та нові продукти. Ці хаби також створюють умови для розвитку бізнесу й початку професійної діяльності.

У сучасних умовах, коли наслідком повномасштабного вторгнення стало знищення багатьох мистецьких об'єктів, арthaби перетворюються на спільноти незламності, які здійснюють волонтерську діяльність і сприяють збереженню місцевих мистецьких надбань.

Арthаб в укритті. Херсон

Показовим щодо цього є досвід донецького артхабу «Ізоляція», який функціонував на території заводу ізоляційних матеріалів. Його називали «Донецький Гутгенхайм», він був гордістю регіону, великим міжнародним кластером і платформою культурних ініціатив, проте після захоплення бойовиками був вимушений переїхати до Києва.

Досвід діяльності львівського артхабу «Jam Factory» («Фабрика повидла») є прикладом **ревіталізації** (тобто повернення будівлі втраченого призначення або набуття нового зі збереженням історичного вигляду). Цей артхаб є центром сучасного мистецтва у відновленій неоготичній будівлі колишньої «Фабрики повидла». Теперішній власник — історик, фахівець з історії Східної Європи Гаральд Біндер — створив фонд Harald Binder Cultural Enterprises і з 2015 року ревіталізує комплекс для **створення** центру сучасного мистецтва.

Jam Factory. Львів

Артхаб «Ізоляція». Донецьк, Київ

Зазирни на офіційні сайти артхабів «Ізоляція» та «Jam Factory», щоб краще зрозуміти суть їхньої діяльності, за покликанням

<https://cutt.ly/Tr514QFH>, <https://cutt.ly/Cr5141kg> або QR-кодом.

Інший підхід до забезпечення функціонування та привернення уваги глядачів обрав креативний кластер «На пошті», який є осередком бурхливого мистецького життя в Тернополі. Його складовою є гастрокластер, що об'єднує декілька невеличких кафе. Значна частина творчих людей, які вимушено переселилися в Тернопіль, мають змогу реалізувати тут свої ідеї.

Дізнайся більше про мистецький об'єкт «На пошті» за покликанням

<https://cutt.ly/Ar517at1> або QR-кодом.

Виставка «Портрети Маріуполя» у кластері «На пошті»

Чимало мистецьких ініціатив реалізується в сільській місцевості, що допомагає інвестувати в розвиток громад і їх туристичної складової. Успішним прикладом розвитку підприємницького середовища у сфері культурних і креативних індустрій (зокрема ремесел) є Центр карпатської культури в Косові (Івано-Франківська область).

До неформальних мистецьких об'єктів належать також мистецькі кластери та артрезиденції. **Мистецький кластер** — це об'єднання творчих людей, установ і просторів (майстерень, галерей, кафе тощо) у певній локації для спільного розвитку, обміну ідеями, проведення спільних заходів та створення нового мистецького продукту. **Артрезиденція** — це спеціально обладнана студія, у яку запрошують людей творчих професій, зазвичай з інших країн, для обміну досвідом, міжкультурного діалогу та реалізації спільних артпроектів. У такому місці художники та художниці можуть на якийсь час забути про побутові клопоти й повністю присвятити себе мистецтву в колі однодумців. На відміну від пленерів і симпозіумів, робота в артрезиденції здебільшого відбувається в майстернях, розрахована на тривалий період і створення завершених артпроектів.

Артрезиденція в «Центрі Беміс». США

Різновиди артрезиденцій, історію їх появи в Україні та реальні локації дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/Tr517Dkm> або QR-кодом.

Що може дати молодому митцю чи мисткині робота в артрезиденції? Як би ти організував / організувала її діяльність?

Суттєвою перевагою таких мистецьких об'єктів є їх відкритість для різних творчих особистостей, адже розмір початкових інвестицій тут значно нижчий, ніж в інших сферах.

Чи знаєш ти місцевих митців і мисткинь? Чи впізнав / впізнала б їх на вулиці? Чи можеш назвати створені ними мистецькі роботи? Вони зображують рідні пейзажі, людей і події, своє та близьке. Їхня творчість допомагає зрозуміти, чим відрізняється саме твій край від інших. Це як «дзеркало» культури — без нього історія рідного міста / села ніби неповна. Місцеве мистецтво є ресурсом для сучасного дизайну, брендування міста, створення сувенірів, муралів. Врешті-решт, вони доводять своїм досвідом, що творча людина може реалізувати свій потенціал у себе вдома. Коли ти зрозумієш, що вони своєю працею формують обличчя твого міста чи села, ти захочеш віддати шану їхньому таланту і зберегти створені ними полотна, скульптури, розписи, вітражі чи інші мистецькі твори.

Назви імена відомих місцевих художників або художниць. Де ти можеш побачити їхні твори? Як ти оцінюєш рівень їхньої професійної майстерності?

Збагачай свій культурний досвід:

- ❖ звертай увагу на оформлення будівель, інтер'єрів. Цікався, хто виконав оформлення;

- ❖ відвідувай виставки і презентації проєктів. Ти будеш здивований / здивована, скільки нового й цікавого можна там побачити і почути;

- ❖ не втрачай нагоди зустрітись і поспілкуватись з творчими людьми. Вони, зазвичай цікаві і неординарні особистості.

Чи бував / була ти у місцевих артхабах? Обговоріть у групах свій досвід їх відвідування та розкажіть, що, на вашу думку, робить їх цікавими для молодшої аудиторії.

Сфотографуйся поруч із репродукцією картини місцевого митця або мисткині, додай коротку розповідь «Чому мене зацікавила саме ця репродукція?».

Варіант завдання: обери твір місцевого митця або мисткині, який можна було б розмістити на презентаційних матеріалах для туристів. Аргументуй свій вибір.

Поява нових неформальних мистецьких об'єктів стала відповіддю на запит нового покоління потенційних відвідувачів.

Які асоціації в тебе викликає слово «естрада»? Пригадай значення слова «концерт», доповни речення за покликанням <https://cutt.ly/Wr0XvuNw> або QR-кодом.

На початку XX століття в радянській Україні з'являється термін «естрада», який перегукується з поняттям «сучасне мистецтво». **Естрада** — різновид сценічного мистецтва, який можна розглядати як окремий жанр і як синтез жанрів: спів, танець, оригінальний виступ, клоунада, циркове мистецтво, ілюзії. Вона завжди відображає дух часу і стає дзеркалом суспільних змін. Українська естрада має свою цікаву й непросту історію.

Становлення естрадної музики відбулося між 1962–1969 роками. Саме в цей час з-під пера корифеїв естрадної пісні виходять відомі сьогодні «Пісня про рушник» Платона Майбороди, «Два кольори» Олександра Білаша, «Чорнобривці» Володимира Верменича, «Києве мій» Ігоря Шамо, «На долині туман» Бориса Бувєвського.

1970-ті роки стали етапом розвитку нових прийомів і засобів виразності в естраді. Визначними постатями цього періоду стають композитори Володимир Івасюк, Ігор Поклад та інші. Саме в цей період народжується найвідоміший український естрадний шлягер — «Червона рута» Володимира Івасюка. На сцену виходять ВІА (вокально-інструментальні ансамблі), популярними стають окремі виконавці — Василь Зінкевич, Назарій Яремчук, Софія Ротару.

Обкладинка платівки
ВІА «Кобза»

Дізнайся більше про визначних естрадних композиторів і виконавців 1960–1970-х років за покликанням <https://cutt.ly/3r0XnVrQ> або QR-кодом.

Прослухай твори української естради 1960-х і 1970-х років.

Платон Майборода. «Пісня про рушник» у виконанні Дмитра Гнатюка. <https://cutt.ly/5r0XmVN7>
Олександр Білаш. «Сніг на зеленому листі» у виконанні Миколи Кондратюка. <https://cutt.ly/Yr0XWrfM>

Володимир Івасюк. «Я піду в далекі гори», авторське виконання. <https://cutt.ly/Zr0XW7kP>
Ігор Поклад. «Чарівна скрипка» у виконанні Ніни Матвієнко. <https://cutt.ly/1r0XE34j>

Вислови свої враження від прослуханого. Які із творів тобі відомі? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Чим відрізняються ці два етапи розвитку української естради? Який із творів тобі хотілося б розучити з друзями? Чому?

У 1980–1988 роки в Україні активно виникають рок-гурти («Кому Вниз», «Титанік», «Воплі Відоплясова» та інші). Музика стає комерційною, більше уваги стали звертати на візуальну сторону виступу. В цей період на естраді з'являються Віталій Білоножко, Іво Бобул, Алла Кудлай, Лілія Сандулеса. Величезною популярністю користувалися ВІА «Смерічка», «Кобза», «Водограй», «Світязь», «Арніка» та ін.

До початку 1990-х років українська естрада формує свою національну самобутність. Найпопулярнішими митцями цього періоду стають Олександр Злотник, Геннадій Татарченко, Микола Мозговий, Павло Дворський. Відомими серед виконавців стали Раїса Кириченко, Оксана Білозір, Павло Зібров та інші.

Здобуття незалежності в 1991 року дало поштовх розвитку національного шоу-бізнесу та інтеграції української естради у світовий музичний простір. Це сприяло появі нової генерації талановитих авторів і виконавців, серед яких яскраво заявили про себе Олександр Пономарьов, Руслана Лижичко, Тіна Кароль, Марія Бурмака, Ірина Білик, Наталія Могилевська, Святослав Вакарчук, Джамала та багато інших.

Прослухай сучасні естрадні шлягери. Який з них ти хотів би / хотіла б розучити з друзями?

ВІА «Кобза». «Прогулянка». <https://cutt.ly/wr0XRGoJ>

Микола Мозговий. «Минає день, минає ніч». <https://cutt.ly/lr0XThJH>

Рок-гурт «Воплі Відоплясова». «Весна». <https://cutt.ly/Ur0XT85o>

Руслана. «Коломийка». <https://cutt.ly/vr0XUcJn>

Тіна Кароль. «Україна — це ти». <https://cutt.ly/Nr0XIrdB>

Стрімінгові платформи, соціальні мережі та YouTube дозволили українським виконавцям / виконавицям самостійно просувати свою творчість без посередників, виходити на міжнародну аудиторію.

Створи власний музичний продукт за допомогою програми Suno.

Подорож в історію мистецтва, яка тривала в 9 класі, допомогла тобі зрозуміти передумови й тенденції розвитку сучасного мистецтва. А ще незмінно привела до усвідомлення того, наскільки важливе мистецтво і наскільки воно потребує збереження.

Як можна зберігати твори мистецтва? Чому це важливо?

Сучасне візуальне мистецтво надзвичайно багатогранне. Крім **традиційних** форм його презентації, як-от: персональні й групові виставки (галереї, музеї, артцентри), артярмарки (комерційні майданчики для презентації й продажу мистецтва), бієнале та трієнале (масштабні міжнародні форуми сучасного мистецтва), існують також **інноваційні та експериментальні** форми презентації творів мистецтва. До них належать інсталяції (просторові об'єкти, що інтегрують предмети, світло, звук, відео), перформанси (мистецтво дії, де художник сам стає частиною твору), відеоарт і медіаарт (роботи у форматі цифрових проєкцій, анімації, VR/AR), лендарт (створення об'єктів у природному середовищі), інтерактивні проєкти, які залучають глядача до співтворення.

*Корнелія Конрад.
Зразок твору лендарт*

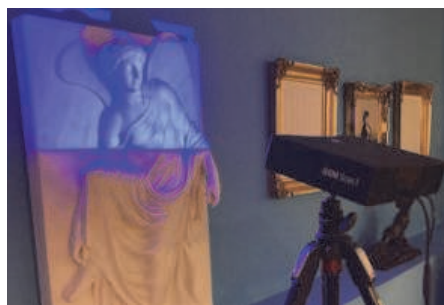
Спостерігай приклад відеоарту в метро та цифрову виставку української спадщини за покликанням <https://cutt.ly/0r5151hH>, <https://cutt.ly/hr50qJnR> або QR-кодом.

Поміркуйте в групах, які переваги, на вашу думку, мають традиційні та новітні форми презентації мистецтва. Твори яких новітніх форм презентації ви бачили? Які враження у вас вони викликали?

Сучасне мистецтво можна презентувати як у фізичному просторі, так і у віртуальному, що дає змогу поєднувати візуальну, звукову, кінетичну, технологічну й соціальну складові. Активно розвивається **цифрове** мистецтво, яке представлене онлайн-галереями та віртуальними виставками. Сучасні музеї пропонують 3D-тури, а поширенню мистецтва сприяють соціальні мережі та відеоплатформи (Instagram, TikTok, YouTube, Pinterest).

У всьому світі триває процес оцифрування мистецьких колекцій, який передбачає фіксацію і збереження картин, скульптур, інсталяцій у високій якості. Використовують 3D-сканування з можливістю всебічного огляду сканованого об'єкта. Так створюються цифрові архіви, які убезпечують від втрати оригіналу у разі війни, катастрофи чи старіння матеріалів.

Віртуальні галереї та 3D-музеї дають змогу презентувати твори у форматі онлайн-турів, а завдяки інтеграції з VR/AR глядач може «занурюватися» в мистецький простір. Цифрові колекції доступні в будь-якому куточку світу через соціальні мережі та платформи, як «Google Arts & Culture» і «Europeana», які стають глобальними вітринами мистецтва.

Використання рішень доповненої реальності для оживлення музеїв

Завдяки цифровізації науковці отримують інструменти для аналізу стилів і технік. Результатами стають доступність творів онлайн, їх збереження від втрат, нові моделі колекціонування і поширення мистецтва, а також розширення аудиторії.

Знайди приклад експериментального мистецтва і презентуй його.
Варіант завдання: створи зразок лендарту.

Цифровізація стає містком між класичними, традиційними і новітніми формами презентації мистецтва, забезпечуючи їх збереження та поширення.

Сьогодні Україна впевнено заявляє про себе в глобальному культурному просторі. В умовах війни українські митці перетворюють мистецтво на інструмент дипломатії, привертаючи увагу світу до української культури й водночас до боротьби за свободу.

Під час виступів Української республіканської капели у Празі, 1919

На початку ХХ ст. кращі українські виконавці та виконавиці стають частиною світового мистецтва.

Особливу роль у ті буремні роки відіграв хор імені Олександра Кошиця. Його створили в 1919 році за ініціативи Симона Петлюри як **Українську республіканську капелу**. Завданням колективу було не лише представляти мистецтво України, а й здійснювати культурну дипломатію — донести до світу, що існує незалежна Українська держава з власною культурою. Свою діяльність хор розпочав зі світового турне (1919–1924), під час якого виступив у понад 17 країнах Європи, а також Північної та Південної Америки. Він здобув визнання критиків і гучний успіх серед слухачів. Саме завдяки О. Кошицю світ почув «Щедрика» Миколи Леонтовича, який в англomовній обробці (Carol of the Bells) став однією з найвідоміших різдвяних мелодій світу. Хор Кошиця заклав основу для подальшого міжнародного визнання українського мистецтва й зробив українську пісню частиною світового культурного простору.

У цей час українські музиканти активно інтегрувалися у світову сцену. Серед них **Соломія Крушельницька** — одна з найвидатніших українських оперних співачок світового рівня, яку називають «легендою українського бельканто». Її талант і міжнародна слава зробили величезний внесок у поширення української музики у світі.

С. Крушельницька виступала на найпрестижніших оперних сценах — у Мілані, Парижі, Відні, Буенос-Айресі. Її сценічна доля була нерозривно пов'язана з іменами найвеличніших диригентів і композиторів епохи. В репертуарі співачки завжди були народні пісні й твори вітчизняних композиторів, зокрема Миколи Лисенка. Видатна співачка знайомила іноземну публіку з українською музичною традицією.

Соломія Крушельницька
(1872–1952)

Нині українська музика продовжує бути потужним інструментом культурної дипломатії. Вона несе у світ голос України, розповідає про її боротьбу та незламність, доводячи, що національні традиції можуть звучати сучасно й універсально.

Українські музиканти виступають на престижних фестивалях, демонструючи світові глибину утвердження нашого духу. Завдяки сцені «Євробачення» світ почув про долю кримських татар із вуст співачки Джамали. Руслана Лижичко, гурти «DakhaBrakha», «Go_A», «Kalush Orchestra» відкрили іноземній аудиторії сучасне звучання української музики, що поєднує етнічні мотиви з електронікою, репом та іншими жанрами.

Через глобальні музичні платформи зростає популярність таких артисток, як Onuka, Jerry Heil, Alyona Alyona та інших, які брали участь у спеціальних проєктах «Spotify» та «Apple Music». У сфері академічної музики високу популярність за кордоном має композитор Валентин Сильвестров.

Прослухай твори, які представляють Україну у світі.

Українська народна пісня в обробці Миколи Лисенка. «Верховино, свідку ти наш», виконує хор Олександра Кошиця, 1922 рік.

<https://cutt.ly/0rOXOgKH>

Українська народна пісня «Родимий краю» в обробці Віктора Матюка, виконує Соломія Крушельницька.

<https://cutt.ly/LrOXPIyM>

Музика Сусанни Джамаладінової, слова Артура Антоняна. «1944», виконує Джамала.

<https://cutt.ly/Rr0XP0VL>

DakhaBrakha. «Янки». <https://cutt.ly/gr0XAKtj>

Вислови свої враження від прослуханого. Яка композиція найбільше вразила?

Хто виконує ці твори? У яких стилях і напрямках вони написані? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях?

Поміркуй, який музичний твір нині може відігравати роль культурного дипломата. Поясни свою думку.

Візуальне мистецтво було й залишається потужним засобом презентації сучасної України на мистецьких просторах світу. Воно є голосом, що звучить крізь кордони. Це не лише презентація творів на багатьох українських і міжнародних виставках, а й діалог культур, у якому Україна заявляє про себе як про рівноправного й новаторського учасника.

Галерея «Mriy» у Нью-Йорку

Міжнародна групова виставка «M and th Ark, M and th Univ rc I FI d»

До когорти всесвітньо відомих українських митців і мисткинь належать Казимир Малевич, Олександра Екстер, Олександр Архипенко, Марія Примаченко, Архип Куїнджі та інші.

Згадай імена митців і мисткинь, представлених на зображеннях нижче. Згадай, завдяки яким заслугам вони увійшли до числа найбільш знаних українських митців.

Олександра
Екстер

Олександр
Архипенко

Марія
Примаченко

Казимир
Малевич

Сьогодні українське мистецтво активно інтегрується у світовий простір завдяки участі у Венеційській бієнале, міжнародних ярмарках сучасного мистецтва, а також через резиденції українських митців і мисткинь за кордоном, спільні виставки й колаборації, презентації українських театрів, оркестрів, дизайнерів і дизайнерок на світових сценах.

Побувай на відеоекскурсії виставкою номінанток Премії PinchukArtCentre 2025 за покликанням <https://cutt.ly/jr50rlcQ> або QR-кодом.

Особливістю сучасного українського мистецтва є поєднання традицій з новітніми формами. Впізнаваними у світі символами України стали наша пісенна культура, вишиванка як елемент високої моди, а також сучасна фотографія, кінематограф і, звісно, живопис.

Анатолій Криволап

Жанна Кадирова

Іван Марчук

Оксана Мась

Обличчям сучасної мистецької України стали: **Анатолій Криволап** (вважається найдорожчим художником серед представників сучасного українського мистецтва на міжнародному артринку. У жовтні 2013 року на торгах аукціону «Phillips de Pury & Co» в Лондоні роботу «Кінь. Вечір» було продано за \$186 тис.), **Жанна Кадирова** (художниця і скульпторка, що здобула Національну премію України імені Тараса Шевченка в галузі візуального мистецтва, представляла Україну на Венеційських бієнале 2013, 2015 і 2022 року), **Іван Марчук** (британське видання «The Daile Telegraph» внесло ім'я художника до рейтингу «100 геніїв сучасності»; засновник нових стилів у мистецтві, зокрема пльонтанізму), **Оксана Мась** (у 2011 році представляла Україну на Венеційському бієнале, одна з найдорожчих українських художниць) та інші.

Дізнайся більше про творчість Жанни Кадирової за покликанням <https://cutt.ly/jr50uV22> або QR-кодом.

Сучасне мистецтво стає відповіддю на війну, на численних виставках українські художники презентують досвід стійкості, пам'яті, відновлення. Українська культура постає «м'якою силою», яка формує образ країни у світі, а представники українського мистецтва — амбасадорами ідентичності, які вибудовують діалог із глобальною спільнотою.

Створи допис для презентації одного із сучасних українських митців або мистинь.

Варіант завдання: відвідай художню галерею та опиши свої враження від цієї події.

Сучасне українське мистецтво є мозаїкою сучасності й традиції,
яка влітається у глобальний культурний простір.

Пригадаймо найцікавіше

ГР 1 Пізнання мистецтва, художнє мислення

1. Як називають різновид музики, який базується на фольклорі і відтворює його в первинному вигляді?
2. Назва якого авангардного стилю живопису ХХ століття утворена від імені міфологічного античного музиканта?
3. Твори кого із названих композиторів / композиторок належать до фольклоризму?

Бела БАРТОК Валентин СИЛЬВЕСТРОВ Левко РЕВУЦЬКИЙ

4. Елементами якого з неостилів були стрілчасті арки, вежі та деталізований декор?

Неокласицизм Неовізантійський Неоготичний Неогрек

5. Хто з представлених композиторів / композиторок працював у напрямі сакральної музики? Укажіть їхні імена та назви духовних творів.

а)

б)

в)

6. Твори кого з представлених режисерів / режисерок належать до українського поетичного кіно?

а)

б)

в)

7. Які засоби виразності характерні лише для німого кіно? Поясни їх роль у створенні художнього образу.

Перебільшена акторська гра

Звукові ефекти

Чіткий візуальний ритм

Інтертитри

8. Які з перелічених стилів НЕ належать до постмодернізму?

ПОП-АРТ

БОЙЧУКІЗМ

КОНЦЕПТУАЛІЗМ

ФОВІЗМ

КОНСТРУКТИВІЗМ

ГІПЕРРЕАЛІЗМ

КІНЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО

ГР 2 Художньо-творча діяльність, мистецька комунікація

9. Пригадай улюблену українську естрадну пісню, яка стала шлягером, заспівай та зроби запис свого виконання.
10. Створи зображення в стилі дадаїзму. Поясни свій задум.
11. Добери у плейліст музичні твори, які б відповідали потребам сучасної України. Аргументуй вибір.
12. Створи серію світлин: документальне фото, фотопортрет, постановне фото і фотопейзаж. Проаналізуй свою роботу: яке фото, на твою думку, найбільш виразне? Аргументуй свій вибір.
13. Пригадай саундтрек до улюбленого фільму, створи для нього відеоряд, використовуючи власну гру. Отримай відгук в однокласників та однокласниць щодо відповідності.
14. Обери один із сучасних українських фільмів і зроби скріншоти з кадрами дальнього, середнього і близького планів.
15. Уяви себе композитором / композиторкою. Опиши, як має звучати твоя композиція, щоб вона стала конкурентом українським рок-гуртам.
16. Виконай живописне зображення у стилі мінімалізму.

ГР 3 Емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення

17. Назви твір, що тобі найбільше запам'ятався. Який напрям він представляє?
18. Який з перелічених стилів — поп-арт, фовізм чи кінетичне мистецтво — здатний викликати в глядачів / глядачок найяскравіший відгук? Поясни свій вибір.

19. Прослухай один твір на вибір, пригадай його назву та автора. Чому, на твою думку, він популярний?

1. <https://cutt.ly/ur0XDkFQ>

2. <https://cutt.ly/qr0XFhAb>

20. Розглянь відеоряд з творами Олега Шупляка. Вибери один із них та опиши емоції, які він у тебе викликає. Яку ідею, на твою думку, заклад автор у цей твір?

<https://cutt.ly/Br6dqzaF>

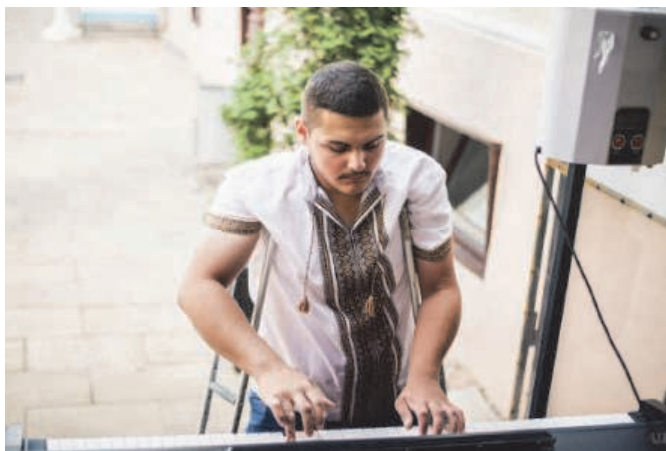
21. Пригадай фрагменти фільмів, які тебе найбільше вразили. Розкажи про них. До якого жанру вони належать? Чим вони тебе вразили?
22. Поясни, чому у світі популярні твори наївного мистецтва. Які цінності та емоції, закладені в цих творах, привертають до них увагу?

23. Уяви, що ти музичний критик / музична критикиня. Серед популярних українських естрадних пісень обери ту, що найбільше вразила. Назви її і напиши коротку рецензію.
24. Скориставшись доступними джерелами, знайди інформацію про один із мистецьких кластерів чи артхабів. Проаналізуй можливості, які він створює для творчої молоді. Чи було б тобі цікаво започаткувати там власний мистецький проєкт? Обґрунтуй свою позицію.

Рекомендовані теми для проєктної діяльності

1. «Проблеми людей з особливими потребами, які стали основою для створення документального кіно».
2. «Історія успіху музикантів з особливими потребами».
3. «Чому композитори звертаються до змішування стилів?»
4. «Мій плейліст у стилі полістилістики».
5. «Український рок як голос покоління: від 1980-х до сьогодні».
6. «Пісні спротиву: рок-музика в часи змін».
7. «Мій рейтинг найвідоміших українських рок-балад».
8. «Зірки української попсцени: від Руслани до сучасних виконавців».
9. «Українська і світова попмузика. Спільне і відмінне».
10. «Чому авангард називають музикою майбутнього?»
11. «Слухаємо та аналізуємо: моя улюблена композиція “Київського авангарду”».
12. «Чарлі Чаплін і його вплив на кіномистецтво».
13. «Спроба створення власного короткого німого фільму».

Дмитро Алекса. Фото Ірини Болести

*На допомогу дев'ятикласникам і дев'ятикласницям***КЛЮЧОВІ ІДЕЇ В МИСТЕЦТВІ ХХ СТОЛІТТЯ**

- ❖ Мистецтво як експеримент. Художник — не лише митець, а й дослідник.
- ❖ Відмова від наслідування реальності. Важливі не форми, а відчуття, ідеї, символи.
- ❖ Мистецтво для всіх. Поп-арт і дизайн зближують високе мистецтво з побутом.
- ❖ Індивідуалізм і свобода. Митець має право на власну правду.
- ❖ Постмодернізм. Поєднання старого й нового, іронія, гра зі змістами.

Головні етапи та напрями розвитку мистецтва

Період	Характеристика епохи	Основні напрями (стилі)	Представники
Раннє ХХ ст. (1900–1930)	Пошук нової мови в мистецтві, розрив з академізмом	Імпресіонізм, постімпресіонізм, кубізм, фовізм, експресіонізм, футуризм	Клод Моне, Вінсент ван Гог, Пабло Пікассо, Анрі Матісс, Едвард Мунк, Архип Куїнджі, Давид Бурлюк, Іван Труш
Міжвоєнний період (1920–1940)	Відображення кризи цивілізації, експерименти з формою	Сюрреалізм, дадаїзм, конструктивізм, абстракціонізм	Сальвадор Далі, Марсель Дюшан, Василь Кандинський, Казимир Малевич, Олександр Архипенко, Василь Єрмилов
Післявоєнне мистецтво (1950–1970)	Пошук нових сенсів після війни, утвердження масової культури	Абстрактний експресіонізм, поп-арт, оп-арт, мінімалізм	Джексон Поллок, Енді Воргол, Рой Ліхтенштейн, Марк Ротко, Юрій Соловій, Галина Нестерова, група «Рівне»

Період	Характеристика епохи	Основні напрями (стилі)	Представники
Кінець XX ст. (1970–2000)	Постмодернізм, поєднання стилів, нові технології	Концептуалізм, інсталяція, відеоарт, ленд-арт, перформанс	Джозеф Кошут, Ханс Хааке, Роберт Смітсон, Деніс Оппенгейм, Річард Лонг, Григорій Герловін, Ілля Чичкан, Олександр Ройтбурд, Лариса Резун-Зарічна, Арсен Савадов

Хронологічно-тематичний підхід за десятиліттями

Період	Ключові ідеї	Напрями	Митці
1900–1910	Відхід від реалізму, пошук нового бачення	Імпресіонізм, фовізм, кубізм	Клод Моне, Анрі Матісс, Пабло Пікассо
1910–1930	Експерименти, авангард, техніка	Експресіонізм, футуризм, конструктивізм, сюрреалізм	Амадео Модільяні, Едвард Мунк, Оскар Кокошка, Умберто Боччоні, Генрі Салліван, Сальвадор Далі, Рене Магріт
1930–1950	Післявоєнні тривоги, гуманістичні пошуки	Експресіонізм, абстрактний експресіонізм	Ернст Людвіг Кірхнер, Кете Колльвіц, Джексон Поллок
1950–1970	Масова культура, технологічна ера	Поп-арт, мінімалізм, оп-арт	Енді Воргол, Кіт Гарінг, Рой Ліхтенштейн
1970–2000	Постмодерн, свобода форм	Концептуалізм, інсталяція, ленд-арт, перформанс	Деніс Оппенгейм, Річард Лонг

Розвиток мистецтва від реалістичного до абстрактного за типом мислення

Тип мислення	Опис	Напрями
Зорово-емоційне	Передача враження, кольору, світла	Імпресіонізм, фовізм
Аналітичне	Конструкція, форма, композиція	Кубізм, конструктивізм
Духовно-символічне	Внутрішній світ, підсвідоме	Символізм, експресіонізм, сюрреалізм
Іронічно-рефлексивне	Гра, цитата, масова культура	Поп-арт, постмодернізм

Центри розвитку мистецтва ХХ ст.

Регіон / країна	Напрями та особливості
Франція	Імпресіонізм, фовізм, сюрреалізм
Німеччина	Експресіонізм, дадаїзм
Італія	Футуризм
Україна	Авангард
США	Абстрактний експресіонізм, поп-арт

Мистецтво ХХ ст. за видами

Вид	Основні риси ХХ ст.	Приклади
Живопис	Абстракція, колір як емоція	Василь Кандинський, Піт Мондріан
Архітектура	Функціоналізм, модернізм	Ле Корбюзьє
Музика	Джаз, атональність, мінімалізм	Арнольд Шенберг, Філіп Ґласс
Кіно	Нові хвилі, експериментальні фільми	Франсуа Трюффо, Федеріко Фелліні, Олександр Довженко

Мистецтво XX ст. за філософсько-естетичними принципами

Принцип	Сутність	Напрями
Суб'єктивність і відчуття	Людина — центр сприйняття	Імпресіонізм, експресіонізм
Ідея та форма	Мистецтво як концепт	Кубізм, конструктивізм
Несвідоме і сон	Психоаналіз у мистецтві	Сюрреалізм
Масова культура і гра	Мистецтво без меж	Поп-арт, постмодернізм
Технологія як творчість	Нові медіа, відеоарт	Цифрове мистецтво, інсталяція

Мистецтво XX ст. за впливом на види мистецтва

Вид мистецтва	Що нового з'явилося у XX ст.
Живопис	Абстракція, експерименти з кольором і фактурою, нові матеріали
Скульптура	Використання скла, металу, пластику, поява кінетичних об'єктів
Архітектура	Функціоналізм, модернізм, хайтек, експериментальні форми
Музика	Атональність, електронна музика, джаз, мінімалізм
Театр і кіно	Експериментальні постановки, театр абсурду, поява кіномистецтва
Дизайн	Поєднання краси й функції, масове виробництво
Фото- та відеоарт	Нові медіа, мистецтво моменту, документальність і монтаж

Мистецтво XX ст. за типом художньої мови

Тип мови	Ознаки	Приклади
Мова кольору	Емоції через колір	Анрі Матісс, Марк Ротко
Мова форми	Конструкція, ритм, площина	Пабло Пікассо, Казимир Малевич
Мова знаків / символів	Асоціації, метафори	Сальвадор Далі, Рене Магрітт
Мова медіа	Фото, відео, інсталяція	Стів Пайк, Бойс
Мова цитат	Використання готових образів	Енді Воргол, Бенксі

Мистецтво XX ст. за ступенем відходу від реальності

Рівень	Характеристика	Приклади
Реалістичний	Зображення близьке до життя	Портрет, пейзаж, натюрморт
Спрощено-умовний	Спрощені форми, кольори	Фовізм, кубізм
Символічно- емоційний	Відображення почуттів	Експресіонізм
Абстрактний	Відмова від предметності	Абстракціонізм
Концептуальний	Ідея — головне, форма не важлива	Інсталяція, концептуалізм

Мистецтво XX ст. за взаємодією з технологією

Етап	Що нового з'являється	Приклади
Ручна творчість	Традиційні матеріали	Імпресіоністи
Механічне відтворення	Фотографія, кіно	Дадаїсти, кіноавангард
Масове тиражування	Реклама, поп-арт	Енді Воргол
Електронна епоха	Відео, комп'ютер	Стів Пайк, ранній digital-art
Цифрове мистецтво	VR, 3D, штучний інтелект	Refik Anadol, сучасні NFT-художники

Мистецтво XX ст. за впливом на інші види мистецтва

Вид мистецтва	На живопис	На музику	На літературу
Психологізм XX ст.	Експресіонізм	Атональна музика	Потік свідомості
Технології	Конструктивізм	Електроніка	Футуризм
Абсурд і гра	Сюрреалізм	Джаз	Театр абсурду
Масова культура	Поп-арт	Рок	Комікси

Мистецтво XX ст. і науки

Наука	Як вплинула на мистецтво	Приклади мистецьких напрямів
Фізика (теорія світла і руху)	Нове бачення простору, динаміки, світла	Імпресіонізм, футуризм
Оптика та колористика	Дослідження впливу кольору на зір і емоції	Фовізм, абстракціонізм
Математика і геометрія	Побудова композицій, ритмів, структур	Кубізм, конструктивізм
Біологія, морфологія	Форма як живий організм, структура природи	Ар-нуво, біоніка в архітектурі
Астрономія і космос	Символи всесвіту, космічні образи	Абстракціонізм

СЛОВНИК МИСТЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ

Музичне мистецтво

Акорд — одночасне звучання трьох і більше різних звуків.

Акустика музична — наука, яка вивчає природу музичних звуків і співзвучностей, закони їх сприймання, музичні системи та лади і процеси, що відбуваються в голосовому апараті людини під час співу та в музичних інструментах під час гри на них.

Арія — сольний закінчений номер, який виконує співак-соліст чи співачка-солістка в супроводі оркестру; передає характер і почуття героя чи героїні.

Гармонія (з грецької — «зв'язок», «порядок», «лад», «злагодження») — термін, що означає «милозвучність»; наука про співзвуччя та акорди, закономірність їх послідовності.

Гомофонія — вид багатоголосся, у якому верхній голос веде мелодію, а решта голосів є супроводом його (акомпанемент); властивий композиторській музиці Європи XVII–XIX ст.

Джаз (англійською jazz — «ловити», «збуджуватися») — вид музичного мистецтва, що виник на межі XIX–XX століть у США серед афроамериканського населення, головною рисою якого є імпровізація, поліритмія, заснована на синкопованих ритмах.

Динаміка — сила звучання музичного твору.

Дисонанс — співзвуччя, що сприймається на слух як негармонійне, різке.

Ембієнт — електронна музика, у якій головним є багаторазове повторення звукового ефекту, найчастіше електроперкусії, із мінімальними змінами.

Жанр (з французької genre — «рід», «вид», «тип», «манера») — різновид музичної творчості, який визначають за різними ознаками, найчастіше жанри розрізняють за складом виконавців і способом виконання.

Імітація — поліфонічний прийом, у якому після проведення теми в одному голосі йде її повторення в іншому.

Імпровізація — створення художнього твору (наприклад, музичного, поетичного, сценічного) в момент його виконання без попередньої підготовки.

Інсталяція — вид сучасного мистецтва — просторова композиція з різних матеріалів, що створює певне середовище та мініє сприйняття простору глядачем.

Інтонія — втілення художнього образу в музичних звуках; музично й акустично правильного відтворення висоти звука.

Колаборація — спільна праця або співробітництво задля досягнення певної мети, що може мати як позитивні (спільна творчість, бізнес-партнерство), так і негативні конотації, коли йдеться про співпрацю з ворогом або окупантом.

Консонанс — гармонійне, узгоджене та приємне для слуху поєднання звуків.

Корифеї — термін, що має кілька значень: в античній драмі це керівник хору, а в сучасному розумінні — видатні, провідні діячі мистецтва, науки або інших галузей, які досягли значних успіхів у своїй справі, а також танцівник балету, який виконує сольні партії.

Лад — впорядкована інтонаційна система висотних зв'язків музичних звуків, їх закономірна послідовність, а також структура взаємних зв'язків ступенів звукоряду. (Мажор, мінор...)

Літургія — богослужіння в різних конфесіях християнства. Його головна мета — спільна молитва вірян.

Мажор (ідентичний іонійському ладові Давньої Греції) — лад, в основі якого мажорний тризвук; має світле забарвлення.

Мінор (ідентичний еолійському ладові Давньої Греції) — лад, в основі якого мінорний тризвук; має сумне забарвлення.

Монтаж у музиці, або зведення (mixing) — процес обробки та комбінування окремих аудіодоріжок (записів інструментів, вокалу тощо) для створення єдиного, збалансованого і якісного звучання музичного твору.

Мотив (від латинського *motus* — «рух») — найменший елемент музичної будови, що складається з короткої послідовності звуків, які об'єднані навколо сильної долі, та має самостійне виразне значення.

Обробка — видозмінення музичного твору шляхом спеціальних музичних прийомів, при якому зберігається основна мелодія.

Ораторія (від латинського *oro* — «говорю», «багато розмовляю») — великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору і симфонічного оркестру.

Перкусія — клас ударних інструментів, які не входять до складу класичної ударної установки й покликані урізноманітнити звучання, створювати або підкреслювати ритміку композиції.

Перформанс (від англ. *performance* — «вистава», «спектакль») — одна з форм, у якій твором вважають дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу.

Піано (P) — позначення тихого звучання в музиці.

Поліфонія — вид багатоголосся, у якому кожен голос або групи голосів є самостійними та рівноправними у своєму розвитку.

Програмна музика — інструментальна музика, написана на певну тему (сюжет), викладену в словесній, часто поетичній, програмі.

Псалом — релігійна лірична пісня або молитва, яка є складовою Псалтиря, 19-ї книги Старого Заповіту. Слово «псалом» походить від грецького ψαλμός (псалмос), що означає «спів під акомпанемент струнного інструмента».

Пульс (метр) — рівномірне чергування сильних і слабких часток, яке слугує основою для ритму.

Речитатив — протяжне проказування, наспівне декламування.

Ритм — упорядковане чергування музичних звуків (довгих чи коротких) і пауз.

Симфоджаз — джазова та естрадна музика, яку виконує симфонічний оркестр.

Симфонія — жанр оркестрової музики, великий твір для оркестру, який складається з кількох частин. Класична симфонія має 4 контрастні частини за темпом і характером.

Стримінгові платформи — онлайн-сервіси, які надають користувачам безперервний доступ до медіаконтенту, такого як фільми, серіали, музика і трансляції, у реальному часі через інтернет.

Сюїта — циклічна музична форма, складена з кількох контрастних частин.

Танго — жанр музики і танець, найпоширеніший у містах Аргентини та Уругваю. Танго зберігає статус одного з найпопулярніших жанрів музики.

Тема музична — головна, яскрава і завершена музична думка, що лежить в основі всього твору або його частини.

Тембр — забарвлення звучання голосу людини або музичного інструмента.

Темп — швидкість виконання музичного твору або окремої частини цього твору.

Тональність — характерне звукове забарвлення, конкретна висота звуків гами, що визначається положенням тоніки.

Тоніка — основний тон та акорд тональності, від якої він отримує свою назву; центр, до якого спрямоване тяжіння всіх гармоній.

Фактура музична — сукупність засобів музичного викладу, що становлять технічний бік твору. Фактура буває поліфонічною, одноголосною (монодія), гомофонною та ін.

Фольклор, або народна творчість — твори, що складені народом і передавалися із вуст в уста, із покоління в покоління, при цьому змінювалися і доповнювалися.

Фонова музика — музика, яка звучить як тло під час якоїсь події чи діяльності, але учасники цих дійств не приділяють їй активної уваги.

Форма музична — будова музичного твору, яка втілює зміст музики.

Форте (F) — позначення голосного звучання в музиці.

Хроматичні звуки — звуки, що утворюються в хроматичній гамі, де кожна нота відрізняється від попередньої на пів тону.

Цикл вокальний — музичний твір, який складається з пісень або романсів, об'єднаних спільною поетичною ідеєю.

Цикл інструментальних п'єс — музичний твір, який складається з кількох самостійних за будовою п'єс, пов'язаних одним задумом.

Образотворче мистецтво

Абстракціонізм — стиль в образотворчому мистецтві XX століття, безпредметне мистецтво, що замінило сприймання натурної дійсності живописно-пластичними знаками або символами «чистою» грою художніх форм.

Абсурд — безглуздість, нісенітниця; те, що суперечить здоровому глузду або логіці. Це може бути дивна, нелогічна ситуація чи явище, яке не має сенсу та вважається суперечністю.

Авангардизм — назва різноманітних течій сучасного мистецтва, що прагнуть докорінного оновлення художньої практики.

Алегорія — одна з форм іноказання, вираження відхиленого поняття через конкретний образ.

Артдеко — еклектичний мистецький стиль, що домінував у першій половині XX століття, поєднуючи елементи модерну, неокласицизму, кубізму та етнічних мотивів, для якого характерні геометричні форми, контрасти, розкішні матеріали та декоративність.

Артхаб — креативний простір, центр культурної та мистецької діяльності, який об'єднує художників, творчих людей, організації та поціновувачів мистецтва для спілкування, співробітництва, демонстрації робіт і розвитку творчих ініціатив.

Бойчукізм — культурно-мистецьке явище в історії мистецтва в 1910–1930-х роках; художній монументально-синтетичний стиль; самобутня школа українського мистецтва.

Гіперреалізм — художній напрям у живописі, скульптурі та інших видах мистецтва, який характеризується фотографічно точною передачею реальності з акцентом на деталях.

Дадаїзм — авангардистська мистецька течія початку XX століття, що виникла у Швейцарії під час Першої світової війни. Характеризується запереченням логіки та естетичних норм, прийняттям абсурду та випадковості, використанням колажів і готових об'єктів.

Екзистенційне питання стосується глибинних, фундаментальних аспектів людського існування, таких як сенс життя, свобода, відповідальність, смерть, ізоляція та абсурдність світу.

Еклектика (від гр. *eklektikos* — «вибирати») — довільне поєднання різнорідних, часто суперечливих, принципів, поглядів, підходів, стилів.

Експресіонізм (від фр. *expression* — «вираження») — реалістичне мистецтво ХХ ст., яке часто використовувало досягнення і прийоми інших, нереалістичних художніх напрямів.

Епатаж — зухвала, шокуюча поведінка або скандальна витівка, що має на меті привернути увагу, часто суперечить загальноприйнятим нормам. Це свідомий вибір, спрямований на те, щоб шокувати, здивувати або викликати суперечки.

Ірраціональність — властивість чогось, що не піддається логічному поясненню, суперечить розуму, є нерозумним, необґрунтованим або таким, що не має числової міри. У ширшому значенні, це поняття може стосуватися філософських течій, які виділяють чуттєвий аспект як основний, або літературних і мистецьких напрямів, що наголошують на інтуїтивному та незбагненному характері мистецтва.

Кінетичне мистецтво, або кінетизм — напрям сучасного модернізму, де рух є основним елементом твору мистецтва.

Конструктивізм — мистецький напрям ХХ ст., який ґрунтується на ідеї зближення мистецтва з досягненнями науки і техніки.

Концепт — ідея, формулювання, загальне поняття або думка, що відображає істотні властивості об'єктів, явищ чи процесів і яка існує у свідомості людини як сукупність знань, досвіду та уявлень.

Концептуалізм — напрям у сучасному мистецтві та філософії, де творчий задум (концепт) має пріоритет над матеріальним втіленням твору.

Кубізм (від фр. *cube*, від *cube* — «куб») — напрям у мистецтві першої чверті ХХ століття, у якому предметний світ зображувався у вигляді комбінацій правильних геометричних об'ємів (куба, кулі, циліндра, конуса). Для кубізму характерна жорстка аскетичність кольорової гами. Художники-кубісти прагнули проникнути за оболонку речей, зрозуміти їх потаємну сутність.

Метафоризм — використання метафор (переносне значення слова або виразу) для створення яскравих образів, емоційного підсилення мови, передачі складних ідей або просто для більш виразного опису предметів і явищ.

Мізансцена — розміщення акторів, декорацій та реквізиту на сцені в певний момент вистави, що створює образ, передає психологічний стан персонажів і допомагає розкрити задум режисера.

Мінімалізм в образотворчому мистецтві (від лат. *minimum* — «найменше») — авангардний напрям, якому властива простота, монохромність, мінімальна трансформація використовуваних у процесі матеріалів, творче самообмеження художника.

Містика — віра в існування надприродних сил і можливість спілкування з ними. Вона включає в себе релігійно-ідеалістичні погляди, де люди вірять у можливість безпосереднього єднання з Богом, духами або іншими нематеріальними сутностями.

Модерн (від фр. *modern* — «сучасний») — стиль у європейському мистецтві кінця XIX — початку XX ст., для якого характерні лаконізм форм, підкреслення структурних елементів, створення незвичайних декоративних ефектів.

Модернізм (від фр. *modern* — «сучасний», «новітній») — загальна назва течій у мистецтві XX ст., яким властиві заперечення реалізму, пошук нових естетичних принципів. Це сукупність течій і напрямів у мистецтві з кінця XIX ст., для яких характерним є намагання утвердити нові нетрадиційні начала в мистецтві з неперервним оновленням художніх форм та умовністю стилю.

Монохром — зображення або мистецький твір, що виконані в одному кольорі або з використанням лише його відтінків, а також термін для позначення однобарв'я в ширшому сенсі.

Наївне мистецтво — художній напрям, який характеризується відсутністю професійної освіти та навичок у митців, їхньою щирістю, простотою, яскравістю кольорів і декоративним стилем, часто з нетрадиційною перспективою.

Неостилі (частіше — історизм або еклектика) — архітектурний стиль, що виник наприкінці XIX століття і характеризується змішуванням елементів раніше домінуючих архітектурних стилів (наприклад, готики, класицизму), створюючи новий, еклектичний вигляд будівель.

Орфізм — напрям у французькому живописі 1910-х років, що є однією з форм абстракціонізму, який відходить від зображення реальності на користь створення композицій з чистих кольорів, форм і ліній, що викликають емоції та асоціації, подібні до музичних.

Поп-арт — мистецький напрям 1950–1960-х років, що виник як реакція на абстрактний експресіонізм і використовує образи популярної культури: рекламу, комікси, товари масового споживання, що переміщуються в інший мистецький контекст.

Постмодернізм — інтелектуальний, культурний і мистецький напрям, що виник наприкінці XX століття як реакція на модернізм та характеризується запереченням старих принципів, недовірою до ідеї єдиної істини, поверненням до плюралізму, еклектики та іронії, а також руйнуванням меж між високим і низьким мистецтвом.

Ревіталізація — комплекс заходів з відновлення та повернення до життя занедбаних або історичних об'єктів, територій шляхом надання їм нового змісту, функцій або оновленого вигляду.

Сакральна архітектура — архітектура, пов'язана з релігією та духовністю, яка охоплює споруди, що слугують релігійним потребам, а саме церкви, храми, мечеті, синагоги та інші культові будівлі, призначені для молитов, богослужінь і ритуалів.

Символізм — літературно-мистецький напрям кінця XIX — початку XX століття, що характеризується використанням символів як основного засобу вираження ідей та емоцій. Замість прямого зображення дійсності символісти прагнули розкрити приховані значення та сутності через багатозначні образи і натяки.

Супрематизм (від лат. *supremus* — «найвищий») — напрям у мистецтві початку XX століття, що характеризується абстрактними геометричними формами (квадрати, кола, лінії та прямокутники) і використанням основних кольорів та вказує на перевагу чистого художнього почуття й форми над зображенням предметів.

Сюрреалізм (від фр. *surrealism* — «понад реалізм») — напрям у мистецтві та літературі, що виник у 1920-х роках, який прагнув звільнитися від обмежень раціонального мислення і звертався до підсвідомих образів, сновидінь, фантазій та ірраціональних асоціацій. Він характеризується використанням дивних, нелогічних поєднань предметів, парадоксальних ситуацій і символізму.

Фовізм (від фр. *fauves* — «дикі тварини») — течія у французькому живописі початку XX століття, для якої характерні дещо агресивна насиченість і виразність кольору, організація художнього простору лише за допомогою кольору, відсутність традиційного світлотіньового моделювання.

Футуризм — авангардний напрям у мистецтві, що виник на початку XX століття. Він характеризується відмовою від традицій, оспівуванням майбутнього, індустріалізації, швидкості та технічного прогресу.

Цифровізація творів мистецтва — процес перетворення фізичних об'єктів мистецтва (картин, скульптур, артефактів) у цифрову форму, а також створення цифрового мистецтва з використанням комп'ютерних технологій, таких як графічні планшети, стилуси та спеціалізоване програмне забезпечення.

Навчальне видання

**КІЗІЛОВА Галина Олександрівна
ГРИНИШИНА Лариса Миколаївна**

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

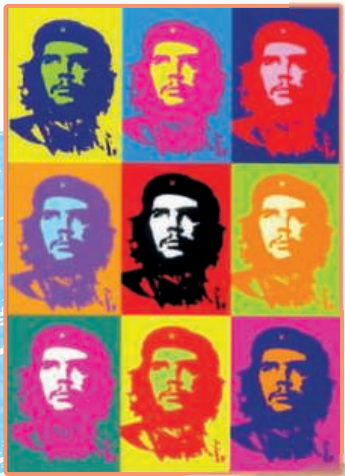
*Комп'ютерне верстання Мар'яни Тераз
Літературне редагування Ірини Дворницької
Обкладинка Тетяни Волошин*

*У виданні використано матеріали з інтернет-джерел,
розміщених у вільному доступі*

Формат 70х100 1/16.
Умовно-друк. арк. 14,3. Обл.-вид. арк. 8,5. Наклад прим 15 314.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09. 06. 2005 р.
www.aston.te.ua, e-mail: tovaston@gmail.com

Наповни скрині відповідним змістом

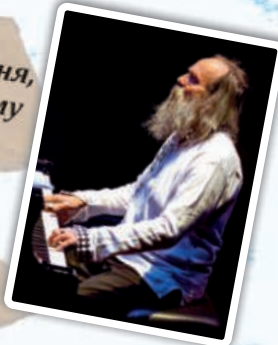
Серія з 12 хроматичних тонів, порядок яких обирає композитор.

Нескінченні повторення, поступові зміни ритму та гармонії.

Додекафонія як метод створення атональної музики.

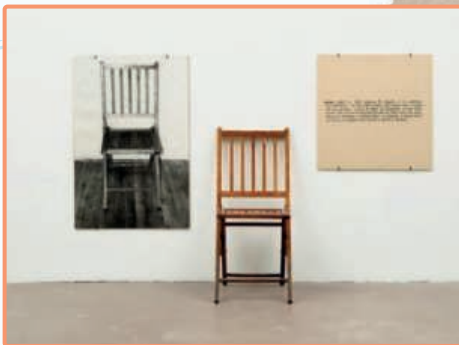
«Мистецтво, де рух є ключовим елементом твору, який може рухатися завдяки вітру, механізмам або навіть погляду глядача».

Базується на використанні записаних звуків побуту, природи, техніки.

«Використання образів з масової культури, як-от реклама, комікси та споживчі товари».

«Музика, зроблена з уже існуючих звуків».

«Поеднання розкоші, гламуру, геометричних форм, екзотичних мотивів та дорогих матеріалів».

Повернення слухача до простоти, повторюваності та чистоти звучання.

Балет «Весна священна» (1913).

«Фокус на інтелектуальному змісті, а не на естетичній формі».

Спроби відчувати, якою була музика в язичницькій культурі, у старовинних обрядах.

Неоархаїка

Артдеко

Експресіонізм

Конкретна музика

Кінетичне мистецтво

Попарт

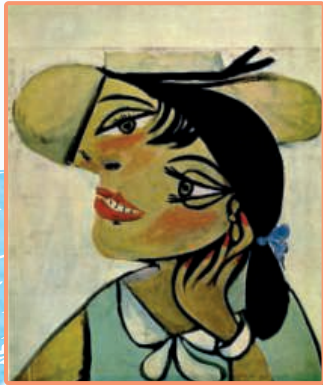
Мінімалізм

Концептуалізм

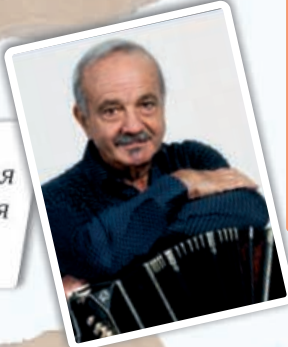
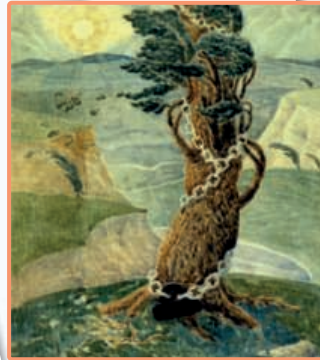
Наповни скрині відповідним змістом

«Експерименти з формою та ракурсом шляхом розкладання всіх предметів і форм на прості геометричні фігури».

Поєднання імпровазації, емоційності, ритмічної складності.

«Відмова від логіки й розуму, прийняття абсурду, ірраціонального, використання колажу та готових предметів».

Поєднання народної творчості із сучасними виразовими засобами академічної музики.

«Абстрактні геометричні форми та чисті кольори, від латинського слова supremus — "найвищий"».

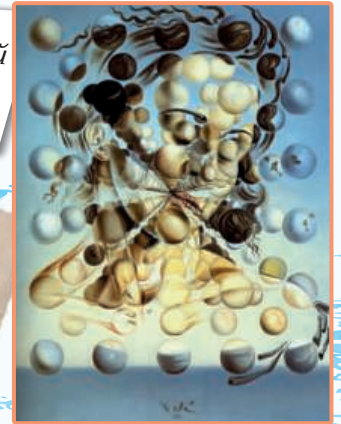

Звуки трамваїв, машин, потягів, фабрик і заводів, музика цирку, розваг, кафе, танцювальних майданчиків.

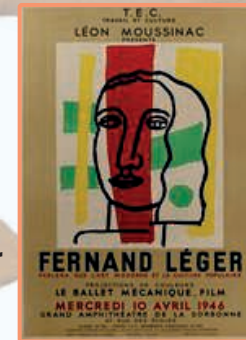

«Використання прихованих знаків, алегорій та символів для передачі філософських або містичних ідей».

Збірки записів народних пісень «Русинські пісні Карпат» Бела Бартока, «Народні пісні з Полтавщини та Чернігівщини» Левка Ревуцького та інші.

В Україні біля його витоків стояли Утьосов, Мейтус, Даубер.

Маніфест шумової музики, 1913, Луїджі Руссоло.

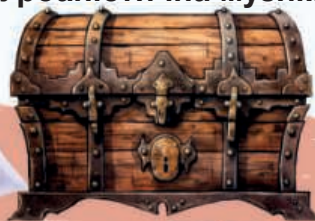

«Звернення до асоціативності та ірраціональних проявів людської психіки — сновидінь, галюцинацій».

Символізм

Урбаністична музика

Джаз

Кубізм

Фольклоризм

Супрематизм

Дадаїзм

Сюрреалізм

